

Ungdom i flyktningfamilier

Familie og vennskap – trygghet og frihet?

Ada Engebrigtsen
Øivind Fuglerud

Ungdom i flyktningfamilier

Familie og vennskap – trygghet og frihet?

Ada Engebrigtsen
Øivind Fuglerud

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 3/2007

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2007
NOVA – Norwegian Social Research

ISBN 978-82-7894-253-6
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto: © Photodisc by Getty Images
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi/GCS

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:
Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Denne rapporten er utarbeidet av Ada Engebrigtsen og Øivind Fuglerud ved NOVA for Redd Barna, og finansiert av Helse- og Rehabilitering. Stine Kaja Hegg og Stine Eiet Hamberg har vært prosjektledere i Redd Barna. Undersøkelsen om ungdom i flyktningfamilier er en oppfølging av familieundersøkelsen «Nettverk og tilpasning, transnasjonale familier i Norge» som tok for seg tilpasningsstrategier blant familier med somalisk og tamilsk bakgrunn. I «*Ungdom i flyktningfamilier*» har vi ønsket å undersøke hvorvidt forskjellene i tilpasning vi fant i foreldregenerasjonen blir reproduisert hos barna deres, og hvordan det i tilfelle uttrykkes.

Rapporten er også basert på data om ungdom med somalisk og tamilsk bakgrunn fra NOVA surveyen Ung i Oslo 2006.

Denne rapporten er første resultatrapportering fra undersøkelsen «*Ungdom i flyktningfamilier*» og er først og fremst en empirisk presentasjon av ungdommenes synspunkter, refleksjoner og uttalelser om viktige sider av deres liv. Dataene vil inngå som noe av grunnlaget for en planlagt bok om mer overordnede migrasjonsspørsmål.

Vi vil takke alle informantene som har stilt opp en og ofte to ganger til intervju og delt sine erfaringer og tanker med oss. Vi vil også takke representantene for politi, lærere, kommunalt ungdomsarbeid, uteseksjonen i Oslo, frivillige organisasjoner og frivillige som vi har fått intervjuet, og som nedlegger et stort og viktig arbeid for ungdom og familier i Norge. Vi vil også takke NOVA som har stilt Ung i Oslo 2006 til disposisjon for denne rapporten, og som har finansiert mesteparten av arbeidet med det statistiske materialet, og Redd Barna som har bidratt til det samme.

Videre vil vi takke Bera Moseng som har hatt ansvaret for å bearbeide de kvantitative dataene fra Ung i Oslo 2006, og Tormod Øia for arbeidet med å kvalitetssikre rapporten. Til slutt vil vi takke Torhild Sager for utmerket arbeid med korrektur og lay-out.

Februar, 2006

Ada Engebrigtsen og Øivind Fuglerud

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
Bakgrunn for undersøkelsen	9
Metode	10
2 Vårt utvalg – bakgrunn og familierelasjoner	17
Flyktninger.....	17
Hvorfor somaliere og tamiler?	20
Ungdom	24
3 Familien – det viktigste i livet	26
Nærhet og avhengighet.....	26
Store eller små familier – mange familierelasjoner	28
Vennskap og slektskap – om å gjøre om alle relasjoner til slektsrelasjoner	30
Konsoliderte og mer fragmentariske eksilsamfunn	31
Transnasjonale relasjoner og forpliktelser.....	32
Brudd og sårbarhet	33
4 Foreldrekontroll: kjønn, frihet og autonomi	35
Gutter og jenter – «naturlige» forskjeller?	35
Tamilske gutter: mer kontroll, mer trygghet?.....	36
Somaliske gutter: mindre kontroll – mindre trygghet?.....	39
Tamilske jenter – mest med familien.....	44
Somaliske jenter.....	49
Frihet og lojalitet.....	52
Psykisk helse – global egenrapport	53
Å trives der man bor – respekt og trygghet	55
Familien og lokalsamfunnet	58
Kjønnede områder	59
Fritid og overgangen til voksenlivet.....	59
6 Øst, vest – hjemme best; etnisitet og klasse	61
Lokalpatrioter og kosmopolitter	61
Byen og fristelsene – alkohol, stoff og eksklusjon.....	65
7 Skole og lærere – veien til et bedre liv?	66
Alle elsker skolen	66
Skolen – veien til et bedre liv.....	67
Lærere – trussel og støtte	69
8 Tillit og mistillit – rasisme og ekskludering	72
Mistillit: Politiet – opplevelser av urettferdighet	72
Mistillit: eksklusjon og selvrespekt.....	73
Tillit: å oppleve seg som norsk, å bli anerkjent som norsk.....	75
Mistillit: barnevernet	78

9 Etniske fellesskap – trygghet og trussel	80
Tilhørighet og identitet.....	80
Familienettverk og sosial mobilitet	82
Sladder, kontroll og angst	84
Religion som lim i etniske fellesskap.....	87
Om å lære sin egen kultur.....	88
Oppsummering	90
Summary	95
Referanser	97

Sammendrag

Analyser av innvandrere og flyktninger og deres tilpasning i Norge differensierer ofte ikke mellom forskjellige grupper innvandrere og flyktninger. Dersom man skal forstå de prosessene som påvirker tilpasning må man imidlertid også se på de betingelsene som forskjellige grupper lever under. Dette prosjektets viktigste bidrag er å sammenligne ungdom fra to flyktninggrupper med forskjellig bakgrunn og betingelser i Norge og diskutere hvordan slike forskjeller påvirker ungdommenes liv.

Hovedmålsetningen var å utvikle empirisk kunnskap om situasjonen for barn og unge med flyktningbakgrunn i Norge. Med utgangspunkt i foreldrenes situasjon ønsket vi å utforske hvorvidt og i tilfelle hvordan familiens situasjon påvirket ungdommenes liv, og sammenligne sentrale sider av livssituasjonen blant ungdom i somaliske og tamilske flyktningfamilier. Vårt mål var å diskutere relevante forskjeller og likheter i ungdoms nettverk av familie og venner, i deres tilhørighet til lokalmiljø, og deres selvforståelse som ungdom i Norge.

Vi har gjennomført 36 intervjuer med 61 ungdommer og 13 intervjuer med ungdomsarbeidere i løpet av 2005 og 2006. Videre bygger rapporten på data fra NOVAs surveyundersøkelse Ung i Oslo 2006.

Undersøkelsen konkluderer med at ungdom med somalisk og tamilske bakgrunn ikke ser ut til å reprodusere de forskjellene vi finner hos foreldrene. Til tross for et lavere utdanningsnivå og en lavere levestandard blant somaliske familier enn blant tamilske, er det bare små forskjeller mellom disse ungdommenes nettverk, skoleprestasjoner og livsglede, og det vi finner blant tamilske ungdommer. Tamilske ungdommer har imidlertid litt bedre skolerresultater, ligger svært lavt på statistikker over kriminalitet og asosial atferd, men skårer noe høyere enn somaliske ungdommer på indikatorer for psykiske problemer. Flere somaliske gutter rapporterer om antisosial atferd, men også om diskriminering og rasisme. Begge grupper er imidlertid utsatt for sterkere foreldrekontroll og kontroll fra sin minoritetsgruppe generelt enn andre ungdommer – tamilske mer enn somaliske, jenter mer enn gutter – noe de fleste opplever som begrensende, men trygt. Den sterke lojaliteten ungdommene har til foreldre og til sin kulturelle bakgrunn, sammen med deres klare ambisjoner om utdanning, utgjør et sosialt sikkerhetsnett som ser

ut til å hindre asosial atferd, men som også hindrer deltakelse på mange norske arenaer. Denne tosidigheten kan beskrives som: på den ene siden ønsket om lydighet til familien, som skaper tilhørighet og trygghet, på den andre siden ønsket om å dyrke vennskap og «frihet», som kan innebære brudd med familien og utrygghet. Vår konklusjon er at ungdommenes, skolens og foreldrenes samlede innsats ser ut til å jevne ut mange av de sosiale forskjellene som finnes i foreldregenerasjonen, men at disse ungdommene må ta stilling til vanskelige valg i ung alder som ikke norske ungdommer stilles overfor.

1 Innledning

Bakgrunn for undersøkelsen

Denne rapporten er en første oppsummering av undersøkelsen Ungdom i flyktningfamilier som har vært prosjektert av Redd Barna og finansiert over Helse- og rehabiliteringsmidlene.

Bakgrunn for undersøkelsen er de store statistiske levekårsforskjellene mellom forskjellige innvandrer- og flyktninggrupper i Norge. Tall fra Statistisk sentralbyrå i 2003 viste at tamilske og somaliske flyktninger representerte ytterpunktene av disse forskjellene (Østby 2001, Lie 2004). Gruppene er nesten like store og fordelingen mellom kjønn er forholdsvis lik, men mens tamilene befinner seg i det øverste sjiktet blant innvandrere når det gjelder levekår, befinner somaliere seg i det nederste. Disse forskjellene kan være uttrykk for et lavere gjennomsnittlig utdanningsnivå blant somaliere og lengre gjennomsnittlig botid for tamiler. Ettersom det så ut som de relative forskjellene i levekår bare endret seg lite med lengre botid i Norge (Østby 2001), var det imidlertid ønskelig å utforske andre sammenhenger og forklaringer på disse levekårsforskjellene.

I 2003 og 2004 gjennomførte Øivind Fuglerud og Ada Engebriqtsen en undersøkelse som vi kalte Nettverk og tilpasning – transnasjonale familier i Norge. Den undersøkelsen var finansiert av Norges forskningsråd. Den gikk ut på å undersøke bl.a. familienettverk blant somaliske og tamilske familier i Oslo og diskutere hvorvidt vi kunne se noen sammenheng mellom de to gruppens transnasjonale nettverk og deres tilpasningsprosesser i Norge¹.

Som en videreføring av dette prosjektet søkte vi i 2004 midler fra Helse og rehabilitering gjennom Redd Barna, til å gjennomføre en undersøkelse blant ungdom i flyktningfamilier med vekt på tamilsk og somalisk ungdom. Problemstillingen for ungdomsundersøkelsen var *hvorvidt* og i tilfelle

---

¹ Artikler basert på den undersøkelsen er: *Somalisk og Tamilsk ungdom* (Engebriqtsen, A. Bakken, A. og Fuglerud, Ø., 2004), *Culture, networks and social capital: Tamil and Somali immigrants in Norway* (Fuglerud Ø. and Engebriqtsen, A. 2006), *Elias: Makt, skam og sivilisering. Somaliere i eksil i det norske samfunnet* (Engebriqtsen, A. Norbert., 2006) og *Kinship, gender and adaptation processes in exile. The case of Tamil and Somali families in Norway* (Engebriqtsen, A. 2007).

hvordan de forholdsvis store forskjellene i levekår og tilpasning mellom somaliske og tamilske familier reproduseres hos neste generasjon, og hvilke konsekvenser en slik reproduksjon har for ungdommenes sosiale liv og velbefinnende. Undersøkelsen hadde tre fokus:

- Fokus på slektskap og familie – prosjektet fokuserer på familierelasjoner i transnasjonalt perspektiv og deres betydning for ungdommens livssituasjon i Norge
- Fokus på tilhørighet – prosjektet fokuserer på betydningen av tilhørighet i vid forstand både til sted og til grupper
- Fokus på tillit – prosjektet fokuserer på tillitsrelasjoner i familien og samfunnet generelt
- Komparativ utforming – prosjektet innhenter data gjennom kvalitative intervju og surveyundersøkelse med vekt på to minoritetsgrupper med flyktningbakgrunn i Norge

I samråd med Redd Barna besluttet vi mot slutten av prosjektet å presentere resultatene i form av en enkel rapport, med begrenset analyse av materialet som en første rapportering fra prosjektet. Neste rapportering vil foreligge i form av en faglitterær bok, der data fra dette prosjektet sammen med data fra den tidligere familieundersøkelsen inngår som utgangspunkt for mer omfattende innvandringspolitiske og teoretiske problemstillinger.

Metode

Denne rapporten hviler først og fremst på 36 intervju med 61 ungdommer og 13 intervju med ungdomsarbeidere i løpet av 2005 og 2006. Intervjuene er foretatt i Oslo og i Tromsø, de fleste i Oslo. Dataene om familierelasjoner er basert på intervju av ungdommene. Prosjektet ble også utvidet (innbefattet et ekstra månedsverk fra Redd Barna) til å omfatte data fra surveyundersøkelsen Ung i Oslo 2006. Ungdommene har bakgrunn fra forskjellige land, men de fleste fra Somalia og tamilske områder i Sri Lanka. Ungdommene er mellom 14 og 20 år, de fleste rundt 16–18 år.

Data fra surveyundersøkelsen Ung i Oslo 2006 om ungdom med norsk, somalisk og tamil bakgrunn, som berører de temaene vi har tatt opp med ungdommene, er bearbeidet og tilrettelagt av Bera Moseng ved NOVA.

Intervjuene

Vi planla å gjennomføre to intervju med hver ungdom, der det første skulle være et fokusintervju i gruppe omkring noen utvalgte tema, mens det andre skulle være et oppfølgingsintervju med hver enkelt om deres personlige nettverk. Det viste seg imidlertid å være forholdsvis vanskelig å få samlet ungdommer til fokusintervju og det viste seg spesielt vanskelig å følge gruppene opp med individuelle intervju. Særlig var det vanskelig å få somaliske gutter til å stille opp på individuelle nettverksintervju. Resultatet er at denne rapporten bygger på 36 intervju med 61 ungdommer med flyktningbakgrunn. Av disse har 28 somalisk bakgrunn (15 jenter og 13 gutter). I fokusintervjuene med somaliske ungdommer var det også ti ungdommer med annen bakgrunn, tre jenter og sju gutter. Deres bakgrunn var fra Chechenia, Gambia, Rwanda, Irak og Afghanistan, Pakistan, Uganda, Eritrea, Kenya og Thailand/Mexico. 11 av ungdommene bodde i Tromsø resten i Oslo. Videre har 23 av ungdommene tamilsk bakgrunn, (12 jenter og 11 gutter). 20 av ungdommene ble intervjuet to ganger, bare én av disse med annen enn tamilsk/somalisk bakgrunn. Sitater fra intervjuene markeres med Sj/Sg for somalisk jente/gutt og Tj/Tg for tamil jente/gutt. Når andre ungdommer blir sitert markeres det med Fj/Fg for flyktning jente/gutt. I rapporten bruker vi de nasjonale betegnelsene som ungdommene selv bruker om seg selv og hverandre. Disse betegnelsene er i vanlig bruk, men sier ikke noe om hvorvidt ungdommene oppfatter seg som norske eller ikke. Slik ungdommen selv snakker om det, går det an å være begge deler samtidig eller mest det ene eller det andre i forskjellige sammenhenger.

Ungdommene var mellom 14 og 20 år, de fleste fra 16 til 18. Intervjuene ble delvis gjennomført av Øivind Fuglerud og Ada Engebriksen og delvis av assistentene Gunhild Regland Farstad og Geir Vedeld.

Fokusintervjuene

De somaliske ungdommene i Oslo grupperte seg hovedsakelig i henholdsvis gutte- og jentegrupper som ble intervjuet atskilt. Ingen somaliske gutter og jenter ble intervjuet sammen. Vi hadde imidlertid flere grupper der somaliere ble intervjuet sammen med ungdommer med andre nasjonaliteter (som forklart over). Dette fordi vi henvendte oss til vennegjenger. De aller fleste av disse hadde også flyktningbakgrunn. De tamilske gruppene var stort sett blandet etter kjønn, men det var ingen ungdommer fra andre nasjonaliteter blant dem, bortsett fra en gruppe, som bestod av to tamilske jenter og to

somaliske og en tamilsk gutt. Noe av forklaringen på de rene tamilske gruppene kan være at vi rekrutterte mange av informantene fra aktivitetssentra for tamilske ungdommer. Fokusintervjuene med grupper var semi-strukturerte, det vil si vi hadde en rekke tema og spørsmål, men lot samtalen følge ungdommenes interesser. Hovedtemaene i intervjuguiden var:

- Om tilhørighet til lokalsamfunnet
- Om kjennskap og bruk av byen
- Om trygghet og utrygghet i forskjellige miljøer og fysiske områder
- Om fritid og vennskap
- Om tillit til forskjellige institusjoner og moralske spørsmål knyttet til kriminalitet, vennskap og familieforhold
- Om familieforhold og kontakt med familie/slekt utenom Norge

Disse intervjuene varte ca. 2–3 timer.

Individuelle intervju

De individuelle intervjuene var strukturert som nettverksskart. Vi ba ungdommene tegne inn viktige relasjoner i et sirkelskjema der de innerste sirklene var for de nærmeste og de ytre for de fjernere. Deretter ba vi dem fortelle om hver enkelt relasjon. Vi stilte spørsmål om hvem de var (slektskap/vennskap) hvor lenge de hadde kjent dem, hvordan de var blitt kjent, hva de betydde for ungdommen og hvor de møttes eller hvordan de holdt kontakten. Disse intervjuene er den viktigste kildene til data om familierelasjoner. Intervjuene varte fra 1–3 timer. Alle intervjuene ble transkribert.

Ungdomsarbeidere

Ledere ved følgende institusjoner og organisasjoner har vært intervjuet i Oslo: Uteseksjonen, Tamilsk ressurscenter på Rommen, Leder for Sukao, en somalisk ungdoms- idrettsorganisasjon, en lærer ved Veitvedt skole, Barnevernets utekontakt, Stovner, Stovner politistasjon, Røde Kors på Grorud, Orkis på Grønland og Vestli aktivitetshus. I Tromsø intervjuet vi representanter ved følgende organisasjoner og institusjoner: Redd Barna, bofelleskapsleder i Tromsø kommune, Røde Kors, flyktingguiden, Inter-Info Tromsø. Disse intervjuene er først og fremst viktige for en bredere forståelse av ungdomsintervjuene, og vi vil bare bruke dem eksplisitt når de belyser tema vi mener er viktige og som ikke kommer fram i ungdomsintervjuene.

Hvor ungdommene bor

De fleste ungdommene i intervjuundersøkelsen bor i Oslo. De somaliske informantene kom vi i kontakt med gjennom Røde Kors sine forskjellige ungdoms- og leksehjelptiltak på Grønland og Grorud, og enkelte gjennom kommunale ungdomsklubber. Disse tiltakene var spesielt godt besøkt av somalisk ungdom, men her var det svært få tamiler. De tamilske ungdommene er rekruttert gjennom tiltak drevet av tamiler for tamiler. Ungdommene med andre bakgrunner kom vi i kontakt med gjennom Røde Kors, gjennom fritidsklubber og gjennom vennegjenger i Oslo og Tromsø.

I Tromsø fikk vi ikke kontakt med noen tamilske ungdommer, men med ungdom med bakgrunn som flyktninger fra Afrika og Europa, de fleste somaliske. Disse ungdommene skilte seg ut ved at flere var kommet som enslige mindreårige og andre bodde på hybel, mens foreldrene, ofte bare en av dem, bodde et annet sted i Tromsø eller andre steder i Norge. Her fikk vi ikke kontakt med noen «familiebarn». Det er flere trekk som skiller disse ungdommene fra Osloungdommene og som vi vil komme tilbake til etter hvert.

Surveyundersøkelsen Ung i Oslo

Beskrivelsen og analysen av livssituasjonen til somaliske og tamilske ungdommer baserer seg først og fremst på kvalitative data som beskrevet. I løpet av prosjektet ble vi imidlertid enige med Redd Barna om å benytte data fra NOVAs nye ungdomssurvey Ung i Oslo 2006. Denne representerer et nytt, omfattende og representativt datamateriale, som omhandler livssituasjonen til et nettutvalg på omlag 11 500 ungdomsskole- og gymnaselever i Oslo (). De fleste befinner seg i aldersgruppen 14 til 16 år. Blant norske ungdommer og tenåringer med ikke-norsk bakgrunn, er det noe større spredning i alder.

Spørreskjemaet som ble brukt er bredt anlagt og inkluderer et stort antall spørsmål om respondentenes levekår og livskvalitet. Mange av spørsmålene og spørsmålsbatterier som inngår, er vel utprøvde og har en god spørsmålsvaliditet. Spørsmål om generelle levekårs- og livskvalitetsfaktorer i spørreskjemaet er i all hovedsak hentet fra tidligere Ung i Norge undersøkelser, Statistisk sentralbyrås helse- og levekårsundersøkelser, fra SIRUS rusundersøkelser etc. De fleste av målene om psykisk velvære og livskvalitet er hentet fra internasjonale undersøkelser og består i validerte spørsmålsbatterier som Hopkins Symptom Checklist (HSCL)(Moseng, Hegna og Kristiansen 1999) og Harter (ibid) (selvbildemål) etc. Databasen Ung i Oslo 2006 gir

således anledning til å studere livssituasjonen til somaliske og tamilske ungdommer på bakgrunn av et betydelig antall bakgrunnsvariable, som deres globale selvbilde, sosiale nettverk og forhold til opphavsfamilien (samhold, åpenhet, kontroll, konflikter), skoleprestasjoner, fritidsaktiviteter, bruk av rusmidler, volds- og trusselepisoder, psykiske helseforhold og suicidatferd, kulturelle og religiøse aktiviteter, bruk av helsetjenester, tillit til offentlige institusjoner etc.

I variabelen *nasjonal bakgrunn* skilles det mellom kategoriene norsk ungdom, ungdom med vestlig innvandrerbakgrunn, ungdom med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og ungdommer fra Somalia og Sri Lanka. Norske er i denne undersøkelsen definert som ungdommer med to norske foreldre – som *begge* er født og oppvokst i Norge. Ungdom med vestlig innvandrerbakgrunn har foreldre som er født i USA, Canada eller Vest-Europa. Kategorien ikke-vestlig innvandrerbakgrunn består av ungdom med foreldre som har vokst opp Øst-Europa eller Asia, Afrika og Sør-Amerika (ungdommer fra Somalia og Sri Lanka er skilt ut). Det er 166 somaliske og 164 tamilske ungdommer som har fylt ut spørreskjemaene. Tabell 1 viser fordeling av deltakerne etter nasjonal bakgrunn.

Tabell 1. Utvalgets fordeling etter nasjonal bakgrunn, kjønn og alder. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske	Vestlige innvandrere	Ikke- vestlige innvandrere	Somaliske	Sri Lanka
Jenter 14 år	24	17	23	27	26
Jenter 15 år	30	42	31	33	38
Jenter 16 år	40	29	33	31	29
Jenter 17 år og eldre	6	12	13	10	7
Total (N)	100 (3241)	100 (59)	100 (1357)	100 (85)	100 (73)
Gutter 14 år	23	30	22	21	30
Gutter 15 år	33	22	33	31	32
Gutter 16 år	36	45	31	20	23
Gutter 17 år og eldre	8	3	14	28	14
Total (N)	100 (3091)	100 (67)	100 (1181)	100 (81)	100 (91)

Hva denne undersøkelsen kan si noe om – og hva den ikke kan si noe om
Intervjuundersøkelsen er basis for denne rapporten. Ettersom begge forskerne har arbeidet med henholdsvis somaliske og tamilske spørsmål i flere år, er intervjuene analysert og fortolket på bakgrunn av kjennskap til familienes

situasjon i Norge og kulturelle aspekter ved tamilske / somaliske samfunn i Norge og i opprinnelseslandet. Intervjuundersøkelsen er ikke representativ, ungdommene er plukket ut tilfeldig, men presenterer refleksjoner og erfaringer blant *noen* ungdommer i Oslo og Tromsø.

Dataene fra spørreundersøkelsen Ung i Oslo 2006 er imidlertid representativ for ungdom i Oslo. Vi vil imidlertid understreke at bare de deler av datamaterialet fra surveyundersøkelsen som er relevant for vårt prosjekt er brukt i denne rapporten. Vi vil videre understreke at vi bare har foretatt en grovmasket statistisk analyse av disse dataene. En mer raffinert statistisk analyse vil kunne avdekke flere interessante mønstre og distinksjoner som kan nyansere de fortolkninger vi presenterer her. Våre analyser av data fra Ung i Oslo, slik de er presentert her, må følgelig forstås som en første og foreløpig problematisering av intervjuene og delvis som en bekreftelse på gyldigheten til intervjudataene. På den andre siden vil vi bruke intervjudataene som en utdyping av de tema som ble besvart i spørreundersøkelsen.

Statistiske data er et godt grunnlag for å vise statistiske sammenhenger, men de sier ikke noe om variabler er knyttet sammen i årsakssammenhenger. For å finne ut om statistiske sammenhenger også er årsaks- og virknings-sammenhenger, er et viktig element at årsaken ligger foran virkningen i tid. Dette går ofte ikke frem av statistiske undersøkelser og fortolkningene krever kunnskaper fra andre undersøkelser og godt kjennskap til gruppene man studerer for at analysene skal blir relevante. Likevel blir årsakssammenhenger mer å forstå som hypoteser enn som fakta (Bakken 2003).

Både intervjuene og spørreundersøkelsen er basert på selvrapportering det vil si at svarene bare forteller oss hva ungdommene sier de gjør og mener, ikke hva de faktisk gjør og mener i en gitt situasjon. Dette er en viktig begrensning som vi vil understreke i rapporten. De individuelle intervjuene der ungdommene tegner nettverksskart og forteller om sine relasjoner, er imidlertid en metode som utløser spontane assosiasjoner og som har vist seg å åpne for en rekke tema som ikke ligger i selve nettverksskartet. Slik blir nok informantene delaktige på en aktiv måte i intervjuet og forteller om episoder og hendelser som har vært viktige for dem.

Fremdeles er det likevel viktig å fastholde begrensningen i slike undersøkelser. Deltakende observasjon er den eneste metoden som sammen med intervju kan tydeliggjøre forholdet mellom handling og mening og derved gi et mer helhetlig bilde av hvordan folk faktisk handler i virkeligheten.

Deltakende observasjon med flere forskjellige ungdomsgrupper på fritidsarenaer utenfor skolen, vurderte vi ikke gjennomførbart for dette prosjektet. Denne undersøkelsen sier følgelig først og fremst noe om hvordan ungdom sier de vil handle og hvordan de tenker eller sier de tenker om forskjellige tema. Det er imidlertid rimelig å tenke seg at deres tanker og meninger på mange områder styrer deres handlinger og at de stort sett faktisk gjør det de sier de gjør.

2 Vårt utvalg – bakgrunn og familierelasjoner

Flyktninger²

Bakgrunnen for denne undersøkelsen er en antakelse om at barn og ungdom i flyktningfamilier har noen særskilte livsbetingelser som andre barn og ungdom ikke har. Den viktigste faktoren som skiller dem fra andre barn i Norge, er foreldrenes bakgrunn som flyktninger. Bakgrunnen som flyktninger innebærer mange brudd i nære relasjoner, ofte under traumatiske forhold. Flyktningfamilier har generelt vanskelig økonomi og ofte usikker posisjon i Norge. Videre er familiens emosjonelle forankring i foreldrenes hjemland, der de også ofte har økonomiske forpliktelser. I tillegg opplever mange i likhet med migranter generelt, diskvalifisering, diskriminering og rasisme i Norge.

Mange brudd i nære relasjoner

Traumatiske opplevelser trenger ikke å være knyttet direkte til krigsopplevelser, men til mange brudd i nære relasjoner, til plutselig atskillelse fra viktige personer og til hyppige og uforutsette flyttinger ofte under dramatiske omstendigheter. En del ungdommer i vårt utvalg har imidlertid også opplevd krigs- og voldshandlinger. En del flyktningbarn, spesielt tamilske og somaliske, har kommet til Norge alene uten familie i det hele tatt. Disse barna må i tillegg til selve atskillelsen, streve med å forstå hvorfor nettopp de ble sendt bort fra familien og må leve alene (Harsløff Hjelde 1995, Knutsen 1995, Eide 2001 og Engebrigtsen 2002). De fleste har også mange flyttinger bak seg i Norge, fra mottak hvor mange har bodd lenge, til første kommuneutplassering og så til en senere flytting til Oslo eller Tromsø. Man må regne med at flyttinger og nyetableringer er spesielt belastende for barn og unge som må lære et nytt språk, beherske et nytt skolesystem og et nytt samfunn og etablere vennskap.

---

² Betegnelsen flyktning i denne rapporten samsvarer ikke med den juridiske definisjonen, men betegner familier som har søkt asyl i Norge p.g.a. krig eller forfølgelse i hjemlandet og de som er kommet på familiejenforening med disse.

Dårlig økonomi

Vi vet fra levekårsundersøkelser at mange av de fattige familiene i Norge er innvandrere og mange av disse er flyktninger (Rogstad 2001, Øia 2006). Mange av disse familiene har også vansker med å etablere seg på arbeidsmarkeder, blant annet pga. at de mangler kvalifikasjoner som er nødvendige i Norge og fordi andre strukturelle faktorer ekskluderer dem fra arbeidslivet (Rogstad 2001). Flyktningfamilier har jo også kommet tomhendt til Norge, ofte uten det nettverket som støttet dem i hjemlandet. Som asylsøkere er de aller fleste bosatt på mottak og avhengige velferdsklienter i mange år som en del av det norske mottakssystemet. Mange familier er også avhengig av sosialstønad i mange år etter at de er etablert i en kommune (Assal 2003). Tamiler i Norge er kjent for å ha en svært høy arbeidsdeltakelse, men også for dem er arbeidslivet usikkert og mange har midlertidig arbeid. Blant våre informanter har minst tre familier flyttet fra Troms og Finnmark fordi det ikke lenger var arbeid til dem i fiskeindustrien, og flere andre oppgir at foreldrene deres er arbeidsledige. Blant somalierne i Norge er arbeidsdeltakelsen lav, ca. 30 prosent (Lie 2004), og andelen enslige forsørgere høy, bare ca. 44 prosent lever i familier med mor og far. I tillegg vet vi at somaliere stort sett har store familier med mange barn i Norge (Lie 2004), og at både somaliere og tamiler forsørger slektninger i hjemlandet. Ifølge levekårsundersøkelser er enslige forsørgere sammen med innvandrere blant lavinntektsfamiliene i Norge (Skevik 2004a, Øia 2006).

Eksilsituasjonen

Det er spesielt to trekk som karakteriserer flyktninger som selv har opplevd krig og flukt, det ene er at de har mistet nære familiemedlemmer og ofte selv har traumatiske opplevelser i forbindelse med flukten, det andre er at de ofte ikke har hatt noe ønske om reise fra hjemlandet og ofte ikke har ønsket å komme til Norge. I tillegg er det allment akseptert at eksiltilværelsen innebærer store psykiske belastninger for mange (se for eksempel Varvin 2003), men at slike belastninger gis forskjellige uttrykk avhengig av en rekke faktorer, der kulturell bakgrunn og sosiokulturelle faktorer i migrantlandet bare er noen. Mange har problemer med å lære språk og med å føle seg akseptert i det nye samfunnet, sammen med vansker med å oppdra barn i et samfunn der normer, regler og samværsformer bryter med de kulturelle forutsetninger man er vokst opp med. Men eksilet kan samtidig presentere

nye muligheter for livsutfoldelse og erfaringer. Uten at vi kjenner historien til foreldrene i vårt utvalg, kan vi regne med at de fleste førstegenerasjons migranter vil være preget av de problemer som krig og eksil innebærer. Dette kan bety at de har psykiske problemer som er en belastning for ungdommene, og i beste fall at de faktisk tross problemer klarer å være en støtte for sine barn (Dahl, Sveaass og Varvin 2006). Selvsagt har ikke alle ungdommer foreldre med psykiske vansker p.g.a. krig og traumer, men vi vet ikke hvilke familier det gjelder og heller ikke hvor mange

Transnasjonale nettverk

En annen side av det å leve i eksil er at relasjonene til hjemlandet, forpliktelsene overfor slektninger hjemme og ofte også avhengighet til slekt og familie hjemme, spiller en betydelig rolle i mange familiers liv. På den ene siden fordi det kan utgjøre en økonomisk byrde, på den andre siden fordi det kan utgjøre en psykologisk støtte i eksiltilværelsen. Men denne kontakten innebærer også forventninger fra hjemlandet om å videreføre kulturelle normer som å oppdra barn i samsvar med hjemlandets krav. Krysspresset mellom å opprettholde forpliktelser til hjemlandet og slektninger der, og å tilpasse seg norske krav og forventninger, oppleves nok vanskelig for mange foreldre. Mange ungdommer i vår undersøkelse opplever dette på forskjellige måter:

„. de (foreldre) må ikke være alt for strenge og ta med absolutt alle regler til hit, liksom, det skaper problemer. Da tenker vi, herregud, ingen norske eller andre barn er som mine foreldre – hvorfor må jeg følge disse reglene og – da kan du virkelig – . (Tj)

Og 'for liksom, vi må både tilpasse oss den norske kulturen og den tamilske. Mens foreldrene våre hadde bare en kultur da, det var den tamilske. Det var kanskje det er som var litt annerledes da. (Tg)

Eller som en annen forklarer dilemmaet:

På den ene side, ja, (vil jeg bli som foreldrene mine) på den andre siden, ikke, for – for eksempel – de er jo født sånn i sånne gamle dager og sånn, og de er vokst opp med sånne gamle regler... (Sj)

Likevel støtter de aller fleste opp om foreldrene og gir uttrykk for at de forstår deres situasjon.

Opplevd diskriminering og rasisme

Erfaringer knyttet til diskriminering og rasisme er et annet aspekt ved eksiltilværelsen som flyktninger deler med andre minoriteter. Dette kan komme ganske åpent til uttrykk som bemerkninger og avvisning, men oftest mer skjult i form av mistenksomhet, skepsis og diskriminering i arbeidslivet, på boligmarkedet, i hjelpeapparatet og i sosiale sammenhenger (Rogstad 2001, Danielsen 2005 og Gullestad 2006). Samtidig opplever de fleste migranter at migrasjon, migranter og deres minoritetsgruppe utsettes for kritisk debatt og av og til skandaleoppslag i pressen. Dette påfører mange skamfølelse og ofte behov for beskyttelse av egen gruppe og identitet (Engebrigtsen 2006, Fangen 2006). Slik opplevd avvisning rammer forskjellig og får forskjellige konsekvenser. Ungdommene vi intervjuet snakket om diskriminering først og fremst i møte med politiet og flere beskrev det mer indirekte i møte med barnevernet. Det var i hovedsak somaliere og andre med afrikansk bakgrunn som fortalte om slike opplevelser. I Ung i Oslo-undersøkelsen var opplevd rasisme et av spørsmålene og som vi skal se rapporterte mange om slike erfaringer. Opplevd rasisme og diskriminering håndteres nok forskjellig fra individ til individ, men er med på å skape en opplevelse av usikkerhet, midlertidighet og eksklusjon som nok preger livet i eksil for mange foreldre og danner premisser for deres foreldreskap i Norge (Assal 2003). For noen kan en anta at slike erfaringer fører til ekstra skepsis til norske sosiale arenaer og institusjoner og til streng kontroll av ungdommene.

Til tross for disse vanskene viser de fleste surveyundersøkelser (Ungdomsundersøkelsen i Oslo i 1996 og Ung i Oslo 2006) at de fleste ungdom også i flyktningfamilier klarer seg bra på skolen, de klarer seg sosialt og ser ut til å gjennomgå en sosial mobilitet som foreldrene har ønsket for dem. Seinere undersøkelser, som viser at flere ungdommer med innvandrer- og flyktningbakgrunn enn de med norsk bakgrunn, tar videregående utdanning, støtter dette hovedmønsteret (Næss og Støren 2006).

Hvorfor somaliere og tamiler?

Ungdom med somalisk og tamilsk bakgrunn er hovedinformanter til denne undersøkelsen av tre grunner, fordi de utgjør store flyktningbefolkninger etter vår definisjon, fordi det er grupper forskerne har arbeidet med i flere år og kjenner bakgrunnen til, og fordi deres tilpasning til det norske samfunnet

er til dels svært forskjellig rent statistisk når det gjelder botid i Norge, utdanningsnivå og arbeidsdeltakelse (Lie 2004). De har også forskjellige familiestørrelser og familiemodeller.

Levekårsforskjeller mellom tamilske og somaliske familier

Som referert innledningsvis viser statistisk materiale at somalierne ligger under alle andre grupper når det gjelder gjennomsnittsinntekt, mens tamilene ligger godt over andre migrantgrupper inntektsmessig (Østbye 2001, Lie 2004). Utdanningsnivået i befolkningen spiller nok en rolle her. Tall fra SSB viser at den somaliske voksne befolkningen har størst andel med uoppgitt utdanning, mens en forholdsvis stor andel av de som har oppgitt utdanning har videregående og universitetsutdanning. Den høye andelen uoppgitt utdanning forklares bl.a. med kort botid i Norge, men også med at mange ikke har fullført utdanning på grunn av krigen og med et generelt lavt utdanningsnivå i Somalia. Nesten halvparten av somaliske kvinner i Norge har ikke oppgitt utdanningsnivå, av de som har oppgitt utdanningsnivå, har over 20 prosent universitetsutdanning. Det tyder på en ganske uensartet utdanningsbakgrunn i den somaliske befolkningen i Norge (Lie 2004/14:49).

I den tamilske gruppen er det en liten andel med uoppgitt utdanning, men over halvparten oppgir at de har videregående opplæring, mens 17 prosent har universitetsutdanning. Tamilene beskrives å ha middels høyt utdanningsnivå (Lie 2004/14:70). Tamiler har altså gjennomsnittlig noe høyere utdanningsnivå enn somaliere, som har mange (særlig kvinner) uten noen oppgitt utdanning, mens begge grupper ligger godt under gjennomsnittet for norske.

Tamiler og somaliere har også forskjellig kulturell og religiøs bakgrunn som henholdsvis overveiende muslimer med nomadisk bakgrunn og overveiende hinduer med jordbruks bakgrunn. Et av de interessante spørsmålene for denne undersøkelsen var følgelig hvorvidt denne forskjellen mellom foreldrenes bakgrunn og tilpasning viser seg i ungdommens tilpasning.

Forskjellige familiemodeller

Tamilske og somaliske familier er forskjellige på mange måter og like på andre. Den største forskjellen som har relevans for denne rapporten er at alle tamiler i vårt intervjuutvalg lever i kjernefamilier med opptil tre barn, mens

svært mange av de somaliske bor med en av foreldrene og opp til syv søsken. Disse trekkene bekreftes i offentlig statistikk (Lie 2004).

I Ung i Oslo-undersøkelsen 2006 oppgir knapt fire av ti av de somaliske jentene og drøyt tre av ti av guttene at de bor med bare mor, mens tallene for tamiler av begge kjønn er drøyt én av 20. Drøyt én av ti blant de norske ungdommene oppgir at de bor med mor. I den somaliske gruppen er det også 16 prosent av jentene og 19 prosent av guttene som ikke bor med noen av foreldrene. Sannsynlig er det en del av disse ungdommer som er kommet som enslige mindreårige asylsøkere.

Tabell 2. Boligkonstellasjoner etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vestlige innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
Bor med mor og far	62	64	49	55	71	77	45	43	89	86
Bor med mor	14	12	(22)	(24)	18	12	39	35	(6)	(6)
Bor med far	2	3	(2)	(6)	(1)	2	(0)	(4)	(0)	(1)
Andre konstellasj.	22	21	(27)	(15)	10	10	(16)	(19)	(6)	(8)

Tall i parentes: N mindre enn 20

Fuglerud og Engebriksen har andre steder³ diskutert forskjellige kulturelle modeller blant tamiler og somaliere som bl.a. uttrykkes i slektskapssystem, ekteskapspraksis, og kjønnsrelasjoner. Felles for begge grupper er imidlertid en patriarkalsk familiemodell der mannen formelt sett er familieoverhode, der foreldre har sterk innflytelse over barnas ekteskapspartner og der jenter/kvinner forventes å være jomfru til de gifter seg. Mens skilsmisse er svært sjelden blant tamilene både i hjemlandet og i eksil (ingen i intervjuundersøkelsen), er det svært utbredt blant somaliere (bare 5 av de 29 i vårt intervjuutvalg bodde med begge foreldrene), og dette får konsekvenser for utøvelse av foreldreautoritet. Å vokse opp med patriarkalske familieidealer innebærer ofte svært forskjellige betingelser, forventninger og muligheter for gutter og jenter, og spiller derved en avgjørende rolle for hva slags ungdomstid man får, men på forskjellige måter for tamiler og somaliere. Autoritet kan utøves svært forskjellig i patriarkalske familiemodeller avhengig av kulturelle tradisjoner, religion, utdanningsnivå og individuelle forskjeller.

³ «Culture, networks and social capital: Tamil and Somali immigrants in Norway» (Fuglerud, Ø. og Engebriksen, A. 2006).

Felles for begge modeller er at de har sitt utspring i samfunn der familie og slektstilhørighet er av avgjørende betydning for den enkelte sosialt, politisk og økonomisk. Hvilken familie, klan eller kaste du er født inn i og gifter deg med kan få betydning, ikke bare for deg, men for hele din familie og slekt og deres tilgang til ressurser. I slektsbaserte samfunn er følgelig ekteskap den viktigste institusjonen for å kontrollere tilgang til ressurser og ekteskap er følgelig en politisk sak for en hel familie og ofte en hel gruppe. Kontroll av ekteskap (det gjelder selvfølgelig både menn og kvinner) og kontroll av fertiliteten, betyr at spesielt kvinner har ansvar for gruppas renhet i betydningen at de ikke må ha seksuell omgang eller få barn med utenforstående (se bl.a. Thorbjørnsrud 2001). Dette medfører et kontrollregime der spesielt jenter er utsatt, ikke bare for foreldrenes, men ofte for hele gruppas overvåkning. Som vi skal se er kontrollregimene forskjellige blant somaliere og tamiler. I mange tilfeller blir slike kontrollregimer forsterket i eksil, ikke som et intendert uttrykk for enkeltpersoners maktutøvelse, men som en kollektiv usikkerhet og behov for å kontrollere en usikker livssituasjon.

Nå kan man innvende at dette ikke er nødvendig i Norge der man har institusjoner som beskytter den enkeltes rettsikkerhet og der det er lik tilgang til ressurser for alle. Det ser ut som kulturelle modeller generelt sett endres langsommere enn de materielle betingelsene gjør. Vi vil også peke på at det begynner å bli godt dokumentert hvor viktig nettverk og spesielt et beskyttende slektsnettverk, er for helse og sosial trygghet blant minoriteter (Kahn 1980, Sam 2000), og at sosial mobilitet hos annen generasjon til en viss grad avhenger av at familiemedlemmene spiller på lag (Portes 1993, Engebrigtsen 2004, Fuglerud 2006). Likeledes er det viktig å peke på at minoriteter har større problemer med å gjennomføre høyere utdanning, komme inn på arbeidsmarkedet og møter generelt sett flere hindringer enn norske borgere på de fleste områder i samfunnet. Familien, slekta og den egne gruppa oppleves derfor å være det viktigste støtteapparatet for mange unge med flyktningbakgrunn og denne avhengigheten skaper problemer, men også muligheter. Ungdomstiden er følgelig, spesielt for jentene, men også for mange gutter, en tid der deres rolle som ansvarlige familie-medlemmer og representanter for sin gruppe blir satt på prøve, og mindre en tid for løsrivelse, individualisering og selvrealisering slik ungdomstiden ofte beskrives for norske ungdommer.

Ungdom

Ungdom er ikke noen universell kategori og det er ikke noen uproblematisk kategori. En av ungdommene i vår undersøkelse forklarer at somaliske jenter regnes som voksne når de er 14–15 år. Det ville nok ikke alle somaliere være enig i. Men det belyser hvor omstridt et slikt begrep eller kategori er. Spørsmålet melder seg jo med en gang om hva det så betyr å være voksen. Ungdomskategorien kan bare forstås i forhold til de alderskategoriene som går forut og kommer etter, barndom og voksenliv. Ungdomstiden slik det oppfattes i Norge, er knyttet til en norsk/europeisk diskurs som modernitet, uavhengighet og individualisme som skjød fart i etterkrigstiden, men er i vår kulturkrets blitt et selvforklarende begrep.

Ungdomsbegrepet knyttes ofte til sosialiseringforskeren Eriksons (Erikson 1968) stadieteori, der ungdomstiden ble betraktet som en periode preget av driftskonflikter, frigjøring fra foreldre og familie og utvikling av personlig identitet (Heggen 2005). Ungdomstiden er riktignok en periode med store fysiske og psykiske forandringer, men den må også forstås som en sosial og kulturell konstruksjon (Hennum 2002). De fleste samfunn har begreper og distinksjoner som skiller ut forskjellige alderskategorier, men hvordan de fortolkes og hvilke forventninger de stilles overfor, varierer sterkt. Med det mener vi at forestillingen om at en bestemt periode i livet er spesielt preget av og egnet til løsrivelse fra nære sosiale bånd og til utvikling av individualitet og identitet, ikke er bestemt av biologiske prosesser, men av samfunnsmessige. At man forandrer seg på mange måter både psykisk og fysisk mellom 13 og 18 år, er et biologisk faktum, hvordan disse forandringene fortolkes og knyttes til andre sosiale fenomen, er resultat av kulturelle prosesser.

Noe av det som er mest uttalt i vårt materiale er at ungdomstiden er svært forskjellig for gutter og jenter. Det innebærer at man finner flere diskurser eller forestillinger om hva ungdom er og ungdomstid kan innebære. Blant ungdom med troende foreldre med hindu og muslimsk bakgrunn, men også ofte katolsk og protestantisk bakgrunn, er ungdomstiden spesielt for jenter, preget av mer kontroll, flere forpliktelser og større krav til lojalitet i forhold til familie og samfunn, enn barndommen var. Ungdomstiden betraktes da ikke først og fremst som en tid for frigjøring og utprøving av grenser, men som en tid der man viser seg som et verdig og ansvarsfullt familie- og derved samfunnsmedlem. Det betyr ikke at alle ungdommer

aksepterer disse grensene, det betyr heller ikke at de ungdommene som gjør det blir mindre selvstendige eller ikke utvikler personlig identitet. Det betyr ikke nødvendigvis heller at de blir mer avhengig av sin familie enn norske ungdommer er. Den sterke vektleggingen av «frihet» og «uavhengighet» i den norske diskursen om ungdom tilslører kanskje den økonomiske og emosjonelle avhengigheten som finnes mellom norske ungdommer og foreldrene deres (Hennum 2002, Gullestad 2006).

Vi finner det spesielt viktig å understreke dette i en undersøkelse om ungdom med flyktningbakgrunn, ettersom man blant disse foreldrene og ungdommene vil finne mange forskjellige fortolkninger av hva ungdom er, hvordan de kan forventes å oppføre seg og hvordan de skal behandles.

3 Familien – det viktigste i livet

Dette kapitlet skal handle om forskjellige sider ved ungdommenes forhold til foreldre og familie i Norge og utenfor. Vi ser på foreldrekontroll og foreldrelojalitet, og på forhold mellom vennskap og slektskap og hvordan eksilsamfunnet påvirker familien. Vi diskuterer også oppvekst i forskjellige typer familier og hvordan krig, konflikt og flukt har preget familierelasjoner.

Nærhet og avhengighet

Hvordan er gode foreldre? Det var et av spørsmålene vi diskuterte i fokusintervjuene. En jente fikk stor applaus i en gruppe med ni jenter da hun mente at foreldre og barn skulle være åpne og fortelle hverandre «alt»:

Ja, være venner ja, ikke sant – noen foreldre og barn er bare; 'hei og ha det og hvor er pengene mine', men ikke sant – men – det er noen som du har veldig god kontakt med, jeg og mora mi er bestevenner. (Sj)

Og en annen legger til:

...da kan de stole på meg mer, hvis de spør meg et spørsmål så vet de at jeg sier sannheten, ferdig med å snakke, det er ikke noe krangel mellom deg og foreldrene dine når de stoler på deg og liksom kjenner dattera si eller sønnen sin så godt som de kjenner seg selv. (Sj)

Slike spørsmål ble reist i fokusintervjuene i gruppe, men utdypet i nettverkskartet der ungdommene ble bedt om å tenke mer konkret omkring hver enkelt relasjon. Helt gjennomgående gir alle ungdommene uttrykk for at familien er det viktigste i livet deres, ofte legger de til «og venner». Dette er ikke noe spesielt for disse ungdommene men er helt generelt for ungdom i Norge, for eksempel sier drøyt åtte av ti av de norske og tamilske, og knapt åtte av ti av de somaliske, ungdommene at foreldrene stoler på dem.

Tabell 3. Hvordan ungdom tenker om foreldrene sine etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Andeler som rapporterer at påstanden stemmer helt eller stemmer ganske godt. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida</i>	84	79	75	68	80	73	85	61	85	78
<i>Foreldrene mine kjenner de fleste av vennene/venninnene jeg er sammen med i fritida</i>	77	72	70	66	71	61	70	54	85	63
<i>Foreldrene vet ganske godt hvem jeg er sammen med i fritida</i>	84	78	79	68	74	63	71	63	85	69
<i>Mine foreldre aksepterer meg som jeg er</i>	91	91	90	86	83	83	83	77	83	82
<i>Mine foreldre er skuffa over meg</i>	5	6	(5)	(11)	7	10	(5)	(10)	(11)	16
<i>Mine foreldre merker det om jeg er trist</i>	64	56	66	58	63	52	65	53	59	53
<i>Jeg forteller mine foreldre om mine problemer</i>	42	32	36	38	46	39	52	51	51	42
<i>Jeg forsøker å holde mesteparten av fritida mi skjult for foreldrene mine</i>	11	16	(17)	31	15	21	(12)	(25)	(7)	(19)
<i>Mine foreldre stoler på meg</i>	83	81	74	79	79	80	81	73	86	84

Tall i parentes: N mindre enn 20

Nettverkskartene tydeliggjør imidlertid omfanget av familierelasjoner og hyppigheten av samvær med nær og fjernere familiemedlemmer som nok er mer utbredt enn blant ungdom uten innvandrere- eller flyktningbakgrunn.

En 19-årig gutt som forteller om mange og store konflikter med foreldrene opp gjennom oppveksten der barnevernet har vært involvert, understreker at han er flyttet hjemmefra, men at han er hjemme «hele tida» og holder kontakt med familien:

Jeg går hjem til mamma først (hver dag etter skolen) siden jeg har flytta så er jeg ikke så mye sammen med dem, så må være litt nærme dem.
(Tg)

Det er et gjennomgående trekk at mange av ungdommene forteller om konflikter med foreldrene eller mye sorg og savn på grunn av for mye kontroll fra foreldrenes side, mens de samtidig uttrykker hvor viktig familien er. På våre spørsmål om de vil oppdra sine egne barn på samme måte som de er blitt oppdratt sier de aller fleste at de vil det. Tamilene legger ofte til at de vil være litt mindre strenge og forstå barna mer, mens noen somaliere mener de vil være strengere enn foreldrene deres har vært.

Det er rimelig å anta og det bekreftes i denne undersøkelsen, at disse ungdommene ikke bare er knyttet til sin familie, men også avhengige av den på mange måter, noe som vi vil komme tilbake til når vi diskuterer forhold til ens egen etniske gruppe. De aller fleste i Oslo bor hjemme hos foreldrene til de gifter seg eller reiser for å studere i en annen by, dette gjelder først og fremst jenter og alle de tamilske jentene i vår undersøkelse. Det er også et gjennomgående trekk at ungdommene, særlig jentene, forteller om et svært intimt og fortrolig forhold til foreldrene, særlig til mor. I Ung i Oslo-undersøkelsen er det en relativt høyere andel både av somaliske og tamilske ungdommer, som sier de forteller foreldrene om problemene sine, enn det som oppgis av de norske ungdommene (tabell 3). Mange, som jenta over, påpeker at de har et venninneforhold til mamma:

... når det gjelder forholdet til mamma og pappa, så mamma sier jeg absolutt alt, eller alt til, liksom en venninne, hvis jeg har problemer eller noe, sier jeg det til mamma, til pappa sier jeg noe, men ikke alt. (Tj)

Store eller små familier – mange familierelasjoner

Et av de slående trekkene ved disse ungdommenes nettverk er at så mange voksne mennesker spiller viktige roller i deres liv. Mor og/eller far er bare de to nærmeste (vanligvis) av mange slektninger, tanter, onkler, fettere og andre som på forskjellige måter har betydning for ungdommene. Flere forteller om et tett familie- og slektsnettverk der alle bor i nærheten av hverandre og er sammen store deler av tiden. Selv om det ikke er det vanlige mønsteret er det utbredt for både tamilske og somaliske ungdommer vi intervjuet i Oslo. I de store somaliske familiene bor likevel de fleste slektningene utenfor Norge, mens de mindre tamilske familiene ser ut til å ha mange av de nære slektningene rundt seg. Flere ungdommer forklarer familiens flytting fra en del av Norge til en annen med at de ville komme nærmere familien. Intervjuene gir, spesielt for de tamilske ungdommene, et bilde av en oppvekst i et

svært «tett» samfunn i Nils Christies (Christie 1975) betydning, et samfunn der alle bryr seg om hverandre. Baksiden av medaljen er et samfunn med svært mye og diffus sosial kontroll der man må vokte sine skritt fordi man vet at alt blir rapportert.

I Tromsø var imidlertid situasjonen en ganske annen. Flere av de ungdommene vi intervjuet der hadde kommet uten familie, noen hadde kommet med en mor, far eller onkel som seinere hadde flyttet til en annen del av landet, mens en hadde mor og søsken i Tromsø, men hadde selv flyttet. Selv om noen av ungdommene hadde norske støttepersoner, ga flere uttrykk for at de savnet voksne mennesker å støtte seg til. De var også generelt opptatt av at de ikke hadde samlingssteder og at mange ungdommer med flyktningbakgrunn i Tromsø får problemer med rus og psykiske plager. Denne forskjellen mellom Oslo og Tromsø har dels strukturelle årsaker, ungdom som ikke har familie andre steder blir ofte plassert i mottak i Troms⁴ og seinere i en kommune nordpå. En annen årsak til denne forskjellen er at vi rekrutterte ungdom til intervju i Tromsø gjennom en kontakt som har arbeidet med enslige mindreårige, og en tredje forklaring kan være at ungdom med familier i Tromsø ikke får lov av foreldrene til å ferdes i byen alene etter skoletid. Dette avviste ungdommene «våre» på det mest bestemte, mens det ble påpekt av enkelte voksne informanter.

Det er interessant at disse ungdommene etterlyste voksenkontakt etter som alle enslige mindreårige på mottak har sin egen kontaktperson, også de som blir bosatt i Tromsø kommune er under barnevernets ansvar, har sin egen voksenkontakt og får forholdsvis tett oppfølging. Bofellesskapslederen vi snakket med reflekterte over om den forholdsvis tette oppfølging kunne være mer til hinder enn til støtte for å etablere seg i et norsk ungdomsmiljø. Han var redd kommunen skapte en trygg sone som det kunne være vanskelig for mange å forlate. I samtale med ungdomsarbeidere kom det fram at flere aktiviteter som tidligere var rettet direkte mot flyktninger enten var lagt ned eller var overtatt av andre.

Ungdomshuset Tvibit er et eksempel på et prosjekt som ble beskrevet som et sted for ungdom som har klare planer for eksempel om film/video prosjekter. Dette er en bevisst strategi, det kommunale tiltaket Inter-Info er rettet direkte mot ungdom med innvandrer- og flyktningbakgrunn og skal

---

⁴ Salangen kommune i Troms har et sentralt mottak som er spesialinnrettet for enslige mindreårige asylsøkere.

hjelpe dem å finne fram i Tromsøs ordinære kultur- og fritidstilbud. Flere pekte på at flyktningsungdom er for isolert fra norsk ungdom og at man ønsker å engasjere dem i Tromsøs ordinære fritidstilbud. Vi skal ikke vurdere denne strategien, men bare peke på at ungdommene vi snakket med ikke så ut til å bruke disse tilbudene.

Vennskap og slektskap – om å gjøre om alle relasjoner til slektsrelasjoner

Et trekk ved de tamilske ungdommene er at de ofte i nettverksintervjuene fortalte om en fetter eller kusine eller bror som de hadde ekstra god kontakt med, for så å legge til at det ikke «egentlig» var en slektning, men en nesten slektning. Denne tendensen til å omgjøre vennskap til slektskap er også framtredd hos voksne tamiler (Engebrigtsen og Fuglerud 2007). En jente oppgir en slektning i 40-årsalderen i nettverket sitt og når vi spør om hun har en «venninnefølelse» for henne, sier hun: «Ja, jeg har det egentlig. Jeg har veldig mange venninner som er eldre enn meg. Sånne damer da,» og når vi spør hvorfor svarer hun:

Nei, jeg vet ikke, jeg føler at jeg trenger råd av noen som har hatt erfaring med det de... med livet. Det er sånn at de rådene de gir er kjempeviktige for meg da. (Tj).

Flere ungdommer forteller også om slektsmøter i f.eks. India der slektninger fra hele verden, også Sri Lanka, møtes i flere dager. Man kan tenke seg hvor viktig det er å opprettholde språk og kulturelle normer for slike begivenheter. Dette forsterker bildet av fellesskap med svært tette bånd, der lojalitet og gjensidig forpliktelse er gjennomgående og tydeliggjør en oppvekst med støttende sosiale nettverk som sannsynligvis forklarer mye av de tamilske ungdommenes svært lave kriminalitet og gode skoleprestasjoner.

Familie og slekt er viktige også for somaliske ungdommer. Selv om de fleste bare har kontakt med/lever med en av foreldrene, har de fleste mange søsken, og de som har bodd i Norge lenge har også mange tanter, onkler og andre slektninger på begge sider i Norge og i andre europeiske land. Men her ser det ikke ut til at familierelasjoner støttes opp av et konsolidert somalisk eksilsamfunn slik de tamilske ungdommene beskriver.

Konsoliderte og mer fragmentariske eksilsamfunn

Vi rekrutterte de fleste somaliske ungdommene gjennom leksehjelptilbudet og klubbtilbudet til Røde Kors i Oslo. En stor del av ungdommene som bruker dette klubbtilbudet er somaliske gutter og noen jenter som kommer på de atskilte jentekveldene. Leksehjelptilbudet som er atskilt fra klubbtilbudet brukes også av ungdom fra alle nasjonaliteter, blant dem mange somaliere. De somaliske ungdommene fortalte i liten grad om fritidsaktiviteter i regi av det somaliske eksilsamfunnet, bortsett fra fester i forbindelse med høytider som Id og bryllup. Flere av guttene forteller imidlertid at de spiller fotball på somaliske guttelag. Selv om flere har gått på koranskole og mange går i moskeen ble ikke disse arenaene nevnt som samlingssteder i forbindelse med vennskap. Når vi spør noen av ungdommene hvorfor de bruker Røde Kors senteret, sier de at det er ingen andre steder å gå.

Forskning omkring det somaliske eksilsamfunnet i Norge og andre steder, peker nettopp på et eksilsamfunn uten samlende institusjoner over familie, klan og regionstilhørighet (Griffiths 2000, Fuglerud 2006). Det betyr ikke at det somaliske eksilsamfunnet i Norge ikke er konsolidert på en rekke områder, men at konsolideringen ikke er knyttet til institusjoner. Alle ungdommene vi intervjuet mente det var viktig å «holde på sin kultur», men det ser stort sett ut som moskeen er den eneste samlende institusjonen blant somaliere i Norge.

Det tamilske eksilsamfunnet er sterkt organisert omkring LTTEs⁵ mange eksilorganisasjoner som driver leksehjelpsentra og kulturaktiviteter som samler «alle» tamiler (Fuglerud 1999, Fuglerud 2006). De tamilske ungdommene ble rekruttert fra forskjellige steder, men felles er at de aller fleste er, eller har vært, involvert i tamilske institusjoner. Flere av jentene forteller at de spiller tamilsk musikk og danser på fritiden og mange av guttene spiller fotball på tamilske lag og de fleste deltar på leksehjelpskolene arrangert av den tamilske diasporaen. For mange av jentene er slike tamilske aktiviteter de eneste aktiviteter de deltar på utenom skolen, og det er derfra de har mange av vennene sine. Noen av ungdommene vi intervjuet er også aktive i tamilske politiske organisasjoner. Det er sannsynligvis vanskelig å distansere seg fra dette eksilsamfunnet uten å miste viktig støtte i hverdagen.

---

⁵ Liberation Tigers of Tamil Eelam.

Transnasjonale relasjoner og forpliktelser

Alle ungdommene har slektninger over hele verden og i hjemlandet. Det er først og fremst nær familie i hjemlandet man støtter økonomisk. Men når spesielle problemer oppstår, når noen blir alvorlig syke etc. også i andre land, trer nettverket støttende til. Under tsunamien som først og fremst rammet Sri Lanka, men også i begrenset omfang Somalia, ble det gjennomført innsamlingsaksjoner i begge disse gruppene. Blant begge grupper drives det også hjelpearbeid i hjemmeregionen fra diasporaen og til dels også politisk aktivitet og støtte. I Norge var det nettopp en innsamlingsaksjon blant somaliere for å betale reisen for familien til en gammel respektert mann som bor her uten nær familie. Flere, spesielt de somaliske ungdommene, sier de selv sender penger til Somalia. En jente som har fått innvilget studielån for å fullføre videregående fortalte at hun sendte det til slektninger i Somalia som trengte det mer enn henne. Ettersom Somalia er et land uten offentlige skoler, uten helsesystem og med ødelagt infrastruktur, og ettersom somaliere har bodd kortere i Norge enn tamiler, er det rimelig å anta at somaliene har de største forsørgelsesbyrdene her.

Dette bekreftes i våre intervju, blant ungdommene generelt er det stort sett foreldre som støtter nære slektninger, blant somaliene er mange ungdommer også involvert. Slike prosesser er sannsynligvis også med på å forsterke båndene til familie og slekt. I Ung i Oslo-undersøkelsen er det flest jenter (og flest somaliske jenter) som har jevnlig kontakt med hjemlandet, både på telefon, chatting og via e-post.

Tabell 4. Kontakt med personer fra foreldrenes hjemland (månedlig eller mer) etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent

	Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
Telefon	59	58	71	70	82	57	78	75
Chatting/MSM	59	56	60	59	63	58	51	48
e-post	46	39	41	36	49	40	42	42
Egne internettsider for personer med den samme landsbakgrunn som deg selv	(20)	(9)	21	17	(23)	(23)	(20)	25
Brev	(28)	(18)	14	18	(16)	(12)	(23)	30

Tall i parentes: N mindre enn 20

Felles for disse ungdommene er at de er bereiste. Mange har besøkt hjemlandet, enkelte flere ganger, og de fleste har besøkt familie og slekt i andre europeiske land. En somalisk jente som bor alene og er den yngste av 11 søsken (hvorav 5 bor i Norge), har vært i Afrika og flere land i Europa og USA på besøk hos søsken. Det er først og fremst tamlere som forteller om slektsstevner der hele familien møtes, vanligvis i India, ettersom tamilene har bodd lenger i Norge har flere norsk statsborgerskap og kan reise fritt.

Brudd og sårbarhet

Men flyktningbakgrunnen innebærer også som antydning i innledningen psykiske belastninger. Flukt og oppbrudd pga. krig og uro har forårsaket raske og uventede atskillelser med mennesker som har hatt en sentral plass i disse ungdommenes liv da de var små. Disse ungdommene har opplevd å måtte reise fra besteforeldre og andre nære slektninger. Spesielt mange jenter plasserte bestemor i den innerste ringen av nære relasjoner, og mange har vokst opp hos besteforeldre eller bestemor enten sammen med foreldre eller fordi foreldrene har arbeidet andre steder. Andre har mistet en av foreldrene, en bror eller en kjær onkel i krigen. Flere av ungdommene har opplevd intervensjon fra barnevernet der de selv eller søsken er blitt fjernet fra foreldre for en periode eller har fått hjelp i en vanskelig krise. Nettverksintervjuene handler, hos alle ungdommene, men særlig jentene, om familiemedlemmer og slektninger.

Mens de aller flest tamilske ungdommene er kommet sammen med begge foreldrene til Norge, har mange somaliske ungdommer kommet til Norge med bare mor, bare far, med søsken eller med andre slektninger. Av de 28 ungdommene vi intervjuet er bare seks kommet med begge foreldrene. Selv om de fleste skillsmisser, dødsfall eller atskillelser på andre måter er foregått i hjemlandet, opplever mange barn og unge at foreldrene skilles også etter at de er kommet til Norge. I intervjuundersøkelsen var det klart mor som var den viktigste personen for de fleste uansett hvem de bor med, mens mange av de somaliske ungdommene betegnet far som fjern eller en de ikke hadde kontakt med. Familier der mor og av og til far er eneforsørger pga skilsmisse eller ektefellens død og med mange barn, kan innebære en risiko for at barna ikke får den støtten de trenger i en helt ny livssituasjon som eksiltilværelsen er. I mange familier blir dette imidlertid kompensert ved nær kontakt med andre slektninger.

Men også livet i Norge kan by på mange smertefulle brudd ofte som en følge av integreringspolitiske tiltak. Mange tamilske flyktninger fikk kommuneplass i Finnmark og Troms ettersom det der var arbeid i fiskeindustrien på 80- og tidlig 90-tallet (Fuglerud 1999). Generelt har politikken gått ut på å fordele flyktninger på alle norske kommuner som et ledd i distriktpolitikken og integreringsidealene. Etter hvert ble arbeidsplassene borte i Finnmark og Troms og flyktninger generelt som ble plassert i kommuner langt fra de store byene, flyttet etter hvert inn til byene. De fleste av våre ungdommer har flyttet til Oslo fra mindre kommuner der de altså har opparbeidet vennenettverk og skoletilhørighet og lokal dialekt, for så å flytte til Oslo og begynne på nytt. En jente hvis familie flyttet fra Finnmark for tre år, siden forklarer at foreldrene var redde for at barna skulle bli for norske og ikke kjenne sin egen kultur. Selv forklarer hun at det var en vanskelig overgang å komme til Oslo hvor hun opplevde at hennes personlige frihet ble sterkt redusert i tillegg til at hun mistet venner som hun hadde hatt hele oppveksten.

De fleste ungdommene har flyttet mange ganger. Ungdom forteller ofte bare i forbifarten om flytting og forklarer at foreldrene ville bo nærmere familien. En somalisk gutt sier det sånn når vi spør om somaliere flytter mye:

Somaliere liker å bo samlet liksom, ikke som nordmann som sitter hjemme og drikker kaffe og ser tv. Somaliere trenger folk rundt seg og derfor reiser de til større steder.

Mange somaliske familier flytter også ofte i Oslo, både for å finne bedre leiligheter og sannsynligvis for å bo nærmere slekt og familie. Uansett innebærer slike flyttinger nye brudd for barn og ungdom som allerede har mange traumatiske brudd bak seg, og muligens kan dårlige skolerestulter forklares bl.a. med slike hyppige flyttinger. Det vet vi ikke.

4 Foreldrekontroll: kjønn, frihet og autonomi

Vi skrev i innledningen at kjønn spiller en avgjørende rolle for hva slags oppvekst man får. Dette er selvfølgelig et generelt sosialt faktum. Blant ungdommene i denne undersøkelsen ser det imidlertid ut til at kjønn har større konsekvenser på mange områder enn for de fleste ungdommer med norsk bakgrunn. I dette kapitlet diskuterer vi slike konsekvenser for ungdommenes opplevelse av kontroll og autonomi og for psykisk helse.

Gutter og jenter – «naturlige» forskjeller?

Ungdommene beskriver forskjellen mellom gutter og jenters betingelser på mange måter. En gutt er klar i sitt standpunkt. I en diskusjon om hvorfor tamiler foretrekker tamilske venner sier han blant annet:

Tamiler tenker likt tror jeg. Og så syns jeg det at jenter har – altså familier som har jenter ikke sant – de har mye bedre kontroll over jentene, eller prøver å kontrollere dem sånn at de ikke skal henge med gutter og sånn. For de kan få sånn dårlig rykte. Når de skal giftes bort eller noe sånt. Og det kan skade familieforhold og masse sånt. Men de slipper guttene ganske mye løs. Jeg har ikke merka, faren min har ikke sagt noe om at jeg ikke skal dra til byen eller til klubben eller noe sånt. (Tg)

De fleste ungdommene, bortsett fra en del somaliske jenter, forteller om en oppvekst der gutter har helt andre betingelser enn jenter først og fremst når det gjelder bevegelsesfrihet, og mange beskriver det som en urettferdighet. Gutter kan være med på det meste, men jenter er mye strengere kontrollert. De tamilske guttene som nevner denne forskjellen, snakker om det som noe naturlig. En gutt som tidlig i intervjuet har fortalt om problemer med foreldrene til kjæresten som er imot forbindelsen, og om hvordan han og kjæresten har oppsøkt hjelp for å kunne være sammen, sier seinere i intervjuet at han vil arrangere ekteskap for sine egne søstere. Men han er tydelig ambivalent og har bedt foreldrene ta hensyn til søsterens planer og ønsker:

Siden hun har vært englebarn hjemme, får det og det, får alt hun trenger når som helst, hvor som helst., eller gjør som hun vil, så vi vil

ikke gifte henne bort til en som tvinger henne til å gjøre det og det. Det gidder vi ikke. (Tg)

Fra hans fremstilling forstår vi at han har snakket mye om hvordan søstrene skal giftes bort og at han har en klar rolle i den prosessen.

En somalisk jente, selv under streng kontroll, forteller hvordan en venninne som kom til moskeen etter å ha vært litt ute å kjøre («i hagen» på somali) ble avvist:

...det var mange som tippa og ville kaste henne ut og: 'hva gjør hun her' og sånn, men de sier ingenting sånn direkte liksom, alle snakker om det og jeg tenker: 'hva er problemet til folka liksom', mens du vet at det var mange gutter som kom tilbake samtidig og ble tatt imot med åpne armer: 'ÅÅ insh Allah så bra' – og det som er viktig er at når du sier 'hvorfor det'? Så sier mamma: 'ja men en gutt kan ikke bli gravid' – Tenk på det, en gutt kan ikke bli gravid! Men jenta var jo heller ikke blitt gravid. Men det er jo sant da, jenta blir ødelagt liksom. (Sj)

Tamilske gutter: mer kontroll, mer trygghet?

Som allerede understreket gir de aller fleste av disse ungdommene svært kjærlighetsfulle beskrivelser av sitt forhold til foreldre og familie, likevel forteller særlig de tamilske ungdommene om en oppvekst med sterk foreldrekontroll. Ung i Oslo-undersøkelsen og intervjuene indikerer at foreldrekontroll kan ha sin pris. Ungdommene med tamilsk bakgrunn understreker at de ikke blir forbudt å gjøre ting, men at de har internalisert en respekt og underordning til foreldre og voksne som de ikke kan bryte om de ville. En gutt forklarer at foreldrene ikke trenger å sette strenge grenser, barna vet hva de har å holde seg til og aksepterer det. Data fra Ung i Oslo 2006 bekrefter ellers at det er det liten forskjell mellom de norske og de tamilske guttene når det gjelder foreldrekontroll (tabell 3, s. 27). Når det gjelder bruk av alkohol og stoff, kriminell aktivitet og uteliv, ligger de tamilske guttene imidlertid nederst på skalaen, noe som bekrefter intervjuutsagnene om at de har internalisert kontrollen (tabell 9/10, s. 41–42).

Et interessant spørsmål er hvordan den forholdsvis sterke foreldrekontrollen innvirker på andre sider av ungdommenes liv. Her gir ikke intervjudataene noe klare svar. På den ene siden har tamilske ungdommer gode skoleprestasjoner jevnt over⁶, og de oppgir svært lite bruk av rusmidler

---

⁶ De synker betraktelig for ungdom som lever med bare en forelder

og er sjelden involvert i kriminalitet, på den andre siden ligger tamilske gutter over somaliske og norske på de fleste indikatorer på psykososiale plager (tabell 5 og 6). Vi ser at drøyt en tredjedel av de tamilske guttene sier at de ikke liker måten de lever livet sitt på, mens drøyt en sjettedel av de somaliske og en femtedel av de norske guttene sier det samme. Blant tamilene sier to av ti at de er ulykkelige, triste eller deprimert, mens drøyt en av 10 av de somaliske og de norske sier det samme.

Tabell 5. Andeler som har vært plaget ganske/veldig mye av psykiske vansker i løpet av den siste uken. Etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Følt alt er et slit</i>	40	30	43	39	37	32	38	23	30	29
<i>Hatt søvnproblemer</i>	24	21	34	29	27	27	19	21	25	24
<i>Følt deg ulykkelig, trist eller deprimert</i>	25	13	34	14	32	19	25	12	30	20
<i>Følt håpløshet med tanke på fremtiden</i>	22	17	38	19	31	22	23	21	27	25

I tabell 6 ser bildet variert ut, mens litt flere somaliske gutter enn tamilske sier de har vanskelig for å få venner, svarer flere somaliske gutter at de har mange venner og flere hevder at vennene godtar dem. Flere tamilske enn somaliske gutter sier de ikke liker måten de lever på.

Tabell 6. Andeler som opplever at ulike påstander om selvbildet stemmer svært eller ganske godt. Etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest. innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Jeg synes det er ganske vanskelig å få venner</i>	13	13	20	18	20	14	9	19	19	17
<i>Jeg er ofte skuffet over meg selv</i>	31	20	38	29	25	20	23	23	33	25
<i>Jeg har mange venner</i>	93	91	86	80	91	89	87	91	85	82
<i>Jeg liker ikke måten jeg lever livet mitt på</i>	21	22	30	16	25	24	22	17	28	33
<i>Jeg føler at jevnaldrende godtar meg</i>	68	75	66	70	61	75	76	75	44	68

Slike tall om psykiske plager må ikke taes som direkte uttrykk for varige tilstander. På den ene siden er de uttrykk for hvordan ungdommene føler seg der og da, for det andre er det kulturelle forskjeller for hvordan man forstår psykisk helse og hvordan man aksepterer det som legitime følelser. Likevel mener vi materialet peker i retning av at tamilske gutter vokser opp i støttende og kontrollerende nettverk av familie og venner som gir dem trygghet. Samtidig opplever de dette begrensende, men kanskje først og fremst som krevende.

Flere tamilske ungdommer gir forsiktig uttrykk for at foreldre krever for mye av dem og tar for lite hensyn til deres ønsker og behov, samtidig som de sier at de ser at det har vært til deres eget beste tross alt. Som en gutt sier:

Ja, det er liksom hardt å følge den loven som faren min skriver, men altså, det er liksom best for meg. Det får meg til å kontrollere (meg) litt – Så det er liksom den grensen de har og de reglene de har. De får meg til å holde meg i den riktige retningen selv om jeg ikke liker det så liker jeg det liksom. Så – liker det ikke, men liker det likevel. (Tg)

Denne tosidigheten går igjen i guttenes beskrivelser av forholdet til foreldrene. Det ser med andre ord ut til at de tamilske guttene i hovedsak verdsetter den tryggheten som klare rammer gir.

Dataene om psykiske plager kunne tolkes dit hen at sterk foreldrekontroll kan føre til dårlig selvbilde og isolasjon. Tabell 7 (neste side) antyder imidlertid at det ikke er kontroll i og for seg som er problemet. Her må resultatene brukes med forsiktighet fordi det faktiske antallet er så lite at små endringer i svar vil få store konsekvenser for faktisk prosentandel. Ettersom prosentandelen følger tendensen for de norske og ikke-vestlige innvandrere, mener vi allikevel at de gir en pekepinn om sammenhenger. Tallene viser at de ungdommene som oppgir svak foreldrekontroll, også er plaget av selvmordstanker. Det samme mønsteret gjelder for tamilske og for somaliske ungdommer. Når det gjelder norske ungdommer ser vi at det å overnatte med gutter og jenter ikke har noen innvirkning på selvmordstanker, mens de to andre variablene har sterk innvirkning.

Tabell 7. Andeler som er ganske eller veldig mye plaget av selvmordstanker den siste uken etter kjønn og regler/grenser foreldrene setter for deg. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vestlige innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Foreldrene mine pleier å vite hvor jeg er og hva jeg gjør i fritida</i>										
- Stemmer helt / ganske godt	6	5	(7)	(19)	11	9	(9)	(9)	(17)	(12)
- Stemmer omtrent/ lite/ikke i det hele tatt	15	10	(7)	(10)	21	9	(18)	(9)	(36)	(6)
<i>Foreldre mine vet ganske godt hvem jeg er sammen med på fritiden</i>										
- Stemmer helt/ ganske godt	6	5	(9)	(16)	12	9	(11)	(10)	(17)	(10)
- Stemmer omtrent/ lite/ikke i det hele tatt	16	9	(0)	(14)	17	9	(9)	(8)	(36)	(12)
<i>Får lov til å overnatte med jenter og gutter (uten at det er voksne tilstede)</i>										
- nei	7	5	(13)	(0)	12	8	(7)	(5)	(18)	(9)
- ja	7	6	(5)	(19)	15	10	(17)	(14)	(29)	(12)

Tall i parentes: N mindre enn 20

Dette ser ut til å bety at foreldrekontroll generelt beskytter mot selvmordstanker, men at det å overnatte med gutter og jenter ikke er noe tegn på likegyldighet i en norsk kontekst, mens det er det i en somalisk/tamilsk kontekst.

Somaliske gutter: mindre kontroll – mindre trygghet?

De somaliske guttene gir et mer variert bilde av foreldrekontroll gjennom intervjuene enn de tamilske. Noe av forklaringen er nok at mange av dem er kommet til Norge uten foreldre. Bare en av de guttene vi intervjuet i gruppe ville imidlertid la seg intervjuet individuelt, noe som betyr at vi rett og slett ikke har så mye data fra intervjuene om deres syn på foreldrekontroll. Gutten som ble intervjuet individuelt forklarte at faren hans er strengere enn norske foreldre vanligvis er, men han fortalte samtidig at han tilbringer mesteparten av fritiden sin på den lokale ungdomsklubben. De somaliske guttene vi intervjuet i Oslo brukte alle ungdomskubber, enten i regi av Røde Kors eller bydelen. Flere av de somaliske jentene vi intervjuet mente at gutter har svært frie tøyler i forhold til jenter, men en del mente også at det ikke er noen forskjell.

Et gjennomgående trekk ved guttene vi snakket med er at de aller fleste fortalte at de hadde vært i kontakt med politiet på forskjellige måter:

Nei, liksom – det er mye politi i byen en lørdags kveld, natt for å si det sånn, men sånn her (Groruddalen), det kan være til tider at politiet er ute og kontrollerer og sånt. Så kan det være tider det er stille. De kan komme bort og snakke til deg og 'hva er det dere driver med' og 'hvor har dere vært' og sånt. For eksempel etter trening og sånt, så ser vi dem står ved senteret eller bare utenfor her. Og de spør hvor gamle vi er og hva vi driver med og sånt. Så noen tilfeller kan det hende at de raner (latter) nei, ransaker.

Og når vi spør om de blir behandlet respektfullt sier de: «ja, de er høflige liksom, men de hadde ikke stoppa to norske gutter da,» (Fg).

Vi spurte en gruppe 17–18-åringer om det ikke ble arrangert aktiviteter for somaliske ungdommer på noen av de somaliske foreningene eller organisasjonene som fantes. De hevdet at det bare var sporadisk, og alle guttene oppga at de tilbrakte en del tid i byen på kveldstid særlig i helgene. Mange fortalte om episoder i byen eller på fester der det var blitt bråk og der politiet ble tilkalt og en av dem eller en kamerat som var uskyldig, ble tatt for så å bli løslatt igjen.

Ung i Oslo-undersøkelsen 2006 gir indikasjoner på at flere somaliske gutter vokser opp med mindre foreldrekontroll enn ungdommer flest, det er i hvert fall det de sier (tabell 3, s. 27), men det er likevel et lite flertall som er kontrollert slik norske og tamilske ungdommer er. Samtidig er det bare halvparten så mange somaliske og tamilske gutter som norske som får drikke alkohol av foreldrene, og mye færre somaliske gutter som får overnatte med jenter og være ute på kvelden i forhold til norske gutter.

Tabell 8. Regler foreldre eller foresatte setter for deg. Andeler som for lov til å drikke alkohol, overnatte med borte med gutter og jenter samtidig (uten at foreldre er tilstede) og som får lov til å være ute på kvelden etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Får lov til å drikke alkohol av foreldrene dine når du er ute blant venner</i>	19	23	(26)	32	6	9	(4)	(12)	(4)	(11)
<i>Får lov til å overnatte på steder der det er både gutter og jenter uten at det er voksne til stede</i>	63	78	74	83	29	57	23	39	19	46
<i>Får du lov til å være ute på kvelden sammen med venner</i>	97	97	95	94	70	83	69	78	56	74

Tall i parentes: N mindre enn 20

Det ser altså ut til at en forholdsvis stor andel har det forholdsvis strengt (22 %) (får ikke lov å være ute om kvelden), noe færre enn norske har den samme kontroll som andre ungdommer, mens mellom 10 og 20 prosent har foreldre som ikke ser ut til å prioriterer å vite hva de gjør og hvor de er eller som stoler på at guttene tar vare på seg selv.

Utrygg frihet?

Dataene tyder på at flere somaliske gutter enn både tamilske og norske er utsatt for vold, kriminalitet og rus, men det er snakk om en ganske liten andel. Det er viktig å påpeke at det store flertallet verken har prøvd stoff eller alkohol (tabell 9), men på bruk av alle rusmidler utenom alkohol ligger likevel de somaliske guttene langt over både de norske og de tamilske. Dobbelt så mange somaliske (19,5 %) som norske gutter oppgir at de har prøvd hasj én gang i løpet av det siste året (tamilske 2,2 %), mens 3,7 prosent har prøvd andre tyngre stoffer. Dette er langt flere enn norske ungdommer.

Tabell 9. Andeler som har brukt ulike narkotiske stoffer minst én gang siste det siste året etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vestlig innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jente	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
Har røykt hasj eller marihuana	7,9	10,3	15,8	19,7	3,9	7,7	0	19,5	1,4	2,2
Ruset seg på piller/legemidler	1,7	1,8	1,7	1,5	1	2	1,2	4,9	1,4	3,3
Brukt ecstasy	0,7	1,6	0	7,5	0,5	2	1,2	2,5	0	2,2
Brukt LSD	0,5	1,2	0	0	1,4	0,4	1,2	2,5	0	1,1
Brukt heroin	0,6	1,3	3,4	1,5	0,6	2,1	1,2	3,7	0	1,1
Kath	0,4	1,2	0	0	0,4	2,1	5,9	9,9	0	1,1
Amfetamin	1,1	1,9	0	0	0,6	1,9	0	3,7	0	2,2
Kokain	1,2	2,3	6,8	7,5	0,7	3	1,2	3,7	0	2,2

På samme måte skårer somaliske gutter høyest på en gjennomsnittlig skåre for kriminalitet, mens tamilske skårer lavest.

Samleindeks for kriminell/halvkriminell atferd består av:

- Stjålet penger eller noe annet fra en venn
- Stjålet bil eller motorsykkkel
- Brutt deg inn for å stjele noe
- Vært i slåsskamp hvor du har brukt våpen, f.eks. kniv
- Stjålet noe til en verdi av over 1000 kroner
- Sprayet på vegger, busser, T-baner eller lignende
- Med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, postkasser eller lignende

(Danielsen og Øia 2006:65)

Tabell 10. Gjennomsnittlig skåre for en samleindeks for kriminell/halvkriminell atferd. Ung i Oslo 2006.

	Norske	Vestlige innvandrere	Ikke-vest innvandrere	Somaliske	Sri Lanka
Jenter	0,0440	0,1711	0,0435	0,0817	0,0069
Gutter	0,1645	0,1737	0,1971	0,5638	0,0764

Dette kan tyde på at foreldrekontrollen ikke er like sterk blant gutter med somalisk bakgrunn. Det kan også være et utslag av mange gutter som ikke bor med egne foreldre (19 %).⁷

Samtaler med en somalisk ansatt ved uteseksjonen i Oslo bekrefter denne antakelsen. Han pekte på at han treffer svært mange av ungdommene som kom som enslige mindreårige som stoffselgere langs Akerselva. Han mente at hjelpeapparatet for disse er for dårlig, særlig for å støtte dem til å klare skolen. Han hevdet videre at fattigdom er en viktig årsak til mange av ungdommenes problemer blant somaliere. Mange enslige mødre med dårlig økonomi og mange barn, som ønsker å kontrollere sønnene sine, har rett og slett ikke kapasitet til det. Flere somaliske ungdomsarbeidere hevder at ungdommene som dropper ut av skolen og har lite penger er et lett bytte for kriminelle som rekrutterer dem som dopselgere.

Brudd, skilsmisser og foreldrekontroll

Men det er flere måter å forklare disse forskjellene mellom ungdommene på. En forklaring kan ligge i ungdommenes bakgrunn og flyktningshistorie. Mange av de unge som kommer til Norge i dag har enten vokst opp i flyktingleire i naboland eller de har levd i Somalia under konfliktfylte og uttrygge forhold. Det kan både innebære at de har utviklet psykiske vansker,

⁷ Se Mengshoel, A. B. (2006).

men like sannsynlig at de har vært eksponert for eller deltatt i kriminell virksomhet selv og at barrieren for slik virksomhet følgelig er brutt.

En utbredt forklaringsmodell er knyttet til ungdommenes familiesituasjon. Mange lever i familier med en forsørger, mor, og med mange søsken. Vi vet at mange av de enslige forsørgerne er uten utdanning fra hjemlandet og lever på sosiale overføringer i Norge. En stor andel somaliske unge lever med bare mor (39 %), altså ca. 66 ungdommer i Ung i Oslo-undersøkelsen, og bare drøyt halvparten av disse har røykt hasj én gang (32 av dem oppgir at de har røkt hasj én gang), og enda færre har vært innblandet i kriminell aktivitet. Dette indikerer at boformen (enslig forsørger) i og for seg ikke kan forklare at disse guttene er mer utsatt for rus og kriminalitet enn andre ungdommer.

Videre oppgir litt flere ungdommer som bare bor med mor enn de som bor med begge foreldre, at det er viktig for foreldrene å vite hvor de er og hva de gjør i fritida, men forskjellene er så små at vi mener de ikke har signifikans. Det ser altså ut til at enslige forsørgere i alle fall ønsker å kontrollere ungdommene sine. Å bo med mor eller begge foreldre ser heller ikke ut til å ha noen signifikant sammenheng med generell vurdering av ens psykiske og fysiske helse (global helse), drøyt ni av ti somaliske ungdommer mener de har generelt god helse.

Tabell 11. Andeler som synes de har god/svært god helse etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vestlige innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>God / svært god helse</i>	83	87	79	82	79	86	82	92	89	92

I kombinasjon med dårlig økonomi, ansvar for mange barn og en traumatisk flyktningshistorie, kan imidlertid enslig forsørgeransvar innebære dårligere vern for utsatte ungdommer. Det kan gi seg utslag på mange måter, som utsatthet for alvorlig vold (tabell 12) og muligens på skolekarakterer som vi skal diskutere senere.

Tabell 12. Andeler som har blitt utsatt for trusler og ulike former for vold siste året etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Én gang eller flere. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Tamiler	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Jeg har blitt utsatt for trusler om vold</i>	16	39	(22)	25	10	24	(11)	34	(10)	26
<i>Jeg har blitt slått uten synlige merker</i>	19	36	(24)	(27)	12	24	(11)	31	(14)	28
<i>Jeg har fått sår eller skader uten at jeg trengte legebehandling</i>	22	35	(33)	33	23	33	(23)	38	(21)	32
<i>Jeg har blitt skadet så sterkt at jeg trengte legebehandling</i>	6	13	(10)	(21)	7	16	(6)	(23)	(8)	(14)

Tall i parentes: N mindre enn 20

Vi ser her at somaliske gutter ligger over tamilske på alle punkter, mens de ligger over norske gutter bare når det gjelder alvorlig vold. En kan tenke seg at det ikke er hver faktor for seg som kan gi et dårlig utfall, men kombinasjonen av flere faktorer som svak foreldrekontroll, utsatthet for vold, kriminalitet, stoffmisbruk etc., som når de opptrer sammen er uttrykk for sosiale problemer. Svakere foreldrekontroll har imidlertid også en kulturell forklaring. Somaliere understreker gjerne sin nomadiske historie og kultur der vektleggingen av personlig autonomi, dristighet og utforskertrang er viktige egenskaper (Boddy 1995, Rousseau 1998, Assal 2003, Mengshoel 2006). Mange unge sier også med stolthet at somaliske foreldre stoler på sine barn og gir dem frihet. En frihet som altså også innebærer risiko.

Tamilske jenter – mest med familien

De fleste tamilske jentene ønsket å bli intervjuet individuelt og er følgelig intervjuet to ganger. Gruppeintervjuene foregikk sammen med gutter (i de fleste tilfeller) og guttene var klart ledende i disse intervjuene, mens jentene var tilbakeholdne. I de individuelle intervjuene som var sentrert omkring relasjoner hadde mange mye på hjertet.

De tamilske jentene uttrykte på samme måte som guttene en sterk lojalitet til foreldrene og deres kontroll, men også i større grad enn guttene kritikk eller sorg over det flere uttrykte «lite tillit» fra foreldrenes side. En 18

år jente forteller at hun ikke fikk gå i selskap til bestevenninnen der det bare skulle være jenter, selv om moren foreslo at faren kjørte henne og hentet henne. Hun spør først om noen tamiler skal høre på båndet før hun sier:

Altså hvis han hadde stolt på meg helt og holdent, så hadde han latt meg gå på en fest, mente jeg da. Noen ganger er det som han tviler på hva jeg driver med. (Tj)

I nettverksintervju forteller jentene at de stort sett bare er på skolen og hjemme eller på tamilske aktiviteter, og flere klager over det de ser som urettferdighet i at guttene får gjøre mye det de har lyst til.

De (guttene) får lov til å gå ut liksom, men jentene må være etter skoletid hjemme liksom. Rett hjem. De har mer fritid enn oss og sånn. (Tj)

Noen forteller at far henter dem etter skolen hver dag og kjører den hjem og at de bare får gå på kino, i svømmehallen, på fotballkamper og lignende i følge med brødre eller mannlige slektninger. En jente sier hun er den «stille» i familien, og vi spør om det er guttene som snakker:

Ja – det er på en måte sånn, men det er jo alltid sånn at jentene ikke alltid får viljen sin da. At jentene ikke får lov til det som guttene kan. Sånn som brødrene mine er vel ute ganske mye, men jeg får ikke lov til sånt. Så det er innen den tidsgrensa så skal du være inne. Og etter skolen så skal du være inne og sånn. Så det er ikke noe sånn som at jeg har så mye frihet som de har, det er det ikke. (Tj)

Slik blir mange av jentene avskåret fra å opprettholde venns­kapsrelasjoner med ungdommer som ikke er tamiler eller har de samme grensene som dem selv. Disse jentene er alle i mellom 17 og 20 år gamle.

I Ung i Oslo 2006 skiller de tamilske jentene seg klart ut når det gjelder foreldrekontroll og fritidsaktiviteter. I tabell 8 (s. 40) ser vi at bare noe over halvparten av jentene likevel svarer at de får være ute om kvelden, mot knapt sju av ti av de somaliske, og nesten alle av de norske jentene. Så mange som drøyt sju av ti av de tamilske guttene sier det samme.

I et fokusintervju der temaet er kontroll og sladder i det tamilske eksilmiljøet, spør vi om det er så viktig å oppføre seg ordentlig at ungdommene ikke går ut i det hele tatt. En jente svarer:

Altså, det er jo noen tamilske ungdommer som vanker på klubber og sånt da, da er det ofte sånn at det assosieres med det negative, og da vil ikke foreldrene, da vil ikke foreldrene at ungene deres skal dra dit. Men for eksempel det med at man, jeg veit jo om, for eksempel man kan jo ta seg en tur på kino. Eller dra til byen på shoppingtur med venninner og sånn. Det er mange som, jeg pleier å gjøre det, og venninnene mine pleier å gjøre det og sånn – Og det, ja, kanskje det er sånn at tamilske ungdommer henger mer sammen med andre (tamilske ungdommer). Og det er kanskje fordi vi forstår hverandre mer også. Fordi, altså, vi har foreldre som –, altså vi prøver å få dem til å forstå, altså hvorfor vi vil ut på byen en tur en eller annen gang. Og samtidig prøver vi å forstå hvorfor de ikke vil at vi skal gjøre det. Og da er det lettere at vi er sammen med tamilske ungdommer. (Tj)

Til tross for disse historiene svarer imidlertid nesten ni av ti (86 %) av de tamilske jentene i Ung i Oslo-undersøkelsen at foreldrene stoler på dem (tabell 3, s. 27).

Ekteskap og familiekontroll

En jente forklarer at den tamilske kulturen er slik at jenter bor hjemme til de gifter seg, hvis de ikke må flytte på grunn av utdanning eller arbeid. Og kontroll av jentenes seksualitet er i følge dem selv den viktigste grunnen til foreldrekontroll. De forklarer at foreldrene er redde for at de skal være sammen med gutter og utvikle kjærlighetsforhold utenfor foreldrenes kontroll. Alle disse jentene regner med at foreldrene vil finne ektemake til dem, men håper at de selv vil få et ord med i laget. En 20 år gammel jente forteller at foreldrene aldri har snakket med henne om det, men at hun håper hun får en ektemann fra Norge så hun slipper å reise fra landet og familien. Flere av jentene forteller om illegitime kjærlighetsforhold som enten de selv, slektninger eller venner har hatt og hvilke problemer det har ført til. Disse jentene har måttet bryte med en kjæreste fordi hans eller hennes foreldre ikke aksepterte forbindelsen. Jentene forklarer at ektefellene helst bør komme fra samme område i Sri Lanka og helst være fjernt beslektet, men at det i alle tilfelle skal være foreldrene som har ansvar for å finne en passende ektefelle. Enkelte av guttene forteller, som vi så, at de selv er involvert i søstrenes ekteskap.

Vi spør dem hva de ville gjøre hvis de selv eller en nær bekjent ble gravid med en mann foreldrene ikke kjente. Flere av jentene har opplevd dette, en forteller om store familiekonflikter og brudd mellom foreldre og jenta som

langsomt etter mange år ble leget. I likhet med den somaliske jenta som «innså» at en jente blir ødelagt hvis hun har seksuelle relasjoner før ekteskapet, forteller en tamilsk jente at det er alvorlig fordi «man mister en slags ære i 'vår kultur' hvis man blir gravid uten å være gift». Som vi refererte i innledningen, har denne kontrollen av jenters fertilitet sitt utspring i samfunn der familie og slektstilhørighet er av avgjørende betydning for den enkelte sosialt, politisk og økonomisk. Flere ungdommer forsvarer foreldrenes kontroll med at det dreier seg om krefter utenfor dem selv, som folkesnakk, jentas ære og familiens rykte.

Storbyens farer

Redsel og usikkerhet hos foreldrene er også et motiv for den sterke kontrollen både gutter og jenter er utsatt for. En tamilsk gutt forteller at foreldrene ringer ham på mobilen hver time når han er ute for å sjekke hva han gjør og hvor han er. Flere av jentene forteller at de er redde for å gå ut om kvelden eller alene i det hele tatt. En jente sier hun kommer til å passe godt på sine egne barn:

Det er så masse her, det er så mange som tenker at slikt skjer ikke med meg, det skjer ikke med barnet mitt ikke sant – men det er umulig.

Vi spør hva hun synes er skummelt «her» og hun forklarer:

Det med at de på en måte – i alle fall det med stoff og sånt, det syns jeg er veldig skummelt. Okey, de drikker, det er en annen sak, men det med stoff det er veldig skummelt fordi du kan skjule det så godt til du på en måte bryter sammen, også er det det med voldtektssaker da – det er kjempeskummelt syns jeg, det liker jeg ikke, fordi det var på Tøyen, jeg leste om en dame som gikk med sånn /walkman) og plutselig ble hun ååå, så man vet aldri når det kan skje og hvor... så det syns jeg er skummelt. (Tj)

Mange forteller om avisreportasjer om voldtekt og andre overgrep. En jente sier litt ironisk at det er en utbredt forestilling blant tamiler om hvor farlig det norske samfunnet er, «går du ut blir du helt garantert voldtatt» som hun sier, og at dette brukes som begrunnelse for å holde jentene inne. Noen peker imidlertid på at denne redselen avtar etter hvor lenge foreldre har bodd i Norge.

Sosial kontroll og sosial tvang?

En tredje forklaring på den sterke kontrollen av jenter finner vi i den sterke inkorporasjonen av den tamilske befolkningen i Oslo. Ungdommene beskriver et samfunn der alle vet alt om hverandre og der avvik blir rapportert. I en samtale om den tette kontakten mellom tamiler i Oslo sier en jente:

.. det som er at, jeg føler på en måte når de har sånn kontakt er det ofte sånn: 'ja jeg så dattera di på byen i går'. Og da blir det negativt. Og det er derfor faren min sier: 'hvis dere har tenkt, både til meg og søsknene mine – hvis dere har tenkt å gjøre noe så si fra til oss først, ikke kom hjem og dra til byen sånn fra skolen uten å si fra, for hvis noen sier sånn, så er det fordi de vil stille dere i et dårlig lys', og det er en veldig dårlig ting syns jeg, med noen tamilere, ikke alle selvfølgelig. Men – og da er det liksom negativt, men da må de (foreldrene) være i stand til å si: 'Ja hun skulle det, hun skulle kjøpe seg en jakke liksom'. Altså, det er veldig viktig. For det er litt sånn også, noen foreldre tenker, 'å jeg vil aldri høre det', derfor så sier de nei, du får ikke lov å dra til byen uten meg og... (Tj)

Denne jenta uttrykker det mange ungdommer forteller på forskjellige måter, nemlig at kontrollregimet er et kollektivt regime der foreldrene er underlagt normer, regler og forventninger som de ofte ikke deler selv, men som de må følge for å opprettholde respekt i fellesskapet. Dette vil vi diskutere nærmere under punktet om etnisk minoritet.

Behovet for støtte og råd

På denne bakgrunnen er det imidlertid lettere å forstå den betydningen som familie og slekt spiller i disse jentenes liv, og det nære vennskapet som mange uttrykker at de føler for slektninger. Flere jenter forteller også om familiedlemmer som støtter dem i deres framtidsdrømmer når de går imot foreldrenes planer. Flere forteller om slektninger som på en eller annen måte har brutt med tamilske forventninger, som de ser som sine forbilder. Det tette nettverket av mange voksne som står i forskjellige posisjoner til jentene fungerer nok, som for guttene, både som substitutter for det vennefellesskapet andre ungdommer har utenfor familien, og til en viss grad også som en buffer mot foreldrenes for store dominans. Men det tette fellesskapet er altså også noe av grunnlaget for kontrollen.

Somaliske jenter

Det er en utbredt oppfatning blant våre ungdommer at norske ikke har grenser, at foreldrene ikke har kontroll og at ungdommen får gjøre hva de vil, det gjelder uansett nasjonalitet. Ung i Oslo-undersøkelsen slår til dels hull i denne myten. Som vi så i tabell 3, ser somaliske jenter ut til å være omtrent like mye eller lite kontrollert som norske på mange områder. Men dette gjelder ikke på alle områder.

Mindre kontroll og mer frihet?

På spørsmål om de faktisk får lov å være ute om kvelden (tabell 8 s. 40), å overnatte på steder der det både er gutter og jenter tilstede uten voksne og å drikke alkohol, er forskjellene store mellom norske og ungdommer med annen bakgrunn. Nesten alle de norske jentene får være ute om kvelden, mens knapt sju av ti av de somaliske får lov til dette og bare litt over halvparten av de tamilske. Ca. en fjerdedel av de somaliske jentene får overnatte med gutter og jenter, mot knapt en femtedel av de tamilske og drøyt to tredjedeler av de norske. Alkoholbruk skiller også jentene, nesten to av ti norske jenter får lov å drikke alkohol mot bare to av femti av de somaliske og tamilske.

Hva sier dette oss? På den ene siden ser det ut til at foreldre generelt har ganske mye kontroll over jentene, på den andre siden at det er stor forskjell på hvordan dette defineres. Alkohol, uteliv og kontakt mellom kjønn er kanskje de viktigste kontrollområdene for foreldrene med flyktningbakgrunn, likevel viser intervjuene med somaliske jenter et mye mer sammensatt bilde enn blant de tamilske. De aller fleste legger vekt på åpenhet og ærlighet overfor foreldre (som tamilene) og at foreldrene stoler på dem.

En jente forklarer:

Nei, det er det som er med faren min er at han sier: 'jeg stoler på deg 100 prosent, men ikke gjør meg flau, du vet hva som skjer i somalisk miljø liksom'. Så uansett hva jeg gjør så har jeg det bakerst i hodet liksom. Det kommer bare tilbake, så jeg holder meg unna sånn – sånn der (bråk). Greit jeg liker å sloss, men ikke mer enn det.

Vi kommenterer at jentene tydeligvis får gå ut i hennes familie og hun sier:

Ja, selvfølgelig. Det er sånn. Det eneste de sier sånn – at jeg ikke fikk gå ut sånn alene. Før var det sånn, enten onkelen min som fulgte meg hvis

jeg skal ut og møte venninner – og var der og henta meg etterpå og sånn, men siden jeg var 14 var det bare å gå ut og: 'ring når du vil bli kjørt' liksom. Og liksom før det så har jeg lært liksom: 'du skal gjøre det og det og det og det'. Og: 'nå er du voksen', og det som er saken liksom, i norske miljø er man voksen i 18-årsalder liksom, men somaliere er du 15 år så er du voksen. Så liksom, 'nå er du voksen, du vet hva religionen din og miljøet din syns om det og det og det og det, så gjør du noe galt så er det bare din sak, så vær så snill å ikke gjør det'. (Sj)

Flere forklarer at foreldre må lære å stole på sine barn ved at ungdommene bryter grenser uten å gjøre noe galt og slik viser foreldrene at de er til å stole på. En jente i 20-årene som vokste opp med sin far og brødre og som har vært mye med norske ungdommer, forteller at hun ville reise og besøke en onkel i England da hun var 19 år, men fikk ikke lov av faren å reise alene. Da skaffet hun seg pass selv og ga beskjed til faren om at hun reiste. Da hun kom tilbake aksepterte faren at hun var voksen nok til å reise alene. En av jentene på 18 bor sammen med en slektning som ikke er mor og jobber hver kveld etter skoletid. Når vi bemerker at somaliske jenter understreker at foreldre mer skal veilede enn bestemme over barna, kommenterte hun:

Ja, men sånn har det vært i Somalia også, for uansett du kan ikke – selv om foreldrene dine – hvis at de skal bestemme over alt – du kan ikke adlyde dem, for du kan ikke adlyde alt – hvis de er sånn da blir det kaos – da blir det konflikt – foreldre må tenke også hva som kan føre til konflikt – det er jo trygt for dem også at familien skal holde sammen (Sj).

Andre forteller om somaliske fester som begynner seint å kvelden, der fedre og brødre må hente jentene ut på morgenvisten. Alle disse jentene forteller at de møter venninne sine ute på kafeer i byen og at foreldrene ikke har noe imot det. På spørsmål i en gruppe på ni jenter om foreldrene deres er redde for at de skal være i byen, sier en jente:

Nei, nei, nei hallo, når foreldrene stoler på deg liksom da gjør du ikke noe dumt, men når de hele tiden passer på deg liksom, så bare gjør du noe for å irritere dem, skjønner? Hvis de gir deg pusterom så gjør du alt riktig, (Sj)

Og når de andre jentene nikker bekræftende til det hun sier, fortsetter hun:

Det finnes liksom 2–3 sleipe somaliske foreldre liksom, men ofte er somaliske foreldre åpne liksom – at de gir barnet dems frihet, at de tenker at jo mer frihet vi gir dem jo bedre de blir.

Litt seinere i dette intervjuet spør vi jentene om de vil oppdra barna sine slik de selv er blitt oppdratt, og en av jentene svarer at hun vil oppdra sine egne barn strengere enn moren har oppdratt henne. Når vi spør hvorfor, sier hun: «man blir stresset av så mye frihet». I et individuelt intervju forteller en av disse jentene at hun har vokst opp under svært vanskelige forhold med en slektning som mishandlet henne, men ellers ikke brydde seg. Hun understreker at hun nå oppdrar sin yngre søster strengt så hun ikke skal få problemer senere. Men alle jentene påpeker også at det finnes grenser og at man må vite hvor grensen går mot å bli helt «norsk» eller «hore» (som i denne sammenhengen brukes synonymt). For noen går den ved korte skjørt og for de fleste går den ved å drikke alkohol og spise svinekjøtt. Men noen forteller også om jenter som har strenge regler og som ikke har den friheten de mener de selv har.

Ekteskap og foreldrekontroll

Felles for alle jentene (bortsett fra en med afrikansk, ikke-somalisk bakgrunn) vi har intervjuet, er imidlertid at de ikke kan ha kjæreste uten at foreldrene har godkjent ham. En jente beklager seg over at man ikke får bli ordentlig kjent før man gifter seg:

Det er det jeg mener at mange får ikke lov å være kjærester, for eksempel mange som ble forelska når man var ung ikke sant, så måtte man gifte seg med en gang man ble forelska, sånn er det, du blir forelska og så tenker du 'herregud, hva skal jeg gjøre jeg kan ikke være sammen med ham' og da må du gifte deg med ham liksom, og så når den lille forelskelsen er over da vil du ikke være sammen med den personen lenger. (Sj)

De fleste somaliske jentene hevder at de selv skal velge ektemann, men at han må presentere seg for og bli akseptert av foreldrene først. Arrangerte ekteskap er nok utbredt blant somaliere, men i mindre omfang enn blant tamiler, og det ser ut som jentene har større innflytelse. Ettersom skilsmisse er normalt blant somaliere er heller ikke ekteskapet en livslang forpliktelse som blant tamiler og muslimer flest. En av de somaliske jentene vi har intervjuet forteller imidlertid en annen historie. Hun har lovet familien å være flink på skolen og ikke være ute med venner mot at de lover ikke å finne en ektemann til henne. Hun forklarer at hun selv har valgt den veien for å få

minst mulig trøbbel. Hun forteller at hun har det strengt hjemme, men understreker at hun gjør det hun vil likevel, på sin måte uten å trosse moren.

Ung i Oslo-undersøkelsen antyder at de somaliske jentene vi har intervjuet i hovedsak befinner seg blant de knapt 70 prosent som får lov til å være ute om kvelden, men at det blant de rundt 30 prosent som ikke får lov til det, nok finnes jenter som lever under lignende kontrollregimer som de tamilske jentene.

Forventninger om lojalitet og gjensidig «tillit» går igjen som en forutsetning for godt foreldreskap blant de somaliske jentene, som nesten unisont hevder at strenge grenser bare fører til opprør og konflikt. De fleste beskriver nære forhold til sine mødre som de tamilske jentene, mens fedrene for mange enten ikke er der eller er mer fjerne personer. På grunn av store familienettverk også blant disse jentene har de fleste likevel mannlige slektninger de forteller at de har nær kontakt med.

Frihet og lojalitet

Ungdommene vi intervjuet gir på forskjellige måter uttrykk for at de forstår foreldrenes behov for kontroll samtidig som mange ønsker seg større handlingsrom, uttrykt som «mer frihet» eller «ikke så strenge regler». Det siste kommer spesielt til uttrykk blant de tamilske ungdommene og først og fremst blant jentene. Balansen mellom det mange ser som en oppvekst i trygghet med mange tette bånd til familie og slekt, og en oppvekst med venner som ligner mer den norske oppveksten, ser ut til å være vanskelig å finne for mange, spesielt tamilske jenter. Likevel er det særlig tamilene som uttrykker ganske klar støtte til foreldrenes prosjekt om å holde dem «på den rette vei». Mange gir uttrykk for at det er «farlig» ute i den norske verden og at man er trygg hvis man holder seg til sine egne. «Den rette vei» blant tamilene innebærer imidlertid også utdanning, som en jente uttrykker det: «Vi får lov til hva som helst hvis det gjelder utdanning» (Tj). Både jenter og gutter oppfordres og støttes sterkt av foreldrene i skolearbeidet, og flere påpeker at foreldrene har slitt i dårlig betalte jobber for å skaffe barna et bedre liv. Så selv om mange jenter klager over at livet stort sett er «skole og hjem, skole og hjem» ser de også her muligheten til et voksenliv med større råderett økonomisk og sosialt enn foreldrene har hatt.

Om å finne forskjellige rom for å uttrykke autonomi

Både somaliske og tamilske ungdommer påpeker at de vokser opp med foreldre som har oppdragelsesstandarder fra et helt annet samfunn enn det norske, og at det danner rammene for dere ungdomstid. Særlig for jentene er ungdomstiden først og fremst en tid da deres familie- og slektslojalitet settes på prøve ved at de forventes å holde seg borte fra deler av det norske ungdomslivet som fester, alkohol og kjærester, og i mange tilfeller også fritidsaktiviteter og venner utenom skolen og foreldrenes krets. Innenfor disse kollektive rammene finner ungdommene måter å uttrykke personlig autonomi på.

I vårt materiale ser vi et mønster der de somaliske ungdommene insisterer på forhandling med foreldrene og også opprør når de mener det er nødvendig, mens de tamilske ungdommene ser ut til å ha internalisert foreldrene autoritet som vanskelig, men nødvendig. Mange av ungdommene som sier de ikke vil trosse foreldrene framstiller dette som et valg de selv har tatt og derved som et uttrykk for personlig autonomi.

Psykisk helse – global egenrapport

Intervjuene ga ikke noen klare holdepunkter om psykisk helse blant disse ungdommene. Ung i Oslo-undersøkelsen har imidlertid en rekke spørsmål knyttet til egen vurdering av psykisk helse og spørsmål om selvmordstanker og selvmordsforsøk. Knappt to av ti tamiler og knapt én av ti somaliere, svarer at de av og til eller ofte føler seg ensomme. Færre somaliske jenter enn norske jenter rapporterer om ensomhet.

Tabell 13. Andeler som føler seg svært ofte eller ofte ensom etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske	Vestlige innvandrere	Ikke-vest innvandrere	Somaliske	Sri Lanka
<i>Jeg føler meg ensom</i>					
jenter	8	14	11	6	15
gutter	8	12	11	9	14

På alle de andre indikasjonene på psykososiale plager skårer de tamilske ungdommene, men først og fremst jentene, høyt. Som vi har sett (tabell 5, s. 37) er det for eksempel så mange som en tredjedel av jentene som svarer at de er ulykkelige, triste eller deprimerte, mens en fjerdedel av de norske og de somaliske svarer det samme.

Dette er ikke en stor forskjell, men når man ser alle svarene i sammenheng tegner det seg et bilde av flere med psykiske plager blant de tamilske ungdommen enn blant de øvrige. Når det gjelder spørsmålene om selvmordstanker og selvmordsforsøk, er forskjellene på ungdomsgrupper store. Så mange som to av ti av de tamilske jentene oppgir å ha hatt selvmordstanker den siste uken, mot drøyt én av ti av de somaliske og knapt én av ti av de norske. Men også selvmordsforsøk ser ut til å forekomme langt oftere blant tamilske jenter enn noen annen gruppe.

Tabell 14. Selvmordsforsøk i løpet av livet etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

Selvmordsforsøk	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vestlige innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
En eller flere ganger	12	5	16	10	13	7	8	8	22	3

På spørsmål om de har forsøkt å ta sitt eget liv, svarer 22 prosent av de tamilske jentene at de har det, mens knapt 8 prosent av de somaliske og 12 prosent av de norske svarer det samme. Og i tabell 5 (s. 37) ser vi at så mange som tre av ti av de tamilske jentene sier at de er ulykkelige, triste eller deprimerte. Det er også høyere enn blant norske og somaliske. Hvordan skal vi forstå disse tallene?

Samtidig svarer som vi så i tabell 11 (s. 43), nesten alle (knapt ni av ti) av de tamilske jentene og enda flere gutter at de har god eller svært god generell helse. Sett i forhold til de høye andeler av selvmord blant tamilske jenter og relativt høye andeler av begge kjønn som sier de er ulykkelige, triste eller deprimerte, er dette nærmest selvmotsigende. Det er flere mulige forklaringer her. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at psykiske problemer fortolkes kulturelt og gis kulturelt definerte uttrykk. Norske, tamilske og somaliske ungdommer har lært å forstå og gi uttrykk for psykiske problemer på forskjellige måte og å takle dem forskjellig. Følelsesmessige tilstander som ensomhet, depresjon og «å være ulykkelig» har kulturelle fortolkninger som kan gi dem et noe annet innhold enn de har i norsk tradisjon. Videre er det godt dokumentert at selvmordsfrekvensen er generelt svært høyt blant tamiler på Sri Lanka (Kearney 1985, Daniel 1989).⁸

⁸ For en diskusjon om sammenhengen mellom ensomhet og selvmord blant tamiler på Sri Lanka, se Daniel, V. E. (1989).

Foreldrekontroll og psykisk helse

Undersøkelsen viser ikke signifikante sammenhenger mellom foreldrekontroll og psykiske problemer blant tamilske jenter. Selv om mange tamilske ungdommer forteller om for mye foreldrekontroll, ser det altså ikke ut til å være foreldrekontroll i seg selv som kan forklare verken det høye antallet selvmordsforsøk blant tamilske jenter eller at noen oppgir at de ofte føler seg deprimerte og triste. Årsakene til god eller dårlig psykisk helse er sammensatt og kan ikke besvares ved en survey basert på selvrapporing. Ung i Oslo kan gi en pekepinn om hvilke problemer forskjellige ungdomsgrupper opplever og hvordan de håndterer dem. Et spørsmål er om nettopp håndteringen av foreldrekontroll og personlig autonomi er en viktigere indikator på psykisk helse enn foreldrekontrollen i seg selv. Når mange unge tamiler, spesielt jenter, gir uttrykk for i intervju at de har liten innflytelse over sitt eget liv, kan denne opplevelsen være en psykisk belastning i seg selv.

Skilsmisser og psykisk helse

Man kunne også tenke seg at skilsmisser påvirker ungdommenes psykiske helse. Igjen må man se på flere faktorer samtidig for å kunne antyde sammenhenger. Flere somaliske enn tamilske ungdommer oppgir bedre psykisk helse, mens nesten halvparten av de somaliske lever i familier med bare mor. Når vi ser på sammenhengen mellom psykisk helse og bosituasjon (bare mor eller far/mor) for hver enkelt gruppe, norske, somaliske og tamilske, viser det seg imidlertid at det ikke har noen signifikant virkning på somaliske ungdommer, men en liten signifikans for norske ungdommer. Ettersom det bare er seks prosent av de tamilske ungdommene som bor med mor, gir ikke undersøkelsen signifikante data om dem. Igjen må vi oppsummere at skilsmisse har negativ innvirkning på ungdommenes liv først og fremst i sammenheng med andre faktorer. Når det er «normalt» å vokse opp med mor, slik det er blant somaliere i Norge i dag, og blant norske, ser det ikke ut til at dette i seg selv fører til registrerbare problemer for det store flertallet.

Å trives der man bor – respekt og trygghet

Ungdommer vi intervjuet bor i hele Groruddalen, i tettsteder utenfor Oslo, på Lillestrøm, på Hovseter, på Tøyen, Grønland og i Gamlebyen, og i Tromsø. Vi var interessert i hvordan ungdommene er forankret i sitt lokal-

samfunn og diskuterte mange spørsmål omkring dette, først og fremst i fokusgruppene. Det er et gjennomgående trekk i undersøkelser NOVA har gjennomført at folk trives der de bor, det gjorde også ungdommene vi intervjuet. Vi ba dem konkretisere og utdype sine synspunkter og fortelle hva det er med stedet de bor som gjør at de trives.

Lokalsamfunn og sentrum – respekt og diskriminering

Nesten alle ungdommene vi intervjuet har bodd mange steder i Norge, men de aller fleste mente at der de nå bor er best, og de tenker seg at de skal fortsette å bo der som voksne. De viktigste grunnene var at de har venner i nærheten, for mange var det viktig at de har familie i nærheten og mange pekte på butikksentra og fritidstilbud. Mange av ungdommene som bor i Groruddalen uttrykte en sterk lokalpatriotisme nettopp for dette området (Vestel 2004). Da vi ba en gruppe gutter på Vestli spesifisere hva som er viktig for dem med å bo på Vestli, bortsett fra venner, sa de:

– å bli behandla rettferdig og med respekt liksom – av folk du møter på gata, eller i butikken, eller lærere. (Sg, Fg, Fg)

Disse guttene understreket at for dem var følelsene av trygghet knyttet til at folk visste hvem de var. De dro til sentrum i helgen, men mente at det var der de eventuelt kunne bli behandlet «urettferdig eller uten respekt»:

Det er sånn, la oss si nordmenn da som ikke har sett utlendinger liksom. Hvis de ser, kanskje fire–fem utlendinger går mot en på gata, så plutselig går de rundt (går en annen vei), de er redde liksom. Tør ikke se på det (oss) eller noen ting liksom. (Fg)

Selv om flere ga uttrykk for at det var i byen de kom i konflikt med politiet og andre ungdommer, var det ingen gutter som opplevde byen som farlig. De ungdommene som bor i byen opplever den som sitt trygge lokalsamfunn og hevder at det er der de opplever «respekt». En gutt som flyttet fra bygda til Oslo, sier:

Vanskelig å bo på et lite sted. Da kan det oppstå mange rare ting. Men her i Oslo, sånn jeg ser det liksom, så er det ingen som kommer og kaller deg neger for å si det sånn. Når du er med mange somaliere ikke sant. (Sg)

Blant de tamilske jentene var imidlertid byen et sted der man «nesten sikkert blir voldtatt» som en tamilsk jente uttrykte ironisk om det hun oppfattet som forestillinger i hennes gruppe. De tamilske jentene uttrykte nesten unisont redsel for å gå ute alene i sentrum, men også fra T-banen i sitt lokalsamfunn.

Det var imidlertid ingen av Oslo-ungdommene som nevnte at de savnet noe der de bodde, bortsett noen som hadde ønsket å bo nærmere sentrum og «andre utlendinger». Det ser ut til at de har de fritidstilbud de ønsker seg i lokalmiljøet eller de drar til andre bydeler for å delta. Men når ungdommene kommer i 17–18-årsalder, ser sentrum altså ut til bli samlingspunktet spesielt for guttene og spesielt i helgene. Et av spørsmålene i Ung i Oslo er om man har oppholdt seg mer enn tre ganger i sentrum i løpet av siste uka. Her svarer en høy prosentandel av ungdom med flyktning- og innvandrerbakgrunn generelt at de har det, og mye færre norske svarer det samme. Dette er nok først og fremst et uttrykk for at mange flere med innvandrer- og flyktningbakgrunn faktisk bor i Oslo sentrum enn norske. Samtidig er det flere gutter enn jenter i alle grupper som svarer dette og færrest tamilske.

Barnevernets utekontakt og politiet på Stovner hadde mindre harmoniske framstillinger av ungdomslivet i bydelen. De understreket at de stort sett bare forholdt seg til ekstreme forhold, men mente at det var en del vold, rus og kriminalitet jevnt fordelt blant alle nasjonaliteter. Barnevernets utekontakt var spesielt opptatt av et nytt fenomen som bestod av to grupper av jenter, en med somalisk og en med blandet muslimsk bakgrunn, som dannet gjenger og oppførte seg voldelig mot jevnaldrende.

Samtale med representanten for forebyggende politiarbeid på Stovner, pekte på at det er mellom 40 og 50 ungdommer i hele bydelen som «skaper problemer». Han hevdet at ungdom med innvandrerbakgrunn står bak de fleste tilfeller av vold, tyveri, skadeverk og mobbing blant ungdom under 15 år. Når det gjelder stoffmisbruk dominerer ungdom med norsk bakgrunn. Han pekte imidlertid på at det er en generell nedgang i kriminaliteten på Stovner og Grorud, og at det er generelt tryggere forhold for elever nå en noen år tidligere.

Ungdommene i Tromsø trivdes også i hovedsak der, selv om de fleste også hadde bodd andre steder. De mente det var roligere og fredeligere i Tromsø, man slapp «stresset» i Oslo, og dessuten var det tryggere. De fortalte imidlertid at det var lite kontakt mellom somaliere i Tromsø, og at de som enslig ungdom savnet voksenkontakt. Det var også stor misnøye med fritidstilbudet. Jentene pekte på at treningsaktiviteter var for dyre for dem

som levde uten familie, og både gutter og jenter savnet utesteder der de kunne møtes og danse eller bare prate. De sa det ikke direkte, men det er mulig de etterlyste alkoholfrie steder for ungdom.

Familien og lokalsamfunnet

Flere fortalte at de bor sammen med mange slektninger, enten rett i nærheten av hverandre eller i samme blokk. Dette er spesielt utbredt blant de tamilske ungdommene og noe jentene snakker om med glede. Å ha slektninger i samme lokalsamfunn ser ut til å være et viktig aspekt ved trivselen. En jente forteller at hun har mange slektninger i nærheten, og vi kommenterer at det blir tett, hun sier:

Ja, det blir veldig tett, og alle bor på samme område også. Det var sånn når vi bodde på H også, så bodde alle sammen og så begynte en å flytte og da ble det sånn – til slutt ble vi så ensomme så vi bare: 'vi flyttet vi også'. (Tj)

Alle ungdommene forteller at de har bodd med besteforeldre, tanter og onkler da de var små «i Somalia» og «i Sri Lanka», og tamilene understreker at det er vanlig at slektninger bor i samme landsby. Det ser ut som om mange klarer å videreføre dette bosettingsmønsteret i Norge også, noe som antakelig er med på å styrke familienettverkene. Ungdommene i intervjuundersøkelsen ga uttrykk for at de gjerne ville bo der de bor nå også som voksne. I Ung i Oslo-undersøkelsen svarer likevel bare drøyt annenhver somalier og fire av ti tamiler at de kunne tenke seg å la barna vokse opp der de selv bor. Det er færre en de andre ungdomskategoriene (tabell 15).

Tabell 15. Andeler som kunne tenke seg å la sine barn vokse opp i det strøket der de selv bor etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
Gjerne, svært gjerne	76	77	67	69	61	61	53	58	60	60

Dette er litt overraskende, men kan være uttrykk for det transnasjonale aspektet ved disse ungdommenes liv: de kunne aller helst tenke seg at barna deres skal vokse opp i Sri Lanka og Somalia.

Kjønnede områder

De fleste gutter uansett nasjonalitet i det øvre alderssjiktet blant våre informanter, fortalte at de dro til sentrum i helgen for å møte andre på kafé eller på klubber, utesteder. De yngre deltok på mer lokale aktiviteter som ungdomsklubber og nasjonale aktiviteter. Jentene viste et litt annet mønster. De tamilske jentene deltok stort sett bare på tamilske aktiviteter som dans, musikk og idrett, bortsett fra noen som drev med sport utenfor dette. Disse jentene fortalte at de bare var i sentrum på dagtid for å handle eller ordne noe på offentlige kontorer. Men i alle jentenes fortellinger er Oslo sentrum et område der jenter ikke kan oppholde seg uten at det blir omtalt internt i gruppa. Selv om de fleste somaliske og andre afrikanske jentene vi intervjuet fortalte at de kunne dra til byen om kvelden, var det også blant disse jenter en anerkjennelse av at «å henge i sentrum» kunne ødelegge en jentes rykte. Somaliske jenter fortalte at de først og fremst møtte venninner på kafeer, og at de gikk på somaliske arrangementer for ungdom med somalisk musikk «sånne tradisjonsfester» og i brylluper, når de var ute om kvelden. Men flere av jentene understreket at bare det å gå i sentrum, også om dagen, kunne føre til dårlig rykte innad i de somaliske og tamilske gruppene.

Rommet er klart kjønnnet og sammen med andre aspekter, som klesdrakt, setter slike kulturelle vurderinger grenser for ungdommenes bevegelser og deltakelser på sosiale arenaer.

Fritid og overgangen til voksenlivet

Her viser ungdommene mye det samme mønsteret som ungdommer flest, guttene oppgir at de driver med idrett eller musikk eller begge deler (hovedsakelig), mens mange av de tamilske jentene driver med dans eller musikk og noen med idrett, og enkelte av de somaliske jentene driver med eller har drevet med idrett. For de fleste jenter ser det ut som det går et skille i puberteten der de slutter med de idrettsaktivitetene de hadde før. En somalisk jente forteller at hun spilte fotball og drev med all slags idrett da hun var barn. Hun forklarer slik om overgangen fra å være barn til voksen:

Nei, det er ikke det samme som før, det er sånn, nå er du sånn kvinne, nå har du framtid liksom du skal fokusere på, hva du gjør i framtida, ikke bare tenke du skal ha det moro. Det å ha det gøy, det er jo noe barnslig på en måte du kan ikke spille fotball hele livet, det er sånn – du

kan ikke gjøre det. Jeg har jo litt tid til det, men det er ikke det, det er sånn at du skal ha et bra bilde av deg selv og se på deg som en jente som – jeg vet ikke jeg hvis du er hjemme hos familie, og man ser deg aldri, da er du bra jente, så tenker jeg: 'hvorfor det liksom, jeg vil jo at folk skal se meg'... (Sj)

Ambivalensen er tydelig hos denne jenta og hun fortsetter med å fortelle om sladderer som går om bra og dårlige jenter, noe vi skal komme tilbake til seinere i rapporten.

Ung i Oslo bekrefter dette mønsteret. Bare en fjerdedel av jentene med somalisk og drøyt en sjettedel av jentene med tamilsk bakgrunn, oppgir at de trener på idrettslag. Mens blant guttene er det knapt halvparten som gjør det samme, like mange som blant de norske. Men knapt en fjerdedel av de tamilske jentene har krysset av for at de driver med dans.

Tabell 16. Fritidsaktiviteter (3 til 5 ganger eller mer) etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest. innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter	Jenter	Gutter
<i>Gått på kafé/ snackbar</i>	19	19	(30)	36	21	29	29	(29)	(10)	37
<i>Drevet med trening i idrettslag</i>	32	43	(25)	49	19	46	25	43	(16)	44
<i>Drevet ,med jazz-ballett, aerobics, folkedans etc.</i>	9	3	(9)	(5)	14	9	(13)	(12)	23	(11)

Tall i parentes: N mindre enn 20

Det er grunn til å anta at mange av disse jentene drev med idrett før 14 års alderen, som er nedre grense for Ung i Oslo-undersøkelsen. Dette stiller spørsmålsteget ved idrettens integrasjonspotensiale, i hvert fall for jenter med muslimsk og hinduistisk bakgrunn (Strandbu 2006).

6 Øst, vest – hjemme best: etnisitet og klasse

Lokalpatrioter og kosmopolitter

Et av de slående trekkene ved disse ungdommene er at de helt generelt uttrykker avstand fra etnisitet som grunnlag for vennskap. Med noen få unntak uttrykker de at vennskap bare handler om personlig sympati og felles interesser. Her er det «det indre som teller». De aller fleste bedyrer at de eneste de ikke kan tenke seg å være venner med, er narkomane og kriminelle. Alle sier de har norske venner så vel som venner fra de fleste steder i verden. Flere uttrykker en slags kosmopolitisk ideal, der det å ha venner fra forskjellige nasjonaliteter betraktes som bedre og riktigere enn bare å ha venner fra egen nasjonalgruppe (se også Mannitz 2004). Samtidig omtaler de seg selv nesten utelukkende som «utlendinger» og majoriteten som «norske» og bruker nasjonalitetsbetegnelser bare når de blir spurt om det. Disse ungdommene har gjerne venner som bor forskjellige steder i byen og som de enten møter i sentrum eller lokalt hjemme hos vennene. En lærer på Veitvedt skole mente å ha lagt merke til at det særlig er blant de «kule», litt opposisjonelle ungdommene at det flerkulturelle gjengidealet står sterkt.

Vennskap og likhet

Men likevel, i de individuelle nettverksintervjuene som vi har flest av med jenter, viser det seg at bare noen få oppgir nære relasjoner til norske venner. De aller fleste har venner med samme religiøse eller nasjonale bakgrunn som dem selv:

Jeg synes det er greit å holde kontakt med tamiler da, som er på min egen alder liksom, vi møter andre problemer som norske barn ikke møter. Da er det greit å snakke om det med andre som har det sånn.

Vi spør hva slags problemer han sikter til:

Egentlig ganske forskjellig sånn, for eksempel måten man snakker med foreldrene sine på, vi snakker på en måte feil på norsk liksom, det blir sånn frekt på en måte. Sånne ting er det greit å snakke om, folk forstår det. (Tg)

Når vi spør dem om det er vanskelig å få venner blant norske, sier de fleste at det ikke er det, og peker på at de hadde mange norske venner tidligere i barneskolen. Flere understreker at det er vanskelig å ha venner som har andre regler og et annet slags liv enn dem selv.

For meg, liksom, jo eldre jeg blir og jo mer like i – for eksempel jo eldre jeg blir da, da må det være mer sånn fra samme land og samme religion og språk og – for det at da må du ofre deg som voksen – da kan'ke du ha norske venner som for eksempel da jeg gikk på ungdomsskolen da måtte vi være med gutter, det var ikke noe farlig med det, men for eksempel hvis jeg blir kjent med en gutt i byen nå, da får jeg plutselig sånn: 'oj en norsk gutt' og selv om vi kunne vært venner og gikk i samme skolen, det går ikke an liksom, da må du bare ha jentevenner og ikke norske en gang, det må være sånne som du – det er masse strenge krav... (Sj).

Vi spør hva hun syns om det, og hun sier:

Det er litt sånn der vanskelig nå liksom hele tida – du har forskjellige masker, gå på skolen, kanskje begynne på jobb og så venner som du kjenner fra skolen, de sier til deg: 'skal vi gå på kino' du kan ikke si nei, for det forstår de ikke, du må bare forklare og si – 'Ja' og når du ser dem i byen så – ja, jeg vet ikke – det er vanskelig.

Man kan være venner på skolen, men må avslå å møtes i fritida, og dermed blir ikke vennskapet utviklet.

Ungdommen i Tromsø opplevde også alkohol blant jevnaldrende som et problem:

Jeg trivs ikke på sånn fester der de bare drikker. Det gjør jeg ikke. Og de prater ikke i det hele tatt. De er opptatt av musikk og danser. Jeg tror nordmann er – jeg vet ikke – ungdommen – de er veldig opptatt med alkohol og smoke og – alt mulig. (Sj)

Men de så ikke ut til betrakte Tromsø som et risikosted for ungdom, det var derimot Oslo. Tromsø ble betraktet som relativt trygt, samtidig som mange av våre informanter savnet voksenkontakt og samlingssteder.

Alkoholvaner og forhold mellom gutter og jenter er det som først og fremst skiller de norske fra utlendinger slik de selv forteller. Dette er først og fremst et trekk ved ungdom med muslimsk og hinduistisk bakgrunn. Blant muslimene ser alkohol ut til å være det største problemet, blant hinduene ser det ut til å være forholdet mellom kjønn. Det er kanskje likevel riktig å

påpeke at det er disse aspektene i kombinasjon som ikke er akseptable for disse ungdommene.

Øst, vest – hjemme best: klasse og etnisitet

Et av temaene i fokusintervjuene var avisoppslag på den tiden om forskjeller mellom ungdom fra vest og ungdom fra øst. De aller fleste av våre informanter i likhet med de fleste flyktninge- og innvandrerfamilier generelt bor øst i Oslo. Mens etnisitet ikke regnes som grunnlag for vennskap blant ungdommen i Oslo, er øst/vest-skillet svært relevant. Det var en helt klar oppfatning av at vestkantungdom er bortskjemte, engstelige og overlegne, og at mange av dem ga uttrykk for at vestkantungdommen ikke var interessert i kontakt med «utlendinger» i det hele tatt. En jente forklarer:

Man skal ikke sette alle under en kam, men de jeg har møtt i alle fall, de er sånn – hvis du møter de på dagen og sånn, da er de ikke så mye, men når de er ute og har drukket litt og oppfører seg – det er litt forskjell fordi, ja... (Fj)

Venninnen fortsetter:

Og så veit de jo så lite om verden rundt – jeg går jo i samme klasse som mange av dem og dem er jo sånn – de veit jo mer om merkeklær enn forskjellene på menneskesamfunn – jeg syns jo mest synd på dem, jeg syns ikke de har det så bra, jeg tenker bare 'oao' de er skikkelig bortskjemte. (Sj)

Vestkanten omtales bl.a. som «sosselandet», og når vi spør en gruppe gutter om de har vært på Majorstua, svarer de at det har de ikke fordi, de ikke har noe der å gjøre. Det er en blanding av økonomisk og etnisk status som definerer «sosselandet»: folk som bor der er rike, og de er ikke utlendinger (migranter). Andre gir uttrykk for at de føler seg på uttrygg grunn, at de er utenfor «sitt område» når de en sjelden gang er på vestkanten. En gutt hevder at det er farlig der, og at de har hørt om ungdommer som har fått juling der:

... men de er så feige! Liksom vi skulle på fest på Holmenkollen, og så spurte vi: 'vet du hvor den festen er?' ikke sant. Så han trudde vi skulle banke han fordi vi var mage utlendinger, så han trodde vi skulle banke han, så løp han, så stakk han. Vi skulle bare spørre han, hvor er det det ligger? Han løp som faen. (Tg)

Men generelt uttrykker ungdommene bare at de betrakter «sosser» som helt annerledes enn andre ungdommer, som her litt forsiktig:

Ja – hm – det kommer jo frem både i talemåte syns jeg, kanskje ikke så mye i klesstil, men kanskje – ja noen ganger kanskje oppførsel og – og (ler litt) altså østkant og vestkant. Og så er det kanskje sånn, «sosser er sånn», eller man kaller dem ofte sosser og så er det sånn: 'de fra Groruddalen er sånn'. Og så er det noen fra Groruddalen som prøver å være sosser da, men ja – . (Tg)

Denne gutten mener det er mye fordommer omkring «sosser» og «Groruddalen» som styrer bl.a. klesstil. Flere ungdommer gir uttrykk for at skillet er overdrevet, og at vestkantungdommer ikke er så verst når man blir kjent med dem. Enkelte påpeker at noe av grunnen til dette skillet er at «sosser» ikke er interessert i å bli kjent med «utlendinger» som dem selv. Blant de ungdommene som «aldri er på vestkanten» står imidlertid forestillingene ganske fast. En jente hevder at ikke engang norske østkantjenter går med «sosser».

Kosmopolittdiskursen skulle tyde på at «ulike barn» leker best, men ser vi nærmere på måten de snakker om vennerelasjoner på, framtrer et nærhetshierarki der egen religiøs/kulturell gruppe er nærmest, deretter kommer «utlendinger», så norske og sist «sosser». Dette hierarkiet framtrer imidlertid ikke på samme måte i alle sammenhenger og for alle, men det er særlig mange av jentene som presenterer vennerelasjoner på den måten. Kategoriene egen gruppe og utlendinger skli ofte over i hverandre dersom religiøs bakgrunn er sammenfallende.

Kultur og religion – eksklusjonsmekanismer?

Alle de tamilske jentene og noen av de somaliske vi intervjuet, ga uttrykk for at foreldrenes kulturelle forankring og religiøse regler gjør det vanskelig å etablere og å opprettholde vennskap med ungdom som har helt andre grenser og forventninger hjemmefra. Noen mente at foreldrene burde forstå ungdommen bedre og ikke opprettholde så strenge regler, mens mange opplevde det som trygt og uttalte at «utenlandske» foreldre passer bedre på barna sine enn norske.

Ung i Oslo-undersøkelsen viser at forestillingen om at norske foreldre ikke passer så godt på ungdommene sine, til dels er feilaktig. Som vi har sett er unntaket alkoholbruk og forhold mellom kjønn: det er dobbelt så mange norske som tamilske/somaliske ungdommer som får drikke alkohol og overnatte med gutter og jenter. Norske alkoholvaner ble bare framhevet av noen av ungdommene, men når vi spurte om dette er et problem, bekreftet mange det. Noen av guttene mente at det ikke er noe problem fordi de

drikker sjøl, mange av jentene mente de håndterte det bra ved å være med uten å drikke. Men som påpekt tidligere, er det like mye forhold mellom kjønn, innetider og forventning om at ungdom, særlig jenter, skal tilbringe fritiden sin hjemme som framheves. Kombinasjonen av alkohol og fri omgang mellom kjønn i det norske ungdomsmiljøet ekskluderer slik mange ungdommer med migrantbakgrunn. Mange understreket også at dette er et større problem i Oslo enn på mindre steder.

Byen og fristelsene – alkohol, stoff og eksklusjon

En lærer på Veitvedt skole bekrefter det ungdommene selv sier, at de stort sett er stedbundne og holder seg til sitt hjemmeområde. Det er stort sett bare de tøffeste ungdommene som drar til sentrum om kvelden. Flere av de tamilske guttene gir uttrykk for at foreldrene holder dem på den rette vei, det vil si mot utdanning og vekk fra veien mot alkohol og stoff. De somaliske ungdommene gir, både gjennom intervjuene og gjennom Ung i Oslo, inntrykk av å oppsøke både byen og fristelsene i større grad enn de fleste andre ungdommer, men dette gjelder først og fremst gutter. Selv om disse guttene gir inntrykk av å ha mest erfaring i møte med politiet, har ingen av «våre» ungdommer gjort noe kriminelt.

Ung i Oslo viser imidlertid at det er flere somaliske gutter som har brukt tunge stoffer som heroin, amfetamin og Lsd enn de andre gruppene (tabell 9, s. 41), og flere har vært utsatt for vold (tabell 12, s.44). Blant somaliske gutter er det også mye høyere andel som oppgir at de har hatt kriminell/halvkriminell atferd (tabell 10, s.42), og vi skal se at flere oppgir at de er utsatt for negativ forskjellsbehandling (tabell 21, s.74). I neste kapittel vi skal se at ungdommer med somalisk bakgrunn oppgir noe lavere gjennomsnittskarakter enn de andre gruppene (tabell 17, s.66). Alle disse indikatorene peker mot at en liten gruppe somaliske gutter har problemer i det norske samfunnet. At det samtidig er flest somaliske og norske gutter av våre grupper som sjelden føler seg ensomme (tabell 13, s.53), og færrest som føler seg ulykkelige, triste eller deprimerte (tabell 5, s.37), peker etter vår mening mot at den somaliske ungdomsgruppa er mer differensiert enn den tamilske i vårt materiale. Man finner et stort flertall ungdommer som både har det bra og klarer seg ganske bra på skolen og med jevnaldrene, og et lite mindretall som har problemer på alle områder. Men som antydnet i innledningen, fanger Ung i Oslo ikke opp en sannsynligvis stor andel gutter som er falt ut av skolesystemet.

7 Skole og lærere – veien til et bedre liv?

Alle elsker skolen

Ved siden av familien ser skolen ut til å utgjøre senteret i disse ungdommenes liv. I diskusjoner om tillit til forskjellige instanser kommer ikke alltid lærere så godt ut, som vi skal komme inn på seinere, men alle liker seg på skolen. De har truffet de fleste av vennene sine på skolen, og for mange av våre informanter er skolen det eneste stedet de er sammen med jevnaldrende utenom familie og slekt og i trygge omgivelser.

Ungdommene vi intervjuet så ut til å mene at skolearbeid og gode karakterer er viktige for dem, og tamilske så vel som somaliske ungdommer ser ut til å ta igjen en del av det forspranget elever med en helnorsk oppvekst har. Gjennomsnittskarakterer for tamilske gutter ligger 0,1 under de norske, og for somaliske gutter ligger gjennomsnittlig bare 0,3 under den for norske gutter (etter egenrapport). Somaliske jenter ligger en hel karakter under de norske, mens de tamilske jentene ligger 0,3 poeng under de norske jentene (tabell 17).

Tabell 17. Gjennomsnittlig skåre for karakter i norsk skriftlig, engelsk skriftlig, matematikk og samfunnsfag etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest. innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
Norsk skriftlig	4,26	3,89	3,79	4,00	3,68	3,46	3,46	3,45	3,75	3,71
Engelsk skriftlig	4,09	3,93	4,07	4,22	3,60	3,49	3,49	3,74	3,63	3,42
Matematikk	3,77	3,76	3,67	3,78	3,25	3,36	2,63	3,23	3,92	3,94
Samfunnsfag	4,33	4,26	3,97	4,30	3,97	3,90	3,68	4,16	4,26	4,11

Dette samsvarer ganske godt med gjennomsnittskarakterene fra grunnkurs i 2001 (Støren 2006). Her bryter de somaliske jentene hovedtendensen til at jenter får bedre karakterer enn gutter. Noe av forklaringen kan være at flere jenter ikke har noen skolegang fra hjemlandet. Etter borgerkrigen har mange barn, og sannsynligvis flest gutter, gått på private skoler.

Men uansett karakternivå sier de fleste ungdommene i intervju at de trives på den skolen de går nå, og de sier de også har trivdes på barneskolen de gikk på. Dette ser også ut til å være en generell oppsummering fra mange

års ungdomsundersøkelser (Bakken 2003). Noen har gått på skoler med nesten bare barn med migrantbakgrunn, mens de fleste har gått på blandede skoler. Skolen som trygg arena for vennsksapsrelasjoner er en forklaring på denne generelle trivselen, en annen er foreldrenes sterke vektlegging av utdanning og ungdommenes følelse av forpliktelse overfor foreldrenes ønsker.

Skolen – veien til et bedre liv

De fleste av ungdommene har ambisjoner om en eller annen form for videreutdanning og mange, særlig jenter, har idealistiske yrkesplaner. På spørsmål om hva som vil bety noe for deres yrkesplaner (tabell 18), svarer knapt åtte av ti somaliske og ni av ti tamilske jenter at det betyr mye for deres yrkesvalg at de kan gjøre noe for andre, litt færre svarer at samfunnsnyttighet betyr mye. Enda flere svarer likevel at det har betydning av arbeidet er godt betalt, nesten ni av ti somaliske og drøyt åtte av ti tamilske jenter svarer dette.

Tabell 18. Hva du tror kommer til å ha betydning for ditt valg av yrke. Andeler som svarer at ulike motivasjoner betyr en god del/veldig mye. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vestlige innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
At jeg kan gjøre noe for andre	69	44	80	49	80	61	79	59	88	71
At arbeidet er samfunnsnyttig	47	41	44	38	66	58	65	56	70	65
At arbeidet er godt betalt	79	76	69	70	83	79	89	87	80	83
At jeg kan gjøre rask karriere	35	39	40	32	58	58	73	67	58	59

Som vi ser er økonomi den viktigste motiveringsfaktor for gutter av alle kategorier.

Særlig ungdom med tamilsk bakgrunn forteller om sterk vektlegging av skole og utdanning blant foreldrene og i deres kultur generelt. Vi spør en gutt om foreldrene hans har vært viktige for skolearbeidet hans og han svarer:

Ja som sagt, de har vært meget viktige, de har vært kjernen i motivasjonen. Sammen med de lærerne her [tamilskolen]. For de [foreldrene] kommer fra litt fattige vilkår, og de veit hvordan det er å ikke ha en riktig utdanning, komme i fremmed land og – så måten vi tar oss sammen og fokuserer mer på skolen, er jo på grunn av dem da, så det er en del vi gjør for dem, samtidig som vi gjør det for oss selv. (Tg)

Tamilsk kultursenter på Rommen og andre tamilske tiltak arrangerer også leksehjelp på alle nivåer for tamilske ungdommer der mange av våre informanter enten går eller har gått. Flere av de andre informantene bruker leksehjelptilbud fra norske organisasjoner. I diskusjonen om autonomi og kontroll understreket vi at tamilske jenter, som gutter, støttes sterkt av foreldrene til å ta høyere utdanning, og at de slik kan unnsnippe noe av kontrollen:

... jeg tro ikke de er så veldig strenge når det gjelder utdanning og sånt. Fordi broren min og sånn, han har tenkt å dra till Tromsø eller Bergen eller ett eller annet sted for å studere ett eller annet, så tro jeg at jeg hadde fått lov hvis det er noen vi kjenner som kan passe på meg. Og det samme hvis jeg bor et annet sted at en eller annen de stoler på er med meg slik at jeg kan studere. Tror ikke de er så strenge på det. Det er sånn når det er utdanning, alt er lov, alt er så åpnet for deg du kan velge de mulighetene du har, du kan si: 'ja, mamma, jeg vil det jeg vil det', det er bare sånn: 'Ja, du får lov til det'. Men når det er sånn venner, du skal ut og sånn, så er det 'nei, nei, nei' (Tj).

Somaliske foreldre er også opptatt av barnas utdanning, og de fleste ungdommene vi snakket med hadde klare utdanningsplaner. Flere somaliske organisasjoner driver også leksehjelptilbud til somaliske barn og ungdom. Mange benytter seg også av Røde Kors sine tilbud. En av jentene over forteller at hun vil bli lege, og begrunner det med at moren hennes fikk avbrutt sin utdanning:

Ja, hun holdt på da, hun var veldig smart, og så krigen gjorde at hun stoppa, nei før krigen brøyt ut for hun kunne ikke komme inn på universitetet for hun hadde ikke penger, det var liksom vanskelig å komme inn. Og pappa han brydde seg ikke om skolen han, så ingen utenom meg – og det er det som liksom 'brøsher' meg fram, jeg vil liksom bli den første i familien som faktisk har veldig stor utdanning, jeg har mange kusiner og sånn, men alle har sånne yrker og sånn, og jeg sier 'hvorfor det?'. (Sj)

Tabell 19 i Ung i Oslo-undersøkelsen indikerer muligens at flere somaliske foreldre er mer opptatt av jentenes utdanning enn av guttenes. En av hundre (1 %) jenter sier at foreldrene ikke ville bry seg hvis de skulker skolen, mens drøyt 12 av hundre (12 %) gutter sier det samme. Blant tamilene ville nesten alle foreldre brydd seg.

Tabell 19. Regler foreldre eller foresatte setter for deg. Andeler som oppgir at at foreldre ikke ville bry seg hvis man skulket skolen eller stjal fra butikk. Etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
Skoleskulk	4	4	(2)	(2)	3	3	(1)	(12)	(1)	(0)
Butikktyveri	(1)	2	2	3	1	2	1	8	1	1

Tall i parentes: N mindre enn 20

Dette kan tyde på flere ting: at flere somaliske familier prioriterer jentenes utdannelse foran guttenes, at jenter faktisk skulker skolen mer enn gutter gjør, eller at gutter tillates mer avvikende atferd. Som vi diskuterte i kapitlet om familien, ser det ut til at gutter med somalisk bakgrunn generelt kontrolleres minst av foreldrene i alle grupper.

Lærere – trussel og støtte

I diskusjonen om skolen er det bred enighet om at man skal respektere lærerne:

Det står i koranen at man skal respektere foreldre og læreren sin. Fordi det er de menneskene som liksom – skaper deg for å si det sånn. Da skal du liksom respektere dem da. Og da er det sånn, alle de hjemme også, sånn: 'hei! Du må høre hva læreren sier '. Da er det sånn – for meg har det alltid vært rart på grunn av det miljøet jeg lever i, ikke sant, så har ikke læreren sånn status for eleven. I norske hjem for eksempel. Og når jeg har vært hjemme, så betyr læreren veldig mye og liksom – han blir sett fra en annen vinkel. Læreren. Så det har vært sånn annerledes for meg da – det har vært sånn 'det er læreren min jo!' skjønner? 'Ja, hør på læreren din' og, 'bryr du deg ikke?' ... men det kommer av om hva slags lærere det er ikke sant, om det er en lærer som bryr seg, eller en lærer som ikke gjør det, ikke sant? (Fg)

Til tross for at de aller fleste sier de trives på skolen, gir flere av ungdommene uttrykk for at de enten ikke stoler på lærerne, eller at de er misfornøyd med dem på forskjellige måter. Her deler de seg i to grupper, tamilene og resten. Særlig mange av de somaliske jentene opplever at lærerne ikke støtter dem, eller at de ikke kan stole på dem:

De gjør jo jobben sin, jeg tror ikke de bryr seg om hvem vi er som individer, de bare er lissom lærere og sånn – at de ser på oss som objekter egentlig. (Sj)

Venninnen skyter inn:

at de kommer dit og får lønna si for timen og så – spesielt når du er ferdig på ungdomsskolen – altså videregående lærere mer enn ungdomsskolelærere. (Fj)

Den første fortsetter:

jeg dømmer ikke, men jeg tenker jo – dem har jo over 60 elever, da kan de ikke ta hensyn til hver enkelt, det går ikke – det er sånn at jeg har gått der 2 år, og dem kan'ke navnet mitt enda, han [klassestyreren] har et bilde foran seg han kan ikke huske det eller.

Bortsett fra slike erfaringer gir mange av jentene uttrykk for at de ikke kan gå til lærerne med problemer fordi de aldri vet hvem lærerne går videre til. I et fokusintervju med ni jenter, de fleste med bakgrunn fra Somalia, ba vi dem rangere lærere (og andre grupper) fra 1–3 etter hvem de hadde tillit til. De rangerte unisont lærere som gruppe nederst. I diskusjonen som fulgte viste det seg at erfaringene var mer nyansert, mange hadde lærere de likte, men det var stor enighet om at man ikke kunne gå til dem om man hadde problemer. En jente sa:

Det er forskjell på å stole på og like lærerne, jeg kan like læreren min, men jeg stoler ikke på ham , det er det.

Vi spør hvorfor hun ikke stoler på lærere, og hun svarer: «De er fremmede, selv om det er læreren min!» (Sj). Vi spør om de har opplevd at læreren har brutt tilliten deres, og en annen jente svarer:

Nei, de har sånn for mye kontakt med – overalt for å si det sånn – jeg vet ikke jeg – det er bare sånn at man ikke kan stole på lærere, man vet aldri hva de sier og hva de gjør. (Sj)

Seinere i intervjuet forklarer en jente at somaliere vil holde familieproblemene sine for seg selv uten innblanding fra politi og barnevern.

Det er nok denne innblandingen jentene sikter til når de sier at de har for mye «sånn kontakt med – overalt». Denne skepsisen er de ikke alene om. I tabell 20 ser vi at rundt halvparten av de norske ungdommene sier at de har

tillit til skolen, mens henholdsvis knapt sju av ti somaliske jenter og drøyt seks av ti somaliske gutter sier det samme.

Tabell 20. Andeler som har meget stor eller stor tillit til at ulike institusjoner gjør det de skal, etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest. innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Politiet</i>	74	67	71	52	69	60	56	63	86	58
<i>Politikere</i>	23	24	23	24	31	34	26	39	49	36
<i>Skolen</i>	57	50	48	48	66	58	67	62	87	68
<i>Barnevernet</i>	58	44	39	(32)	48	39	39	43	73	50
<i>Leger og sykehus</i>	88	85	89	67	79	75	81	81	87	76
<i>Dommere og advokater</i>	73	61	59	52	62	56	57	60	80	61

Tall i parentes: N mindre enn 20

Ettersom alle sier de liker skolen, tolker vi dette mer som et uttrykk for mistillit til lærere enn til skolen som institusjon.

Blant tamilene ser bildet annerledes ut: nesten alle (9 av 10) de tamilske jentene har tillit til skolen, mens en del færre gutter (7 av 10). I intervjuene uttrykker de fleste tamilske ungdommer at de ser lærerne som en støtte. Blant jentene med tamilsk bakgrunn var det mange som planlegger høyere universitetsutdannelse, ofte innenfor utradisjonelle yrker for jenter som realfag og forskjellige typer ingeniørutdannelse. Samtidig mente flere, som ungdommene generelt, at de ikke stoler på lærerne, ofte med samme begrunnelse som somalierne gir: at de kan gå videre til politi og barnevern.

8 Tillit og mistillit – rasisme og ekskludering

I fokusintervjuene diskuterte vi ungdommenes opplevelse av tillit og mistillit. Vi nærmet oss temaet på forskjellige måter, bl.a. ved å liste opp kategorier voksne som: foreldre, venner, journalister, lærere, politi, barnevern, og ba dem gi poeng fra 1–3 etter hvem de stolte mest (3) på. Vi spurte dem også hvem de ville søke hjelp hos hvis de selv eller vennene deres hadde problemer. Politiet var en av institusjonene som fikk gjennomgå.

Mistillit: Politiet – opplevelser av urettferdighet

I innledningen pekte vi på at opplevd rasisme og diskriminering er et aspekt ved livet som migrant, men ungdommene tok bare i begrenset grad opp dette som et problem på noen eksplisitt måte i intervjuene. Bare i sin kontakt med politiet var, særlig guttene – bortsett fra tamilene, opptatt av at de ble behandlet «urettferdig» og uten «respekt». De fleste gutter og noen jenter refererte til egne eller venners opplevelser av å bli dårlig behandlet av politiet. En jente representerer nok ungdommene generelt når hun sier dette til vårt spørsmål om hun har dårlig erfaring med politiet:

Med politiet? Ja, men før jeg kom borti det så hadde jeg hørt masse og tenkte kanskje det er en overdrivelse, men de – politiet, ikke alle, men de som har jobb sånn ute på gata, kunne klart å gjøre ting på en litt bedre måte enn andre ganger, ikke det at de er rasister eller noe sånt, men jeg tror det har noe med hudfargen din å gjøre når det kommer en politimann..., at han eller hun er utlending – for jeg har jo sett at de plutselig stopper opp to afrikanere og så skal de sjekke de for de har mistanker, men jeg har aldri sett at nordmenn er blitt stoppet, kanskje det er på grunn av oppførselen deres, men jeg tror de er litt mer ute etter å få de bort fra gaten enn de andre...

Og hun fortsetter:

Jeg har blitt stoppet en gang fordi jeg var med noen andre så skulle de (politiet) plutselig begynne å sjekke de og noen gikk med på å bli sjekket, men jeg sa nei, fordi jeg syntes ikke det var noe å stoppe noen på...at en kan si «jeg skal sjekke deg», jeg visste ikke om det var...om

loven sier at de har lov til det, men jeg bare klarte å prate. Jeg sa at de ikke har noe grunnlag for plutselig å stoppe meg. (Fj)

Den vanligste fortellingen handler om en gjeng av «norske» og «utlendinger» som opptrer sammen, de blir stanset av politiet, ofte fordi det har skjedd noe kriminelt i nærheten, og utlendingene blir stoppet, mens de norske går videre. Et interessant trekk er at noen av guttene (som jenta over) understreker at dette ikke nødvendigvis er et uttrykk for rasisme eller forskjellsbehandling fra politiets side, det kan være helt tilfeldig.

Det er vanskelig å vurdere omfanget av slike opplevelser. På den ene siden er de knyttet til en viss skamfølelse, en følelse av å være «svak» og «offer» og blir ganske sikkert underkommunisert. På den andre siden ser de ut til å inngå i en «ungdomsdiskurs» der politiet er representant for alt det onde. Som en sa: «*alle snakker stygt om politiet, men mange politifolk er egentlig kule*» (Sollund 2006). Interessant nok er det mange i Ung i Oslo-undersøkelsen som sier de har tillit politiet, særlig blant norske og somaliske gutter. Det er faktisk bare sykehus og leger som får større tillitsvotum enn politiet her (tabell 20, s. 71). Det kan støtte vår antakelse om at personlig erfaring med politiet inngir tillit.

Mistillit: eksklusjon og selvrespekt

Gutten som påpekte at det er vanskelig å bo på små steder og at du ikke blir kalt «neger» i Oslo, forteller en historie om rasisme som uttrykkes implisitt først og fremst blant ungdommene med somalisk og annen afrikansk bakgrunn. Dette bekreftes i Ung i Oslo-undersøkelsen tabell 21. På spørsmål om de *ikke* føler seg akseptert av norske, sier rundt to av ti av de somaliske ungdommene at de svært ofte, eller ofte føler at de ikke er akseptert av nordmenn. Tar vi med de som svarer av og til, føler fire av ti somaliske ungdommer det. Det er mer enn noen av de andre gruppene rapporterer. Det er også flest somaliske gutter som har følelsen av at nordmenn har noe imot dem, som er blitt ertet/fornærmet og truet og angrepet på grunn av sin «innvandrebakgrunn». Bare knapt 1 av 50 av de tamilske guttene rapporterer det samme.

Tabell 21. Andeler som oppgir at de ofte eller svært ofte har opplevd ulike former for negativ forskjellsbehandling. Etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Vestlige innvandrere		Ikke-vestlig innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Jeg føler meg ikke akseptert av nordmenn</i>	(11)	(12)	11	17	(18)	(20)	(11)	(11)
<i>Jeg føler at nordmenn har noe i mot meg</i>	(9)	(7)	9	14	(16)	(23)	(3)	(19)
<i>Jeg har blitt ertet/fornærmet pga. innvandrerbakgrunn</i>	(14)	(9)	6	10	(14)	(16)	(7)	(9)
<i>Jeg har blitt truet/angrepet pga. innvandrerbakgrunn</i>	(4)	(4)	2	4	(3)	(12)	(3)	(2)

Tall i parentes: N mindre enn 20.

Disse «følelsene» og erfaringene tolker vi bl.a. som en respons på den ofte svært stigmatiserende mediedekningen av somaliere i det norske samfunnet. Mange voksne somaliere gir uttrykk for at mediedebatten nettopp oppleves som en eksklusjon fra det norske samfunnet (Engebrigtsen 2006, Fangen 2006). Men de må også tolkes på bakgrunn av at flere afrikanere generelt rapporterer om diskriminering og rasisme enn andre grupper (Assal 2003, Engebrigtsen 2004, Mengshoel 2006). Uansett hvordan man tolker disse tallene, må man kunne slå fast at opplevd diskriminering spiller en viktig rolle i mange somaliske ungdommers liv i Norge.

Selv om bare få snakker direkte om det i intervju, kommer det som sagt til uttrykk på andre måter. En jente forteller om noen yngre slektninger hun har som hun syns er blitt for norske, hun sier:

..dem kan aldri bli helt norske når dem bor i Norge, for det er det ingen som kan...

Vi spør hvorfor og hun fortsetter:

Nei, for at de kan – de kommer til å bli akseptert som norske, men du er så redd for å bli skuffa – for at det er ikke alle som er det samme, for eksempel at det er noen norske som – alle er ikke like, det er noen som kommer til å akseptere dem sånn 'oj' de har sett deg og – de kommer til å behandle dem som om de skulle være norske og så kommer det noen andre, som ser bare at de er svarte, de ser ikke hvordan de går og hvordan de er, de bare ser på hudfargen, så sier de: 'Æsj, hva gjør den utlendingen her', og det – det er ikke unaturlig, det er sånn som skjer hver dag liksom og det kan man si til alle folk som er født her og sånn, ikke bare til afrikanere. Hvorfor skulle det være så unaturlig, men de er

sånn nå, jeg tro hun eldste (kusinen) begynner å forstå at hun faktisk er somalier. (Sj)

Denne jenta har som mange andre somaliere opplevd at de ekskluderes, og har bestemt at det er bedre å være somalier «fullt og helt» enn norsk «stykkevis og delt».

Tillit: å oppleve seg som norsk, å bli anerkjent som norsk

Dette var ikke et av spørsmålene vi stilte til ungdommene. Vi ville unngå slike altfor direkte spørsmål om politiserte felt, fordi vi var redde for å legge ordene i munnen på informantene. Spørsmålet om man er norsk, føler seg som norsk eller regner seg som norsk, har så nyansert meningsinnhold at det bare er konteksten som kan avgjøre hva det betyr.

Du kan ikke være norsk når du er svart

I et intervju med en stor gruppe jenter der de fleste snakket varmt om stedet de bor og om Oslo, spurte vi dem hvor de sier de kommer fra når de blir spurt av jevnaldrende. På grunn av konteksten trodde vi de ville si «Stovner» eller «Tøyen» eller «Oslo», men det var det ingen som gjorde. De fleste ropte spontant «Somalia» og de andre fulgte opp med «Eritrea» og «Thailand». Dette utviklet seg til en diskusjon om tilhørighet til det norske:

Somaliere sier aldri liksom vi er norsk-somaliere, vi bare sier vi er somaliere, vi har aldri brukt det ordet der, av en eller annen grunn, fordi det er litt idiotisk liksom, greit hvis du er halvt, kan du si 'jeg er lavt norsk og halvt somalisk', men hvis du er 100 prosent somalier og har bodd hele livet i Norge, så skal du liksom si, 'ja jeg er norsk-somalisk' sånn pakistanere sier de er norsk-pakistanere, jeg synes det er idiotisk. (Sj)

De andre støttet dette utsagnet og hun fortsatte:

Jeg personlig, jeg vet ikke hva de andre mener da, mener at man skal være seg selv uansett hvor du er og at nasjonaliteten endrer seg ikke uansett hvor lenge du har bodd i et land selv om du er født der, det er sånn du har i blodet, selv om jeg kan si at jeg er norsk og alle tror på meg liksom, svart norsk, det går an, men det er idiotisk.

Denne jenta var, i likhet med mange av jentene på dette fokusintervjuet, kledd som ungdommer flest, i bukser, litt hip-hop, og med et lite tørkle stramt på hodet.

Norsk, utlending og tamil er ikke i seg selv motsetninger

I andre sammenhenger kom det fram at både gutter og jenter forbinder praksiser som å spise svinekjøtt og drikke alkohol og gå med miniskjørt, som uttrykk for norskhet i negativ forstand. I det hele tatt ser det ut som det mer er praksiser som avgjør hvordan du klassifiseres enn hvordan du ser ut eller føler deg. I Ung i Oslo-undersøkelsen blir ungdom stilt en rekke spørsmål om tilhørighet. Her varierer svarprosenten for hvert enkelt spørsmål, f.eks. svarer under halvparten av somalierne på spørsmålet om de føler seg norske. Vi ser også at langt flere tamiler svarer bekræftende på det samme spørsmålet.

Tabell 22. Selvrapportert nasjonal, kulturell eller religiøs identitet etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Andelen som oppgir at påstanden stemmer helt eller stemmer litt. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke vest. innvandrere		Somaliske		Sri Lanka	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Jeg opplever meg selv som norsk</i>	100	100	88	83	79	77	67	62	95	82
Missing	1.16		16.66		32.30		51.76		17.57	
<i>Jeg opplever meg selv som innvandrere</i>	3	4	39	42	55	62	74	79	58	64
Missing	39.68		26.98		38.41		54.70		25.45	
<i>Jeg opplever meg selv som europeer</i>	79	79	92	90	53	56	30	31	47	43
Missing	38.83		21.42		41.37		61.76		33.93	
<i>Jeg opplever meg selv som utlending</i>	2	5	57	68	88	90	90	93	94	94
Missing	40.84		26.19		33.72		50.00		21.21	
<i>Jeg opplever meg selv som muslim</i>			13	9	75	75	99	100	(9)	(10)
Missing	-		26.98		16.54		11.17		35.75	

Tall i parentes: N mindre enn 20

I tabell 23 ser vi imidlertid at åtte av ti somaliere av begge kjønn sier at de føler sterk tilhørighet til sin folkegruppe, og omtrent like mange tamiler, men litt færre gutter enn jenter, sier det samme.

Tabell 23. Tanker og handlinger i forhold til kulturell tilhørighet og folkegruppe. Andeler som sier at påstand passer svært godt/nokså godt etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske		Vestlige innvandrere		Ikke-vest innvandrere		Somaliske		Tamiler	
	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter	jenter	gutter
<i>Jeg har prøvd å finne ut mer om min folke-gruppe (historie etc.)</i>	42	49	60	50	66	68	73	63	64	63
<i>Jeg deltar aktivt i organisasjoner etc. fra egen folkegruppe</i>	27	30	36	29	40	45	51	41	63	62
<i>Jeg har en klar oppfatning om min egen bakgrunn/hva den betyr</i>	80	81	85	81	88	88	90	91	86	80
<i>Jeg liker å møte og bli kjent meg folk fra andre folkegrupper enn min egen</i>	86	74	91	71	93	90	94	85	97	88
<i>Jeg har brukt tid til å finne ut mer om min folkegruppens kultur og historie</i>	64	62	70	69	55	52	51	44	50	55
<i>Jeg har en sterk følelse av å høre til min folkegruppe</i>	72	71	66	58	77	78	81	81	80	76
<i>Jeg har ganske god forståelse av hva min bakgrunn betyr for hvordan forholder meg til min egen og andre folkegrupper</i>	79	74	66	66	85	83	87	81	86	77
<i>Jeg føler ikke at jeg tilhører noen folkegruppe</i>	28	27	31	27	19	19	19	21	23	12
<i>Jeg er veldig stolt over min folkegruppe</i>	76	77	87	78	90	88	94	88	88	80
<i>Jeg tar del i min folkegruppens tradisjoner (mat, musikk etc.)</i>	65	62	76	56	82	75	84	76	91	81
<i>Jeg føle sterk tilhørighet til min egen folkegruppe</i>	61	65	58	64	76	78	79	77	84	74
<i>Jeg liker å være sammen med mennesker fra andre folkegrupper enn min egen</i>	79	69	83	81	84	81	73	71	88	75
<i>Jeg føler at jeg tilhører flere folkegrupper</i>	16	18	76	49	43	38	36	38	41	35

Denne forskjellen kan nok tolkes på flere måter, en nærliggende forklaring er at flere somaliere har kortere botid i Norge enn det som er tilfelle med tamiler (Lie 2004). Noen spørsmål lenger ned i tabell 22 svarer drøyt ni av ti somaliere at de opplever seg som utlendinger, og litt flere tamiler svarer det

samme. Dette er interessante tall som på forskjellige måter utfordrer konvensjonelle forståelser av gjensidig utelukkende kategorier, og muligens utfordrer tradisjonelle fortolkninger av både «norsk», «somalier» og «utlending». Det går utmerket godt an å være en norsk utlending og for noen en norsk-somalier, men også å oppleve seg mer eller mindre det ene eller det andre i forskjellige kontekster. «Utlending», slik våre ungdommer snakker om det til oss, ser først og fremst ut til å bety at du eller foreldrene er født utenfor Norge, eller at du ser annerledes ut enn det som forventes av en norsk. Til tross for kontekstualiseringen av slike begrep sporer vi såre erfaringer med eksklusjon og diskriminering i flere av ungdommenes argumenter. Jenta som har bestemt seg for å være «fullt og helt» ikke «stykkevis og delt», formidler etter vårt syn denne sårheten.

Mistillit: barnevernet

Både i tillitshierarkiene og i diskusjonene om hvem de ville søke hjelp hos hvis de har problemer, kom barnevernet dårlig ut. Alle ser ut til å ha liten tillit til barnevernet generelt, mens det først og fremst var somaliene som hadde direkte negative erfaringer. Dobbelt så mange somaliere som norske oppgir også at de har vært i kontakt med barnevernet, knapt to av ti jenter og en fjerdedel av guttene. Blant tamilene er andelen litt høyere enn blant norske. Den forholdsvis store andelen enslige mindreårige blant somaliere og ungdom som bor med andre enn foreldre (mest gutter), kan muligens forklare noe av disse tallene (tabell 2, s. 22).

Flere somaliene og andre ungdommer (bortsett fra tamilene), og særlig jenter, fortalte om egne eller andres traumatiske opplevelser med barnevernet. Erfaringene spente fra de som mente barnevernet burde ha grepet inn og hjulpet dem eller venner i deres barndom, via de som opplevde at barnevernet hadde mistolket situasjonen i hjemmet, og til de som hadde opplevd dramatiske konflikter knyttet til barnevernets inngripen. De aller fleste mente at å involvere barnevernet i en konflikt mellom ungdom og foreldre enten ikke ville hjelpe eller ville gjøre vondt verre. I en diskusjon med to jenter om hvem man ville søke hjelp hos hvis en venninne fikk store problemer med foreldrene sine, svarer den ene sånn:

For meg så – det kommer an på hvilken situasjon det er, hvor – hvor alvorlig det er – hvis det er at de driver og småkrangler og sånt ..alle må gjennom småkrangling med foreldrene uansett, sånn er det å være ungdom, men hvis det er sånn du (til den andre jenta) mener at de (foreldre)

gjør det beste uansett, men de gjør det på en veldig dum måte – tenk hvis de er helt blanke, de er vokst opp i hjemlandet sitt og så kommer de her med et lite barn som skal vokse opp her og det er stor forskjell å leve – å vokse opp her enn i Afrika for eksempel, måten mine foreldre har oppdratt meg på er jo den måten de ble oppdratt på, men de måtte jo bare ta hensyn til at vi bor i Norge, jeg skjønner at det er vanskelig for de og at det er mange som av og til gjør feil med oppdragelsen og ting begynner å skeie ut og barna ender på gaten fordi de ikke gidder mer, men jeg har et tilfelle hvor en venninne har kommet til meg og har hatt det ganske –, jeg vet ikke hva jeg skal kalle det, hjemme og jeg syntes ikke at hun skal utsette seg sjøl for det, jeg gikk ikke til noe barnevern eller noe sånt for de, de stoler eg ikke på i det hele tatt, de jobber på en helt feil måte, men da gikk vi og snakket med skolen også fikk hun viderehjelp da til noe annet, ikke sånn barnevern, men da fikk hun hjelp med en gang. (Fj)

Denne jenta har selv opplevd en opprivende midlertidig atskillelse fra foreldrene der barnevernet, etter hennes mening, grep inn på helt feil premisser.

Disse synspunktene må sees i sammenheng med ungdommens sterke lojalitet til og eksplisitte avhengighet av foreldre og familie, tross konflikter. Vi tolker ungdommene slik at barnevernet ikke ville kunne håndtere en slik tvetydig relasjon. I Ung i Oslo svarer likevel knapt fire av ti av de somaliske jentene, og drøyt fire av ti av guttene, at de har tillit til barnevernet (tabell 20 s. 71). Selv om dette er en relativt stor andel, er det mye mindre enn for de andre gruppene. Vi har ikke pålitelige tall på hvor mange av de som har brukt barnevernet som har tillit.

Unntaket fra dette mønsteret er ungdommene i Tromsø. De fleste var på en eller annen måte involvert med barnevernet og det offentlige hjelpeapparatet, enten fordi de var uten familie, eller fordi de hadde flyttet fra familien sin som mindreårige. Disse ungdommene, særlig jentene, hadde gode erfaringer både med barnevern, med støttekontakter og med flyktningguide. Dette til tross, ga særlig guttene, som allerede påpekt, uttrykk for at de savnet kontakt med voksne.

Vi mener disse erfaringene og synspunktene er viktig kunnskap for et barnevern i et flerkulturelt samfunn. De er ikke entydige. På den ene siden ser det ut til å være en sterk diskursiv trend blant ungdom der særlig barnevern og politi betraktes som fiender, på den andre siden ser det ut som en del har dårlige erfaringer i praksis, men det er også et stort mindretall som har tillit til barnevernet.

9 Etniske fellesskap – trygghet og trussel

Tilhørighet og identitet

Som understreket flere ganger i denne rapporten, gir ungdommene uttrykk for sterk lojalitet til sin familie og til dels til sin etniske / nasjonale gruppe. I fokusdiskusjonene om tillit er det foreldrene som rangerer høyest og slektninger gis også høy skår. Blant tamilene uttrykker mange, særlig jenter, at familie og slekt utgjør et trygt fellesskap i et samfunn som mange beskriver som forholdsvis truende (voldtekt, narkotika, kriminalitet).

Som vi har sett, bekrefter ungdom i Oslo dette. Så mange som åtte av ti ungdommer med tamilsk og somalisk bakgrunn, bekrefter at de har en sterk følelse av tilhørighet til sin folkegruppe (tabell 23, s. 77). Hva dette betyr for ungdommens daglige praksis og håndtering av forventninger fra familie og fra venner, som ofte er kryssende, er et mer åpent spørsmål. I introduksjonen av spørsmålet på spørreskjemaet til Ung i Oslo-undersøkelsen, uttrykkes etter vår mening en implisitt forventning om en lojalitetserklæring til egen folkegruppe:

I Oslo kommer folk i dag fra en rekke kulturer og folkegrupper. Noen eksempler på folkegrupper kan være norsk, pakistansk, kurdisk, samisk osv. Spørsmålene nedenfor handler om hvordan du tenker og handler i forhold til din kulturelle tilhørighet og folkegruppe.

Og ungdommene har etter vår forståelse gjort nettopp det, de har uttrykt en generell lojalitet til egen gruppe. Det betyr imidlertid ikke at dette er den eneste lojaliteten de føler, eller at denne lojaliteten er styrende for alle relasjoner de går inn i. På spørsmål om de tilhører flere folkegrupper, svarer da også så mange som henholdsvis rundt fire av ti av somalierne og tamilene at de gjør det (tabell 23 s. 77). Og som vi så fra tabell 22. svarer en stor andel somaliere og nesten alle tamiler, at de opplever seg som norske. Dette styrker vår forståelse av at slike kategoriseringer og lojaliteter er forholdsvis fleksible, overlappende og flertydige avhengig av kontekst.

Den offentlige diskursen om identitet i Norge har dreiet seg om motsetninger av typen *norsk eller pakistansk*, og bygger på en forestilling om identitet som en enhetlig, stabil og forholdsvis uflexibel psykisk tilstand (Gullestad 2006). Som en slags motvekt mot denne entydige forestillingen av

tilhørighet, har tanken om at det er mulig å være to eller flere ting på en gang vunnet terreng i offentligheten og blant forskere. Norskpakistaner er lansert som et begrep som skal bygge bro over dikotomien norsk eller pakistansk. Det ser imidlertid ut som det er få som bruker slike bindestreks benevnelser på seg selv. Våre ungdommer kaller seg tamiler eller somaliere, noen avviser bindestreksidentiteter som absurde, mens enkelte beskriver seg på den måten når de skal utdype tilhørighet. Noen peker på at de blir kalte «norske», og føler seg spesielt norske, når de er på besøk i hjemlandet.

Som vi så i Ung i Oslo-undersøkelsen, finner vi interessante data om tilhørighet. Benevnelsene «norsk», «utlending», somalier/tamil, eksisterer side ved side og ser i alle fall ikke ut til å representere motsetninger generelt. Når en av våre informanter blir utfordret på sin påstand om at det ikke er mulig å være norsk og somalier samtidig, svarer hun at det ikke er mulig å være norsk når du er svart, fordi norskhet innebærer hvithet. I denne sammenhengen er det et slags rasebegrep hun henviser til: man kan ikke være hvit og svart samtidig. Men det er bare ett aspekt av norskhet, et annet er å leve i Norge og trives i Norge, og der ser hun ikke noe motsetning. En somalisk gutt understreker i et annet intervju at han er somalier og aldri kommer til å bli norsk, men når vi spør ham om det er bra å være somalier i Norge sier han:

Det er dritbra, liksom. Det er kanskje – jeg veit ikke hvordan dere syns det, men jeg i hvert fall syns det er dritbra å være somalier i Norge. (Sg)

Et annet aspekt igjen er å være norsk statsborger.

Disse og flere aspekter ved norskhet, somaliskhet og «utlendinghet», er relevante i forskjellige sammenhenger. De er også relasjonelle, i forhold til somaliere uttrykker flere at pakistanere er mindre utlendinger enn somaliere; derfor mener noen det er mer «naturlig» for dem å kalle seg norskpakistanere. Vår fortolkning basert på intervjuene og på Ung i Oslo-dataene, er at disse spørsmålene ikke er noe ungdom er særlig opptatt av i det daglige, men at de blir konfrontert med dem i situasjoner som i konflikter med politiet, når de ikke kommer inn på utesteder, og i spørreskjema og intervjuundersøkelser. Ungdom i vår undersøkelse føler seg ganske «vanlige» og ønsker som ungdommer flest å bli betraktet som «vanlige ungdommer», ikke som marginalisere avvikere (Andersson 2004, Mannitz 2004).

Samtidig understreker altså de aller fleste ungdommer at de føler en sterk tilknytning til egen folkegruppe (tabell 23 s.77). En gutt forklarer:

Mm – ja som sagt så er tamilene ganske sterkt knyttet til kulturen dems, så de bidrar hver gang de skal bidra. For eksempel hvis vi har minnesmerke for falne soldater så kan du se at folk, altså barn fra toårsalder og opp til sjuårsalder, vil være med og fremføre et dikt på scenen. Og et godt eksempel er når tsunamibølgen slo, og dagen, da vi fikk vite det, hadde vi innsamlingsaksjon, da var det alle aldersgrupper som meldte seg frivillig. Og de brukte fem dager av hele dems liv for å hjelpe til. Så de bidrar noe når det gjelder kulturen og hjemlandet. Så.. det er de sterkt knyttet til. (Tg)

På samme måte uttrykker de somaliske ungdommene klart at de først og fremst føler/oplever seg som somaliere, som flere av sitatene har belyst. En jente forklarer for eksempel at hun liker norske gutter godt, men hun kunne aldri bli tiltrukket av andre enn somaliere. Men det etniske fellesskapet blir ikke bare beskrevet som godt, mange ungdommer er også svært kritiske til sin egen gruppe, som vi skal se mener mange at sladder og bakvaskelser er utbredt.

Familienettverk og sosial mobilitet

Spørsmålet om lojalitet til egen folkegruppe, enten den uttrykkes som en generell lojalitetserklæring eller som uttrykk for tilhørighet, kjærlighet og nærhet, er interessant fordi den støtter teorier om betydningen av etniske nettverk for sosial mobilitet blant migrantbarn. Vi ser fra kapitlene om familien at den tamilske minoriteten utgjør et slikt tett og støttende nettverk, og at de ligger i tet blant migrantgruppene når det gjelder skoleoppslutning og karakterer, og lavt når det gjelder kriminalitet. Men vi ser også at forskjellene mellom ungdomsgruppene er forholdsvis små (tabell 17, s. 66) i forhold til forskjellene mellom norske, somaliske og tamilske foreldres sosioøkonomiske posisjon i Norge.

Sett på bakgrunn av foreldres utdanningsnivå, sosioøkonomiske posisjon og kulturkompetanse i Norge, vil vi hevde at disse ungdommene ser ut til å minske avstanden mellom gruppene og avstanden til den norske befolkningen betraktelig. Flere har stilt spørsmålsteget ved om skolen reproducerer sosiale forskjeller ettersom minoritets elever ligger noe under norske elever med hensyn til skoleprestasjoner, og ettersom forskjellene ser ut til å øke (Bakken 2003). Vi vil ikke trekke en slik konklusjon. Både vår intervjuundersøkelse og Ung i Oslo 2006, peker etter vår mening på at skolen faktisk virker utjevnende, ettersom flertallet av norske, somaliske og tamilske ung-

dommer svarer forholdsvis likt på de fleste spørsmål som angår livet deres. Både de forholdsvis små karakterforskjellene og de store utdanningsambisjonene blant somaliske og tamilske ungdommer, peker mot en skole som langt på vei fungerer som sosial nivåeringsinstitusjon slik målet er for enhetsskolen. Det overraskende er at forskjellen ikke er større. De fleste ungdommer med tamilsk bakgrunn er første generasjon som er født og/eller oppvokst i Norge, mens de fleste med somalisk bakgrunn er født i hjemlandet og delvis vokst opp i Norge. Både foreldrenes utdanningsbakgrunn og deres ferdigheter i norsk språk og kultur, er en helt annen enn norske foreldres. Vi vet at foreldres utdanningsbakgrunn og kulturelle kapital er viktige faktorer for barnas skolesuksess (Bakken 2003, Støren 2001). Når disse barna både klarer seg relativt bra på skolen, trives godt på skolen og har høye utdanningsambisjoner, tolker vi dette som både foreldre flest og skolen har greid å overkomme mange av de hindringene disse elevene møter.

Vi vil hevde at den sterke tilhørigheten til egen gruppe og lojalitet til foreldre blant somaliske og tamilske ungdommer, har mye av æren for den sosiale mobiliteten. Dette støttes av flere undersøkelser (se for eksempel Lackland Sam 2000). Likevel er det en forholdsvis stor gruppe, særlig somaliske jenter, som ser ut til å ha problemer med det faglige på skolen, og en annen gruppe, særlig gutter, som ser ut til å ha problemer i samfunnet generelt. Blant tamilene kan det se ut som en del unge blir isolert fra det norske hverdagslivet med venner og fritid, og at flere enn det som er vanlig blant ungdom oppgir at de har psykiske plager.

Men vi sporer en viss engstelse for fremtiden blant en del av ungdommene. På spørsmålet om de tror de vil få et godt og lykkelig liv, er flere somaliske gutter enn jenter pessimistiske, mer enn seks av ti av guttene tror det, mens over sju av ti av jentene tror det samme. Dette er som vi ser lavere enn både blant tamilene og de norske, der rundt åtte av ti tror det (tabell 24).

Tabell 24. Tror du at du vil komme til å få et godt og lykkelig liv? Andeler som svarer ja. Etter kjønn og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent.

	Norske	Vestlige innvandrere	Ikke-vest. innvandrere	Somaliske	Sri Lanka
<i>Gutter</i>	80	74	68	65	78
<i>Jenter</i>	78	60	64	73	79

Noe av forklaringen for pessimismen her kan være den lave yrkesdeltakelsen blant somaliske menn, og en opplevelse av at det å være somalier i Norge er en hindring for mobilitet, slik noen av våre informanter hevder.

Sladder, kontroll og angst

Støttende familie- og slektsnettverk har vært et gjennomgangstema i rapporten. I dette avsnittet vil vi diskutere de negative sidene ved tette sosiale nettverk. Sladder, rapportering, rykter og bakvaskelser ser ut til å være en plagsom side av hverdagen for ungdommene vi har intervjuet. Samtidig som de framhever familie og slekt som støtter i livet, forteller de om eksilsamfunn der alle vet alt om alle, der særlig jenter blir vaktet på, og der alle er redde for alles dom ved et feilskjær. Særlig de tamilske ungdommene er opptatt av dette, og forteller hvordan det begrenser deres liv. Jenter forteller om hvordan slektningers «feiltrinn», som det å ha barn med dårlig rykte, gifte seg uten foreldrenes tillatelse etc., får konsekvenser for dem selv ved noen knapt får gå ut – unntatt til skolen.

Vi spør en gruppe tamilske ungdommer om hva de gjør sammen med vennene sine, om de for eksempel henger ute i sentrum:

Ikke akkurat henger ute i sentrum, men når jeg kjøper klær og sånn, så drar jeg alltid til byen. Ellers så drar jeg på sånn musikk-skole i byen. Kino er det lenge siden jeg har vært. Jeg syns det var så kjedelig på kino, så det er faktisk nesten sju år siden jeg har vært der. Så jeg har ikke sett noe tegn til kino. Ellers så pleier ikke jeg å være i byen. For det er sånn – tamilere er sånn – sprer rykter og sånn ikke sant. Sånn hvis jeg er i byen og henger med gutter der, er med gutter der ikke sant. Ehm.. så..

Vi spør om han er redd noen kan se ham, og han svarer:

Ja – og så sier de kanskje at – kanskje kameraten min røyker eller har en ølflaske i hånda så tror de at jeg også har det ikke sant, selv om jeg ikke har gjort det. Så går den rykta videre. Så jeg får dårlig rykte, for det er liksom ikke populært å røyke og drikke. Det er derfor jeg ikke tør å røyke eller drikke alkohol liksom. Så jeg syns det egentlig er bra. Selv om jeg ikke liker det. Så er det egentlig bare positivt. For altså når de ryktene går videre så du tør ikke løfte hue ditt opp ikke sant. For du føler deg bare krenka og når alle ser på og snakker om deg. Når de snakker positivt er det greit. Men ofte er det de snakker negativt og det er ikke bra. (Tg)

En jente forteller at hun bodde i en blokk der det nesten bare bodde tamiler og pakistanere, og hver gang hun gikk ut av døra så hun alle hodene stikke fram, ikke bare tamilene, men også pakistanerne vokter på henne, følte hun. En annen forteller om et familiemedlem som ikke oppførte seg som hun skulle og at familien ble isolert: «Ja og så begynner de med så mye sladder og... det er så mye herregud!»

Vi kommenterer at det ofte er slik i tette samfunn, men hun er ikke enig:

Jeg tror ikke det har noe med det å gjøre, jeg tror det er mer at tamilere er bare – sladder. Jeg synes det er trist at – jeg tror det har noe med at de ikke har utdanna seg og fått den... at man skal være god med alle, det bare, jeg blir så irritert noen ganger. Det er helt utrolig! Og jeg skjønner ikke, de fatter ikke, det eneste de gjør er å ringe å si hva naboen gjorde med eneste gang, og jeg blir så irritert! Jeg av og til bare trekker ut pluggen hjemme, jeg orker ikke. Jeg prøvde å kjeft på mamma.

Vi spør hva foreldrene sier om det:

Ja, de synes det er plagsomt når det gjelder om sin egen datter, men de kan godt snakke sånt om andre sine ikke sant. Så det er så bare sånn galt er galt selv om dere gjør det og andre gjør det [ler].

Vi kommenterer at det kan bli litt lite rom å bevege seg i:

Ja, uff, det er sånn hver gang man beveger seg så ser man bare de blikkene (ler litt)...Bla, bla, bla. Ja, de ringer hjem med en gang, og: dattera di er ute med den og den, der og da liksom. Og bare oh! Please! [ler litt]. Det er derfor de er så redde ikke sant. Foreldrene mine har blitt egentlig ganske frie, men det er – nå gidder jeg ikke å gå så mye ut uansett, for nå er jeg redd de andre ikke sant. Det er ikke foreldra mine som er problemet. Jeg orker ikke høre alt det der blant de liksom. (Tj)

Det ser med andre ord ut som om det først og fremst er på grunn av familiens omdømme og fordi de er redde for andres fordømmelse at mange foreldre underkaster døtre og sønner streng kontroll. En slik fordømmelse kan i så tette samfunn og med tamilenes ekteskapspraksis, bety at det blir vanskelig å finne ektefeller til barna, særlig jentene.

Til tross for at det somaliske eksilsamfunn ikke framstår som så konsolidert som det tamilske, forteller flere av de somaliske jentene det samme. De forteller at et dårlig rykte er vanskelig å «vaske» av seg for en

jente, og mange har opplevd å få slengt bemerkninger som «hore» etter seg av voksne menn når de går i sentrum alene eller med andre ungdommer. En jente forteller at somaliere ofte dømmer jenter etter hva slags klær de går i, en annen spør om det er foreldrene hennes som venter at hun går med langt skjørt, og hun svarer:

Jammen dæ'kke bare det... foreldrene mine veit jo hvem jeg er og meningene mine og sånn, dem bryr sæ'kke. Det er liksom sånn alle kjenner hverandre selv om det er 11-tusen somaliere som bor her, halvparten kjenner deg – de bare – de veit du bor der, det bare kommer en eller annen fremmed til deg og sier hei, hvordan går det med deg hvordan går det med pappa og sånn – jeg bare: 'kjenner jeg deg' og sånn, det er sånn sjokkerende – de kjenner deg uten at du kjenner dem, også går det bare rykter plutselig til familien din også kommer det til mammaen din sånn sjokkerende – og så har det bare forandret – seg fra historien om att de [noen hun kjenner] gikk i Grønland til bare: 'ja hun gikk med han og holdt ham i hånden...', for det går fra en person og så bare videre og videre, og så bare plutselig da bare kommer det en historie som er helt sjokkerende og du bare 'nei de æ'kke sant'. (Sj)

Vi spør om hun synes det er for strengt og hun svarer som de fleste somaliske jenter vi snakket med:

Det blir strengt hvis du bryr deg så mye om det, men jeg bryr meg ikke – jeg bare – jeg bare skaper tillit hos mamma og pappa før jeg begynner på noe.

Ungdommene som tilhører mindre tallrike minoritetsgrupper forteller ikke om lignende erfaringer, en jente med afrikansk bakgrunn kommenterer at hun bare kjenner 5–6 personer med foreldrenes nasjonalitet, og hun tror det er grunnen til at slike kontrollmekanismer ikke utvikler seg blant dem.

Flere av ungdommene hevder også at det er mye strengere i Norge enn det er både i Somalia og i Sri Lanka:

Men nå for tiden har jeg hørt at folk har forandra seg mye der enn det de er her i Norge. Jeg har hørt at det er bare her i Norge dem følger de tradisjonene, mens i Sri Lanka, alt forandrer seg, alt har blitt så moderne. Det har jeg hørt. Da ble jeg bare irritert på moren min, jeg bare: 'bare vent til vi kommer til Sri Lanka, jeg skal ta deg!' [ler litt]. (Tj)

De hevder at usikkerhet hos foreldrene om å bo i Norge, fører til at foreldrene blir for engstelige og tradisjonelle, men at tradisjoner som blir opprettholdt her har forandret seg i hjemlandet deres. Flere sier at de ønsker seg tilbake til hjemlandet fordi de der ville kunne leve mer etter sine egne ønsker enn de kan i Norge «hvor alt er så strengt». Slik kan nok sladder og baksnakkelse også spille en konserverende rolle, men er først og fremst en uformell utøvelse av kollektiv kontroll som også innebærer trygghet og mulighet for støtte. Slike former for sosial kontroll ser ut til å være en side av «tette» samfunn generelt.

Religion som lim i etniske fellesskap

Religion ser ut til å være et viktig lim for sosiale fellesskap. I Ung i Oslo uttrykker ungdom med somalisk bakgrunn ganske unisont at de er muslimer (99 %) (tabell 22, s. 76), og når skal svare på om foreldrenes syn på religion er viktig for dem, svarer mellom sju og drøyt åtte av ti at det er svært viktig for dem.

Tabell 25. Andeler som oppgir at foreldrenes syn på religion er svært viktig. Etter boform og nasjonal bakgrunn. Ung i Oslo 2006. Prosent

	Norske	Vestlige innvandrere	Ikke-vest innvandrere	Somaliske	Sri Lanka
Bor med mor og far	5	(8)	59	85	37
Bor med mor	4	(12)	35	70	(30)
Bor med far	(4)	(0)*	36	(25)*	(0)*
Annet	(10)	(0)*	42	(80)	(0)*

Tall i parentes: N mindre enn 20. Tall med stjerne mindre enn 5.

Som vi ser er det mye færre ungdommer i de andre gruppene som mener at foreldrenes syn på religion er viktig. Vi ser også at det er mindre viktig for ungdom som bor bare med mor, enn for de som bor med mor og far. Det kan indikere at far er en viktig representant for religiøs tilhørighet hos ungdom.

I våre intervjuer er de aller fleste opptatt av religion. Bare noen av de somaliske ungdommene sier at de går i moskeen regelmessig, men alle er opptatt av å leve etter islam i praksis. Når de klager over foreldre eller andre somalieres strenge religiøse regler, er det fortolkningene de bestrider, ikke reglene i og for seg. Flere hevder at man har islam i sitt hjerte, eller at graden

av religiøsitet ikke kan vurderes etter påkledning eller hvor ofte man går i moskeen. Å være somalisk og å være muslim er nesten synonymt (Assal 2003). Mange hevder det foregår en religiøs vekking blant somaliere i hjemlandet og i diaspora. De påpeker at stadig flere bruker hijab og heldekkende (jelbab) og at det også er noen som nå bruker nikab. Dette bekreftes av andre kilder som peker på at islam representerer et vedvarende «hjem» en kontinuitet som bringer sammen fortid og nåtid (Assal 2003).

Mange av de tamilske jentene som driver med tamilske kulturaktiviteter som dans og musikk, sier at de er religiøse og at de går til tempelet. Men også de påpeker at hinduer har alter hjemme og kan gjennomføre alle viktige ritualer der. Heller ikke disse jentene ser ut til å betrakte religionen som et hinder for deres livsutfoldelse, når foreldrene er strenge er det mer kulturelle (tamilske) tradisjoner de gir skylden. Alt i alt er det nok riktig å si at religion ser ut til å spille en mye større rolle i disse ungdommenes liv enn for norske ungdommer, men at det ikke betyr at de ønsker å praktisere den på samme måte som foreldrene.

Om å lære sin egen kultur

Ungdommene er generelt opptatt av å «holde på sin kultur». En jente forteller at hun bor hos bestemoren sin på 73 år:

Så det er ikke verst. Så hun er kanskje viktigste personen din. Ja, jeg lærer ting og tang og. Hun er den eneste som nevner sånn kulturgreier og sånn. Som sier 'sånn er kulturen vår' og sånne ting og tang, og tang. Så det er nyttig å være hos henne for da lærer du hva kulturen din dreier seg om liksom. (Sj).

Flere peker på at de er blitt mer opptatt av foreldrenes kultur, bakgrunn, religion og historie etter hvert som de er blitt eldre:

Ja fordi, jeg bodde jo i Finnmark, og så syns jeg at jeg ble veldig, veldig norsk da, fordi jeg husker de første årene jeg var her så ville jeg ikke på tamilskolen, jeg var ikke interessert i å bli kjent med tamilske ungdommer. Jeg trodde det verste om dem. Jeg var veldig norsk for å si det sånn, og etter hvert så oppdaga jeg at – nei, jeg må gjøre noe med det her. Og dess flere tamilske venner jeg fikk, dess mer lyst fikk jeg til å holde på med det som er tamilsk, og det som er kulturen min da. Så – men jeg syns det er veldig, jeg er veldig glad for at jeg har fått det norske

jeg har. Veldig sånn – flott barndom syns jeg. Tror ikke jeg ville hatt den samme her [i Oslo]. (Tj)

Mange, særlig ungdommene med tamilsk bakgrunn, uttrykker at denne interessen også er en måte å tilbakebetale foreldrene det de mener foreldrene har ofret for deres skyld:

«Ja, altså det som er at jeg syns det er litt spesielt med oss tamilere. Fordi jeg tenker at hadde det ikke vært for oss så hadde ikke foreldrene våre vært her. Derfor føler jeg at det er litt sånn, de bor her, de har ofra så mye, da må vi også ofre litt. Bare for å gjøre dem litt happy. Og det er ikke sånn at de sier gjør sånn resten av livet ditt, og jeg skal bestemme alt for deg. De sier, det er bare nå ikke sant, så det er vel det. Så jeg syns vi burde være litt mer sånn forståelsesfulle og vise dem respekt. Og vite hva de faktisk går gjennom. De sier ikke ja jeg savner landet mitt og jeg savner moren min. Men altså, vi burde forstå det uten at de sier det. Syns nå jeg. (Tj/17)

Denne forståelsen av foreldrenes tap i sammenheng med borgerkrigen og deres forsakelser som fremmede i Norge, ser ut til å være en viktig kilde til lojalitet og er muligens et spesielt trekk ved ungdommer med flyktningbakgrunn.

Oppsummering

Analyser av innvandrere og flyktninger og deres tilpasning i Norge differensierer ofte ikke mellom forskjellige grupper innvandrere og flyktninger. Dersom man skal forstå de prosessene som påvirker tilpasning, må man imidlertid også se på de betingelsene som forskjellige grupper lever under. Dette prosjektets viktigste bidrag er å sammenligne ungdom fra to flyktninggrupper med forskjellig bakgrunn og betingelser i Norge og diskutere hvordan slike forskjeller påvirker ungdommenes liv.

Problemstillingen for denne undersøkelsen var *hvorvidt* og i tilfelle *hvordan* de forholdsvis store forskjellene i levekår og tilpasning mellom 1. generasjon somaliske og tamilske familier reproduseres hos neste generasjon, og hvilke konsekvenser en slik reproduksjon har for ungdommens sosiale liv og velbefinnende.

Vår hovedkonklusjon er at de forskjellene vi finner hos foreldre med somalisk og tamilsk bakgrunn ikke ser ut til å reproduseres hos neste generasjon. Til tross for kortere botid i Norge, et lavere utdanningsnivå fra hjemlandet og en lavere levestandard blant somaliske familier er det bare små innbyrdes forskjeller mellom disse ungdommenes nettverk, skoleprestasjoner og livsglede, og det vi finner blant ungdom med tamilsk bakgrunn og blant norske ungdommer. I store trekk ser den offentlige meningsdannelsen blant unge mennesker ut til å omfatte alle uansett klasse og etnisitet.

Vi vil understreke at denne undersøkelsen har et sterkt Oslo-fokus (Ung i Oslo) og at det i hovedsak er meningsdannelse blant Oslo-ungdom som kommer frem. Når det gjelder ungdommer med flyktningbakgrunn vi har intervjuet i Tromsø, har vi ikke data fra norske ungdommer til sammenligning. Ettersom denne undersøkelsen er fokusert på ungdom med tamilsk og somalisk bakgrunn, er de andre ungdomskategoriene som inngår i sammenligningsgrunnlaget, ikke viet særlig oppmerksomhet generelt.

Familien – det viktigste i livet

Intervjuundersøkelsen avdekker imidlertid forskjeller når det gjelder ungdommenes forhold til familien og spesielt når det gjelder foreldrekontroll: Ungdommene og spesielt tamilske, men også somaliske jenter tilbringer mer

tid sammen med familien og har mer venns­kaps­relasjoner med familie­medlemmer enn det norske ungdommer har. Alle ungdommene uttrykker en sterk lojalitet til foreldrene og til det de ser som sin etniske gruppe.

Foreldrekontroll: kjønn, frihet og autonomi

Kjønn ser ut til å spille en svært viktig rolle for hva slags ungdomstid disse ungdommene får. Både tamilske og somaliske ungdommer, men spesielt tamilske jenter, fortalte om mye kontroll fra foreldrenes side og fra det tamilske samfunnet generelt. Denne kontrollen blir delvis opplevd som begrensende og problematisk, men også som trygghetsskapende. Tamilske ungdommer er svært lite utsatt for stoffmisbruk og kriminalitet og gjør det gjennomgående bra på skolen. De gir også uttrykk for større tillit til norske institusjoner enn somaliske ungdommer gir. Det er imidlertid en tendens til at tamilske ungdommer og særlig jenter rapporterer om større psykiske plager enn andre ungdommer, og prosentandelen selvmordsforsøk er svært høy blant tamilske jenter. Somaliske ungdommer, spesielt jenter, ser ut til å ligne mer på norske når det gjelder foreldrekontroll, og rapporterer lite om psykiske plager. Flere somaliske ungdommer og spesielt gutter ser imidlertid ut til å være lite kontrollert av foreldre, og en liten gruppe somalisk gutter skårer høyt når det gjelder stoffmisbruk, kriminalitet og utsatthet for vold. Gjennomgående har somaliske ungdommer noe lavere skoleprestasjoner enn tamilske og norske. De aller fleste tamilske og somaliske ungdommene mener imidlertid at de har en god generell psykisk og fysisk helse. Mens ungdomstiden for norske ungdommer betraktes som en fase for løsrivelse fra familien og individualisering, er ungdomstiden for tamilske og somaliske ungdommer, spesielt jenter, en tid der de knyttes tettere til familie og etnisk gruppe og der deres lojalitet settes på prøve.

Å trives der man bor – respekt og trygghet

De aller fleste ungdommene i denne undersøkelsen bor enten i Oslo øst eller i Tromsø. Alle ungdommene fremhever sitt eget lokalsamfunn som godt og trygt og som et sted de får dekket alle viktige behov for fritid, vennskap og familiekontakt. Flere gutter understreket at de opplever å få respekt der de bor. Ingen opplever sitt eget område som farlig eller problematisk på noen måte, enten de bor i Oslo sentrum eller i Groruddalen. De fleste pekte på at problemer finnes andre steder. Tromsøungdommene pekte for eksempel på

«stresset» i Oslo i forhold til roen og tryggheten i Tromsø. De fleste ungdommene har også familie og mange slektninger i nærheten av der de bor og er mye sammen med disse, dette gjelder igjen først og fremst jenter. Men områder i Oslo viser seg å være sterkt «kjønnet»: mens guttene drar til sentrum i helgene og ellers, er sentrum ikke et sted for jenter. «Å henge i sentrum» kan føre til et dårlig rykte for jentene. På samme måte er deltakelse på «norske fritidsarenaer» begrenset for disse jentene. Ung i Oslo-undersøkelsen bekrefter denne tendensen.

Øst, vest – hjemme best: etnisitet og klasse

Ungdommene er svært bevisst sin egen etniske tilhørighet samtidig som de tar avstand fra etnisitet som grunnlag for vennskap. De gir uttrykk for en kosmopolitisk innstilling om at alle skal kunne være venner uansett bakgrunn. Samtidig avslører mange at det finnes store motsetninger mellom norske og «utenlandske» ungdommer som hindrer utvikling av vennskap. Det handler om bruk av alkohol og om forholdet mellom gutter og jenter, der spesielt tamilske, men også somaliske jenter og gutter har andre leveregler og regler hjemmefra enn norske ungdommer. Videre er klasse, eller skillet mellom østkantungdom og «sosser», grunnleggende for vennskap. De aller fleste ga uttrykk for at ungdom i vest og i øst har så forskjellige livsbetingelser og perspektiver på livet at de er uforenelige, eller at vestkantungdom ikke er interessert i vennskap med utlendinger eller ungdom fra øst.

Skole og lærere – veien til et bedre liv?

Ved siden av familien utgjør skolen senteret i disse ungdommenes liv. For mange, særlig jenter, er skolen den eneste arena for vennskap utenfor familien. Både tamilske og somaliske ungdommer er opptatt av å gjøre det bra på skolen og å få en god utdanning. De aller fleste vi intervjuet hadde klare og ambisiøse utdanningsplaner. I «Ung i Oslo» oppgir ungdommene et karakternivå som ligger litt under de norske ungdommene. Tamilene har høyere karakternivå enn somalierne, men i begge grupper ser det ut som de fleste klarer seg rimelig bra på skolen. Ettersom foreldrene til disse ungdommene har et gjennomsnittlig utdanningsnivå som ligger langt under norske foreldre, betyr det etter vår vurdering at skolen langt på vei virker utjevne på sosioøkonomiske forskjeller mellom norske, tamilske og somaliske befolkningsgrupper. Ungdommene la vekt på foreldrenes sterke engasjement

i deres skolegang og deres egen lojalitet og takknemlighet til foreldre som viktige motivasjonsfaktorer. De ungdommene som av forskjellige grunner slutter i løpet av ungdomsskolen og videregående – er imidlertid ikke med i denne undersøkelsen.

Tillit og mistillit – rasisme og ekskludering

Intervjuundersøkelsen avdekket en utbredt mistillit blant spesielt somaliske ungdommer til norske institusjoner som politi, barnevern og også lærere, tross deres tillit til skolen generelt.

Mistillit til politiet er spesielt knyttet til opplevelser av rasisme og diskriminering som de selv eller venner har opplevd. Slike opplevelser ble først og fremst referert av somaliske gutter og bekreftes i Ung i Oslo-undersøkelsen. Diskusjoner om diskriminering førte videre til diskusjoner om etnisk tilhørighet. Særlig de somaliske ungdommene opplever seg først og fremst som somaliere, mens de tamilske ungdommene ikke var så entydige. Data fra Ung i Oslo sammen med data fra intervjuene viser imidlertid at man kan være norsk, somalisk/tamil og utlending samtidig. Dette er ikke nødvendigvis gjensidig utelukkende kategorier. Ungdommene kan oppleve seg som mest det ene eller mest det andre avhengig av kontekst. Det ser imidlertid ut til at erfaringer med eksklusjon som mange somaliske ungdommer forteller om, kan låse deres lojalitet til en, og oftest til foreldrenes, gruppe.

Etniske fellesskap – trygghet og trussel

Alle ungdommene uttrykker, både i intervjuundersøkelsen og i Ung i Oslo-undersøkelsen, en sterk tilhørighet og lojalitet til sin folkegruppe, dvs. foreldrene etniske tilhørighet. Vi hevder at denne tilhørigheten og lojaliteten er viktig for å oppnå den sosiale mobiliteten foreldre og ungdommer ønsker, og som de ser ut til å oppnå. Samtidig gir ungdommene uttrykk for at det er et sterkt sosialt press om konformitet både i den somaliske og den tamilske befolkningen i Oslo. Denne sosiale kontrollen uttrykkes som sladder, overvåkning og rapportering av ungdommenes, særlig jentenes, gjøren og laden og oppleves som stressende og begrensende. Spesielt det tamilske samfunnet framstår som svært konsolidert, men ungdommenes fortellinger viser at dette har sin pris. Tryggheten som ligger i en konsolidert og støttende etnisk gruppe, kan også undertrykke nødvendig utvikling av autonomi hos den

enkelte og kulturell og sosial forandring i gruppa. Flere ungdommer understreker at de ser det som sin plikt å vise takknemlighet og lydighet til foreldrene for alt foreldrene har ofret ved å leve i eksil langt hjemmefra for å gi barna sine et bedre liv enn de kunne i hjemlandet.

Vestlige innvandrere og problemer i følge Ung i Oslo 2006

Helt til slutt vil vi peke på den kategorien som i vår rapport heter «Vestlige innvandrere» fra Ung i Oslo-undersøkelsen. Dette er ungdommer fra land i Vest-Europa, USA og lignende. Denne gruppen faller tematisk utenfor denne undersøkelsen og er ikke omtalt i rapporten. Det ser imidlertid ut til at en større andel av disse ungdommene enn noen annen gruppe har problemer på en rekke områder. Dette er en gruppe som ikke diskuteres når man snakker om ungdom, migrasjon og problemer, men som bør vies oppmerksomhet og muligens prioriteres for forskning.

Summary

Research on migrants and their adaptation processes and strategies only seldom differentiate between different ethnic groups of migrants. In order to understand the processes that influence adaptation it is, however, necessary to explore the complex conditions that form the basis for different groups. The main contribution of this project is to compare youth from 2 different refugee populations with different backgrounds and conditions in Norway, and to discuss whether and how these conditions influence the lives of young people.

The main objective was to develop empirical knowledge about the living conditions of children and youth with refugee backgrounds in Norway. Based on our knowledge about the situation among Tamil and Somali families, our objective was to explore whether and how their situation influences the life of their children and to compare the situation of youth with Tamil and Somali backgrounds. We wanted to discuss relevant differences and similarities about the networks, families, friends and local belonging of these young people and about their self-understanding as youth in Norway.

We carried out 36 interviews with 61 young people from 14 to 20 and 13 interviews with youth workers during 2005 and 2006. This report is also based on data from the NOVA survey Ung I Oslo 2006, that is based on a questionnaire sent to pupils between 14 and 18 years in all schools in Oslo.

The report concludes that youth with Tamil and Somali background do not appear to reproduce the differences of the parent generation. In spite of lower average education among Somalis and a lower average level of living than among Tamils in Norway, we find only small differences between the networks, school achievements and general joy of life between the two youth groups. More Tamil youth achieve a bit better at school than Somali youth, have very low scores of criminal and antisocial behaviour, while they generally have a bit higher scores for psychological problems such as loneliness and suicide attempts. More Somali boys on their side appear to have antisocial behaviour, such as criminal activity and drug use, but a smaller segment, both boys and girls, reports psychological problems, compared to

the Tamils. More Somali boys do, however, also report about discrimination and racism than other groups. Both groups are, however, subject to more rigorous control from their parents and from their ethnic group in general than what is the case for other youths. Tamil youth appear to be more controlled than Somalis, and girls more than boys, something most of them describe as inhibiting, but secure. The strong loyalty these young people express towards their families and cultural background, combined with their explicit ambitions of getting an education, appear to constitute a safety net that obstructs antisocial behaviour while it also obstructs participation on many Norwegian arenas. We will describe this duality in terms of: wishing to be obedient towards one's family thereby strengthening belonging and protection on the one hand, and wishing to develop friendship and autonomy on the other that may threaten family cohesion and create insecurity. Our conclusion is that the joint effort of the young people themselves, their parents and school appears to decrease much of the social inequality experienced by their parents, but that these young people must face difficult choices that most young people with Norwegian backgrounds do not have to face.

Referanser

- Andersson, M. 2003. Immigrant youth and the Dynamics of Marginalization. *Young* 11 (1 Fweb.):74–89.
- Assal, M. A. M. 2003. *Beyond Labelling: Somalis and Sudanese in Norway and the challenge of homemaking*. Dept. of social anthropology. Bergen, University of Bergen: 240.
- Bakken, A. 2003. *Minoritetspråklig ungdom i skolen. Reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Oslo, NOVA Rapport 15/2003. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Boddy, J. 1995. Etterord. I J. Boddy (ed) *Aman – en somalisk kvinne forteller*. Oslo, Hjemmets bokforlag A/S s. 225–297.
- Christie, N. 1975. *Så tett et samfunn*. København, København: Ejler Forlag.
- Daniel, V. E. 1989. The Semiosis of suicide in Sri Lanka. I (eds) Lee, B and Urban, G. *Semiotics, self and society*. Hawthorne, NY: Mouton de Gruyter:69–100.
- Danielsen, K., (red) 2005. *Neste stopp Nordpolen; Nye nordmenn – egne stemmer*. Oslo, Orkana Forlag as.
- Danielsen, K. og Øia, T. (2006). *Tiltak rettet mot brn og ungdom. Evaluering av Handsprogram Oslo indre øst*. Oslo, NOVA Rapport 17/06. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Eide, K. 2001. *Barn i bevegelse. Om oppvekst og levekår for enslige, mindreårige asylsøkere*. Telemark, Høgskolen i Telemark, avdeling for helse- og sosialfag.
- Engebrigtsen, A. 2006. Norbert Elias: Makt, skam og sivilisering. Somaliere i eksil i det norske samfunnet, *Tidsskrift for samfunnsforskning* Nr. 1 Årgang 47.
- Engebrigtsen, A. 2007. Kinship, gender and adaptation processes in exile. The case of Tamil and Somali families in Norway. In Press I *Journal of Ethnic and Migration Studies*.
- Engebrigtsen, A. 2002. *Forlatte barn, ankerbarn, betrodde barn...Et transnasjonalt perspektiv på enslige, mindreårige asylsøkere*. Oslo, NOVA Rapport7/2002. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Engebrigtsen, A. 2006. Norbert Elias: Makt, skam og sivilisering; Somaliere i eksil og det norske samfunnet. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 1(47):109–125.
- Engebrigtsen, A. Bakken, A. og Fuglerud, Ø. 2004. Somalisk og tamilsk ungdom. I Fuglerud, Ø. (red): *Andre bilder av «de andre»: Transnasjonale liv i Norge..* Oslo, Pax Forlag A/S, 142–175.

- Engebrigtsen, A. Bakken, A. og Fuglerud, Ø.: Somalisk og Tamilsk ungdom. I Fuglerud Ø. (red): *Andre bilder av 'de andre': Transnasjonale liv i Norge*. Oslo, Pax Forlag A/S.
- Engebrigtsen, A., Farstad, G. R. 2004. *Somaliere i eksil i Norge En kartlegging av erfaringer fra fem kommuner og åtte bydeler*. Oslo, NOVA Rapport 1/2004. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Erikson, E. H. 1968. *Barndommen og Samfunnet*. Oslo, Gyldendal Norske Forlag.
- Fangen, K. 2006. Stolthet og krenkelse: Somalieres opplevelse av tilværelsen i Norge. I *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, Vol. 43(12):1309–1319.
- Fuglerud O. and Engebrigtsen, A. (2006): Culture, networks and social capital: Tamil and Somali immigrants in Norway. *Ethnic and Racial Studies* Vol. 29 no. 6.
- Fuglerud, Ø. 1999. *Life on the Outside The Tamil Diaspora and Long Distance Nationalism*. London, Pluto Press.
- Fuglerud, Ø. og Engebrigtsen, A. 2006. Culture, networks and social capital: Tamil and Somali immigrants in Norway. *Ethnic and Racial Studies* 29 (6): 1118–1134.
- Griffiths, J. D. 2000. Fragmentation and Consolidation: the Contrasting Cases of Somali and Kurdish Refugees in London. *Journal of Refugee Studies* vol. 13, no. 3
- Gullestad, M. 2006. *Plausible prejudice*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Harsløff Hjelde, K. (1995). *Caring for and empowering minor unaccompanied refugees*. Oslo, Psykososialt senter for flyktninger.
- Heggen, K. og Øia., T. (2005). *Ungdom i endring: mestring og marginalisering*. Oslo, Abstrakt Forlag A/S.
- Hennum, N. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder*. Oslo, NOVA Rapport 19/2002, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kahn, R. L., and Antonucci, T. C. 1980. Convoys over the Life Course. Attachment, Roles, and Social Support. I P.B. Baltes and O.G. Brim (eds.): *Life-Span Development and Behaviour*, Vol. 3, New York: Academic Press:253–285.
- Kearney, R. and Miller, B. 1985. The Spiral of Suicide and Social Change in Sri Lanka. I *Journal of Asian Studies* 45 (i):43–58.
- Knudsen, J. C. 1995. When Trust Is on Trial. I Daniel, E.V. & J.C. Knutsen (eds), *Mistrusting refugees*. Berkely, Los Angeles, London, University of California Press:13–36.
- Lie, B. 2004. *Fakta om ti innvandregrupper i Norge*. Oslo-Kongsvinger, Statistisk sentralbyrå – Statistics, Norway.
- Mannitz, S. 2004. Limitations, Convergence and Cross-overs. I (eds) W. Schiffauer, Baumann, G, Kastoryano, R. and Vertovec, S.: *Civil Enculturation; nation-State*,

- School and Ethnic Difference in The Netherlands, Britain, Germany and France.* Oxford, N.Y., Berghahn Books:307–335.
- Mengshoel, A. B. 2006. *What's up dawg: En analyse av identitetskonstruksjon blant en gruppe unge.* Institutt for sosialantropologi, University of Bergen.
- Mosen, B., Hegna, K. og Kristiansen, H.W. (1999): *Levekår og livskvalitet blant lesbiske kvinner og homofile menn.* NOVA Rapport 1/1999. Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Næss, T. & Støren, L.A. (2006): *Hvem er de nye studentene? Bakgrunn og studievalg.* Arbeidsnotat 3/2006, NIFU/STEP.
- Portes, A., J.Sensenbrenner, 1993. Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. I *American Journal of Sociology* 98 n.6: 1320–50.
- Rogstad, J. 2001. *Sist blant likemenn? : synlige minoriteter på arbeidsmarkedet.* Oslo, Institutt for samfunnsforskning, c2001. I serie: [Thesis].
- Rousseau, C. S. et al. 1998. Resilience in unaccompanied minors from the north of Somalia. I *Psychoanalytic Review*, 85(4):615–637.
- Sam, L., D. 2000. Psychological Adapatation of Adolescents With Immigrant Backgrounds. I *The Journal of Social Psychology*, 140/1:5–25.
- Skevik, A. 2004a. Hva kjennetegner familiene med lave inntekter i Norge? I M. Sandbæk (red): *Barns levekår. Hva betyr familiens inntekt.* Oslo, NOVA Rapport 11/04, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sollund, R. 2006. Racialisation in police stop and search practice – the Norwegian case. I *Critical Criminology* 14(3):265–292.
- Strandbu, Å. 2006. *Idrett, kjønn og kultur.* Oslo, NOVA Rapport 10/2006. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Støren, L. A. 2006. Nasjonalitetsforskjeller i karakterer i videregående opplæring. I *Tidsskrift for ungdomsforskning* 6/2:59–87.
- Thorbjørnsrud, B. 2001. *Syn på ekteskap blant hinduer, buddister, sikher, muslimer og kristne.* Oslo, Barne- og familiedepartementet.
- Varvin, S. 2003. *Flukt og eksil. Traume, identitet og mestring.* Oslo, Universitetsforlaget.
- Vestel, V. 2004. *A community of differences – hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youth, in Rudenga, east side Oslo.* Oslo, NOVA Report 15/2004. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Øia, T. Skevik Grødum, A. og Krange, O. 2006. *Fattige innvandrerbarn*. Oslo, NOVA Rapport 16/2006. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring..

Østby, L. (2001). *Beskrivelse av nyankomne flyktningers vei inn i det norske samfunnet*. Oslo, Statistisk sentralbyrå 2001/23.